İstanbul Planlama Ajansı

ŞUBAT 2025

GÜNDEME DAİR

Küreselden Yerele Orta Sınıf ve Gelir Dağılımı

Yayın Yönetimi ve İdari Koordinasyon
İstanbul Planlama Ajansı

Yazarlar
Prof. Dr. Tahsin Bakırtaş

Katkı Sunanlar
Prof. Dr. Murat Şeker, Doç. Dr. Buğra Gökce

Tasarım Konsepti ve Yayın Kimliği
Kader Şahin

Basım Yeri ve Tarihi
İstanbul, Şubat 2025

İstanbul Büyükşehir Belediye iştiraki Kültür A.Ş. yayınıdır.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ 1
GİRİŞ 3
ORTA SINIFIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ 4
AB ÜLKELERİNDE ORTA SINIF 7
AB Ülkelerinde Medyan Gelir Odaklı Analiz 7
AB Ülkelerinde Yüzdelik Dilim Odaklı Analiz 10
AB Ülkelerinde Servetin Sınıfsal Dağılımı 13
AB-27'de İşgücünün Gelir Dağılımı 15
G-7 ÜLKELERİNDE ORTA SINIF 17
ABD'DE ORTA SINIF 20
BRICS-T ÜLKELERİNDE ORTA SINIF 26
BRICS Ülkelerinde Sınıfsal Gelir Dağılımı 26
BRICS Ülkelerinde Sınıfsal Servet Dağılımı 30
TÜRKİYE'DE ORTA SINIF 31
Türkiye'de Medyan Gelir Odaklı Orta Sınıf 32
Türkiye'de Yüzdelik Dilimler Odaklı Orta Sınıf 41
World Inequality Database (WID) Verileriyle Analiz 41
TÜİK Verileriyle Analiz 42
Türkiye'de İBBS 1'e Göre Yüzdelik Dilimler Odaklı Orta Sınıf 44
Türkiye'de Sınıfsal Servet Dağılımı 45
TÜRKİYE'DE EMEK GELİRİNDEKİ DEĞİŞİM ODAKLI ORTA SINIF 46
İSTANBUL'DA ORTA SINIF 50
İstanbul'da Medyan Gelir Odaklı Orta Sınıf 51
İstanbul'da Yüzdelik Dilimler Odaklı Orta Sınıf 53
SONUÇ 56

YÖNETİCİ ÖZETİ

Orta sınıf, toplumun ekonomik, sosyal ve siyasi yapısını şekillendiren önemli bir katman olarak kabul edilmektedir. Orta sınıfın varlığı ve gücü ülkelerde hem kalkınma hem de sosyal eşitlik ve siyasal istikrarın sağlanması açısından fazlasıyla belirleyici olmaktadır. Bu nedenle orta sınıfın gelişimini destekleyen politikaların uygulanması, toplumun genel refah düzeyini artırmak için oldukça büyük önem teşkil etmektedir. Bu doğrultuda, orta sınıfın doğru bir şekilde tanımlanması ve kapsamlı bir şekilde analiz edilmesi bu alanda etkili politikaların geliştirilmesi ve uygulanması için temel bir gereklilik olmaktadır.

Küreselden Yerele Orta Sınıf ve Gelir Dağılımı başlıklı araştırma raporu orta sınıf kavramını ve kuramsal çerçevesini ele almakta ve ülkeler bazında bu kavramın analizini yapmaktadır. Çalışma AB-27 ve G-7 ülkeleri ile BRICS ve Türkiye gibi yükselen ekonomilerdeki orta sınıfın gelişimi analiz edilmiştir. Kendine özgü dinamikleri ile İstanbul özelinde orta sınıfın incelenmesi ve analiz edilmesi çalışmaya farklı bir boyut kazandırmıştır.

Araştırmanın ilk kısmında orta sınıfın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Raporun ilerleyen kısımlarında AB-27 ve G-7 ülkelerinde gelir grupları ve servet yapısı incelenerek genel bir analiz gerçekleştirilmiştir. ABD özelinde ve Yükselen Piyasa Ekonomileri (BRICS) kapsamında orta sınıfın oluşumu ve gelişimi, özellikle "çalışan orta sınıf" ekseninde ele alınmıştır. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde Türkiye'deki orta sınıf medyan gelir ve yüzdelik dilimler odaklı olarak incelenmiştir. World Inequality Database, TÜİK verileriyle orta sınıf analizleri yapılmış ve bu analizler sonucu ortaya çıkan temel farklılıklar aktarılmıştır. Çalışmanın son bölümünde İstanbul özelinde orta sınıf olgusu detaylı bir biçimde değerlendirilmiştir. Çalışmada ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi, kapsayıcı büyüme modelleri ile orta sınıfın daha geniş kitlelere yayılması için geliştirilebilecek stratejiler de ortaya koyulmuştur.

Orta sınıfı ölçmede OECD'nin 2019 yılında yaptığı çalışmadaki yöntem ile gelirin sıralı %10 luk nüfusa dağılımı odaklı analizinin yapıldığı, işgücü gelir dağılımında ise Jad Moawad ve Daniel Oesch (2024) yönteminin kullanıldığı araştırma sonucunda:

Türkiye'de orta sınıf için şu bulgulara ulaşılmıştır:

- Türkiye'de halkın **yaklaşık dörtte üçü** kendini orta sınıf görmektedir.
- Türkiye'de 2021 yılı ve sonrasında yaşanan yüksek enfl asyon, ortanca hanehalkının net reel gelirini **erozyona** uğratmış ve önemli ölçüde **tepedeki bir avuç insana** gelir aktarmıştır.
- 2021 sonrası dönemde reel medyan gelirdeki düşüş, Türkiye'de **gelir dağılımının uçlara savrulduğunu** ortaya koymaktadır.
- 2007'de medyan gelir **2,7 kat asgari ücrete** eşitken, 2023'te **1 asgari ücrete** eşit olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'de **ortanca yurttaş, asgari ücretle geçinen yurttaş** konumuna gelmiştir.
- Türkiye'de **yoksul ve her an yoksulluğa düşecek hanelerin toplamının, toplam hanelerin 1/3'ünden fazla olduğu görülmektedir**.
- Türkiye'de orta sınıf Covid-19 Pandemisi ve "Epistemolojik Kopuş" dönemi ve sonrasında AB-27, G-7 ve BRICS ülkelerindeki orta sınıftan **çok daha fazla** güç kaybetmiştir. Türkiye'de orta sınıfta yaşayan haneler, **diğer iki uca** yani alt ve üst sınıfa kaymıştır.
- Türkiye'de servetin sınıfsal dağılımı incelendiğinde servetin üst sınıfta toplandığı, zaman içinde **orta ve alt sınıftan, üst sınıfa servet transferi** yapıldığı görülmektedir.
- Diğer ülkelerin aksine, **Türkiye'de eğitim düzeyi yükseldikçe, iş gücünün saatlik kazanç artışı görece düşmektedir**.

- Türkiye'de bölgesel gelir dağılımında farklılıklar fazlasıyla göze çarpmaktadır. Bölgesel Gini katsayıları incelendiğinde, gelirin görece en **adaletli dağıtıldığı bölgenin Ortadoğu Anadolu** olduğu görülürken, gelirin **en adaletsiz dağıtıldığı bölgenin '' İstanbul''** olduğu görülmektedir.

Araştırma sonucunda İstanbul özelinde de çarpıcı sonuçlara varılmıştır:

- Türkiye'deki medyan gelire göre OECD sınıfl aması yapıldığında İstanbul'daki hanehalkının yaklaşık %58'inin orta sınıfta olduğu görülmektedir.
- Türkiye'de çalışan orta sınıfın merkezi olan İstanbul'da, ortanca hanehalkının Türkiye hanehalkı ortalamasından daha fazla refah kaybı yaşadığı görülmektedir.
- İstanbul'daki hane halkının 2007'deki 100 TL'lik alım gücünün 2023'te 35 TL'ye gerilediği görülmektedir.
- 2007 yılında İstanbul'daki ortanca hane halkının geliri asgari ücretin 4 katı iken, bu oran 2023'te 1,4 asgari ücret düzeyine inmiştir.
- İstanbul'da üst gelir sınıfı ile alt gelir sınıfı arasındaki oran farkı da 2014 sonrası dönemde artmıştır. İstanbul'da görece üst ve orta sınıfta yaşayan hanehalkı oranı düşerken, yoksul ve yoksulluğa düşme riski olan kırılgan hanehalkı oranı yükselmektedir.
- Gini katsayısındaki değişim, İstanbul içindeki gelir dağılımı eşitsizliğinin (2015 ve 2023 yılları dışında) Türkiye'deki gelir dağılımı eşitsizliğinden daha fazla olduğunu göstermektedir.

GİRİŞ

Son yıllarda orta sınıf, küresel anlamda farklı şekillerde büyüme ve kalkınmanın yeni bir konusu haline gelmiştir. Özellikle gelişmiş ülkeler ile yükselen piyasa ekonomileri olarak adlandırılan Brezilya, Rusya, Hindistan, Güney Afrika (BRICS) ile Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde "orta sınıf" kavramı bağlamında gelir dağılımı ve eşitsizlik ana tartışma konularından birisi olmaktadır.

1990'lar sonrasındaki bu ülkelerin hızlı büyüme süreçleri, aşırı yoksul insanların sayılarında önemli düşüşler meydana getirmiş, orta sınıfın güçlendiği çıkarımına yol açmıştır. 2000'lerde, Dünya Bankası, ILO, IMF, OECD gibi uluslararası kurumların yayınladığı raporlar ve çalışanlarının çalışmaları ve yaptıkları projeksiyonlarda orta sınıfın güçlendiği ve gittikçe daha da güçleneceği tezi işlenmiştir. Bu çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlara temel oluşturan unsur, özellikle Çin başta olmak üzere bu ülkelerdeki büyümenin kısmen toplumun alt kesimlerine yansıması olmaktadır. Ancak bu ülkelerde daha sonra yapılan çalışmalar da eşitsizliğin görece üst gelir grupları lehine bozulduğunu ortaya koymaktadır.

Gelişmiş ülkeler bağlamında Kuzey Amerika ve Avrupa'daki sayısız ekonomik sorunlar, bu bölge ülkelerinde orta sınıfl arın var olan güçlü yapısının daha da güçlenmesini değil, zayıfl aması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Çünkü Kuzey Avrupa ve Amerika'da uygulanan liberal politikalar, özellikle 2008-2009 krizi ve sonrasında uygulanan kemer sıkma politikaları bu ülkelerdeki orta sınıfl arın beklenti ve özlemlerini ortadan kaldıran ve refah düzeylerini düşüren etmenler olarak öne çıkmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde orta sınıfın büyümesi, gelişmiş ülkelerde orta sınıfın büyümesinden çok daha önemlidir. Çünkü bu ülkelerde; çok yoksul, çok cılız bir orta sınıf ve gelirin çok önemli kısmını elinde tutan az zenginler yaşamaktadır. Bu yapının değişmesi bir kalkınma sorunudur. Özellikle derin yoksulluğun yaygın olduğu ülkelerde ekonomik sorunlara ve şoklara karşı çok fazla korunaksız olan yoğun halk kitleleri bulunmaktadır. Orta sınıf ise ekonomik sorunlara ve şoklara karşı daha korunaklıdır. Bu nedenle orta sınıfın daha fazla ve daha yaygın hale gelmesiyle ekonomik olarak insanlar daha güvenli hale gelmekte ve en azından ekonomik şoklara karşı daha dirençli olmaktadır. Bu durum, modern çağımızda kalkınma parametrelerinde kaymaya işaret eden iddialara yol açmıştır. Gelişmekte olan ülkelerdeki yeni orta sınıf talebi, yalnızca yoksulluk olgusunun ne anlama geldiğini anlamakla kalmamış, aynı zamanda hala yoksulluğa düşebilecek kırılgan toplumun üyelerini belirlemede, daha fazla düşünce oluşumuna katkı vermiştir. Bunun da ötesinde daha az kırılgan orta sınıftan farklı özellikler taşıyan "alt-grupların" yaşadıkları gerçekliğinin çok daha iyi anlaşılmasını da ortaya çıkarmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde büyüyen ve yaygınlaşan orta sınıfın, özgürlükleri ve demokrasiyi korumada teşvik edici potansiyel rolü daha fazla sorgulanır hale gelmiş ve orta sınıf kurumlarının güçlendirilmesi ve büyümenin kapsayıcı ve kolaylaştırıcı biçimleri tartışılır olmuştur. Bu tespitlerden başka tespitler de söz konusu olmaktadır. Örneğin; bu ülkelerde ekonomik ilerlemenin ve büyümenin sosyal eşitsizlikleri daha fazla büyüttüğü ya da bazı makalelerde ortaya konduğu gibi zaten eşit olmayan toplumsal yapıyı iyice kutuplaştırdığı sonuçlarına da varılmaktadır.

Ülkelerde üst gelir grubu hariç orta sınıfta yer almak pek çok kişi için önemli görülmektedir. Bunun nedeni, orta sınıfta yer almanın birçok kuşak için, kariyer fırsatlarına sahip istikrarlı bir iş sayesinde, rahat bir evde yaşamak ve ödüllendirici bir yaşam tarzı sağlamak anlamına gelmesidir. Aynı zamanda ailelerin çocukları için, daha iyi bir geleceğe sahip olmalarının temelidir. Bu çalışmada öncelikli olarak orta sınıfın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulduktan sonra AB-27 ile G-7 ülkeleri odaklı genel analiz yapılıp ABD özeliyle Yükselen Piyasa Ekonomiler (BRICS)'inde orta sınıfın varlığının oluşumu ve gelişmesi çalışan orta sınıf odaklı olarak ele alınacaktır. Ayrı ve daha ayrıntılı bir başlık altında Türkiye'deki orta sınıfın varlığının oluşumu ve gelişmesi incelenecektir. Sonraki bölümde İstanbul özelinde orta sınıf olgusuna odaklanılacaktır. Son olarak orta sınıfın güçlenmesi ve gelişmesinde çözüm önerileri bağlamında kalkınma modeli yapısı ile temel politika önerileri ortaya konacaktır.

ORTA SINIFIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Aristoteles'in yazılarındaki bir kavram olarak orta sınıfın, kökleri bin yıl geriye gitmektedir. Bu kavramsal tanımlamada orta sınıfta mülk sahipliği söz konusu olmakta ve bu yüzden de devlet egemenliğinde en iyi konumlandırılmış kişilerden oluşmaktadır. Aristoteles'e göre, orta sınıfı oluşturan kişiler, ciddi ve güvenilir bir yönetim için yetenekli ve teşvik edici ılımlı bir güce sahip olarak tanımlanmaktadır. Fakat tarihler boyunca orta sınıfın, tasarruf eden, demokratik ruhtan kontrolsüz tüketime kadar çok yaygın bir kavramsal kümeyle bağlantılı olduğu bilinmektedir.

Orta sınıf, Marksist tanımlamada küçük burjuva olarak adlandırılmaktadır. Ancak Marx'ın sınıfa ilişkin özel bir kuramsal çalışması bulunmamaktadır. Kapital'in üçüncü cildinin tamamlayamadığı son bölümüne *"Sınıflar"* başlığını vermiştir.[1] Bu bölümde Marx proletarya ve burjuvazinin arasında yer alan bir *"Orta Sınıf"* tanımlamaktadır. Bu sınıf, daha sonradan, çağdaş Marksistler tarafından *"Eski Orta Sınıf"* olarak isimlendirilmiştir. Marx, bu Orta Sınıfı içinde emek güçlerini burjuvaziye satmak zorunda olmadan mesleki ayrıcalıklarıyla kendi geçimlerini sağlayabilecek durumda olan hekimler, avukatlar gibi profesyonel meslek gruplarını katmaktadır. Marx'ın Orta Sınıfının sonradan *"Eski"* olarak nitelenmesinin nedeni kapitalist üretim ilişkilerinin geçirdiği değişiklikler sonucunda hizmetler sektörünün genişlemesi ve bununla bağlantılı olarak da ortaya bu kez *"Yeni Orta Sınıf"* olarak nitelenen bir tabakanın çıkmasıdır.

Kuramsal çerçevesi çizilmiş, orta sınıfın tanımlanmasına yönelik yaygın bir kabul gören tanımlama henüz oluşmamıştır. Ancak orta sınıf üzerine yapılmış çalışmalarda farklı tanımlama biçimlerinin geliştirildiği bilinmektedir.

Kharas (2010) orta sınıf tanımlamasında en doğru tercihin tüketim düzeyi cinsinden ölçümün yararlı olduğunu söylemektedir.[2] Bu bağlamda, orta sınıfı hem mutlak hem de göreli olarak tanımlamaktadır. Easterly (2000) ve Birdsall, Graham ve Pettinato (2000) ölçümde görecelik yaklaşımı kullanmakta ve orta sınıfı tüketim dağılımının 20. Yüzdelik dilimi ile 80. yüzdelik dilimi arasında ve ayrı ayrı 0.75 ve 1,25 kat ortalama kişi başı gelir olarak tanımlamaktadır.[3] Bhalla (2009) ise orta sınıfı mutlak olarak tanımlamakta ve satın alma gücü paritesine göre yıllık gelir 3900$ üstü olarak belirlemiştir.[4] Banerjee ve Dufl o (2007) ise iki alternatif mutlak ölçüm belirlemiş olup, günlük kişi başı harcama miktarı 2$ ve 4$ arasında ve günlük harcama 6$ ve 10$ arasında olan kişileri orta sınıf olarak tanımlamıştır.[5]

Ravallion (2009) ise melez (hibrid) bir yaklaşım geliştirmiştir.[6] Bu yaklaşıma göre gelişmekte olan dünyanın orta sınıfı; gelirin bir aralığına sahip olarak (gelişen dünyadaki ortalama yoksulluk sınırı ve ABD'nin yoksulluk sınırı arasında) ve Batı Dünyası orta sınıfı (ABD yoksulluk sınırı üstünde) tanımlanmaktadır. Dünya Bankası (2007) ise mutlak bir tanımlama kullanmaktadır.[7] Bu tanımla-

---

[1] Marx, K. Das Kapital: Kritik der politischen Ökonomie (Vol. 3). Verlag von Otto Meisner.
[2] Kharas, Homi(2010), "The Emerging Middle Class in Developing Countries". OECD Development Centre Working Paper 285. Paris: OECD.
[3] Easterly, W. (2000), "The Middle Class Consensus and Economic Development", Policy Research Working Paper 2346, World Bank, Washington, DC.; Birdsall, N., Graham C. ve Pettınato S. (2000), "Stuck in Tunnel: Is Globalization Muddling the Middle?" Working Paper 14, Brookings Institution, Washington, DC.
[4] Bhalla, S. (2009), The Middle Class Kingdoms of India and China. Peterson Institute for International Economics, Washington, DC.
[5] Banerjee, A. ve Dufl o E. (2007), "What is Middle Class about the Middle Classes Around the World?" MIT Department of Economics Working Paper 07-29, Cambridge, MA.
[6] Ravallion, M. (2009), "The Developing World's Bulging (but Vulnerable) 'Middle Class'", Policy Research Working Paper 4816, World Bank, Washington, DC..
[7] World Bank (2007), "Global Economic Prospects 2007: 'Managing the Next Wave of Globalization", World Bank, Washington, DC.

mada orta sınıf ayırt etmeksizin belirlenerek, Brezilya ve İtalya'daki ortalama kişi başı gelir düzeyi alt ve üst eşik olarak belirlenmektedir. Buna göre 2000 yılındaki satın alma gücü paritesi cinsinden; Brezilya'nın kişi başı gelir düzeyi olan 3.914 $ alt eşik ve İtalya'nın kişi başı gelir düzeyi olan 16.746 $ ise üst eşik olarak belirlenmiştir. OECD (2019)'a göre ise 2016 yılında 2010 SAGP $ cinsinden 4.968 $ alt eşik ve 13.247 $ üst eşik olarak belirlenirken, İtalya'da alt eşik 12.206 $ ve üst eşik 32.549 $'dır. Bu eşikler Türkiye için 6.145 $ ve 16.387 $'dır.[8]

Dadush and Shaw (2011)'e göre ise, daha çok orta sınıfın büyümesinin ölçümünde en yaygın yol olarak kullanılan yöntem gelirdeki artışa bakmaktır.[9] Shimelse ve Dadush (2012)'e göre orta sınıfın tanımlanmasında en dar tanımlama, gelişmiş ülkelerdeki ortalama gelirin üstünde ya da ona çok yakın kabaca kişi başı 31.000$ ya da günlük 85$ olmaktadır.[10] Kharas (2010) da ise çeşitli yaklaşımlar arasında bir seçim yapmada hangisini seçeceği konusunda amaca yönelik seçimlerin önemli olduğunu vurgulamaktadır.[11] Kharas (2010) gelişen Asya orta sınıfının, ABD orta sınıfında düşen büyümeyi telafi edip etmediği ile ilgili olduğunu belirterek, böyle bir durumda tüm ülkeler için mutlak anlamda ortak bir eşik aralığı almanın mantıklı olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda günde 2$ kazanan Hindistanlılarla günde 50$ kazanan Amerikalıları karşılaştırmak mantıklı gözükmemektedir. Aynı zamanda, her ikisi de satın alma güçleri teriminde karşılaştırılabilir olduğunu iddia etmek mümkündür. Her ikisinin de orta sınıf olması nedeniyle küresel büyümenin sürücüleri olmaktadır. Kharas, bu çerçevede küresel orta sınıfı, mutlak bir yaklaşım anlamında hanehalkının günlük satın alma gücü paritesine göre 10-100 arasında harcama yapması olarak tanımlamıştır. Bu aralığı daha sonra Kharas (2017)[12] çalışmasında 11-110 olarak revize etmiştir.

Benzer biçimde günlük kişi başı satın alma gücü paritesine göre Birdsall (2010)[13], Birdsall (2012)[14], Meyer ve Birdsall(2012)[15]'de alt eşiği orta sınıf alt eşiğini 10$ olarak alırken, Pritchett (2003)[16]'de ise küreselleşen dünyada kabul edilemeyen yoksunluk ve yetersizliği oluşturan standart düzey olarak 15$'dan yüksek uluslararası yoksulluk sınırını ileri sürmektedir. Lopez-Calva et al. (2012)17 ve Sumner (2012)[18] son "orta sınıf literatürü" nün kapsamlı bir değerlendirmesi yer alarak, Dünya Bankasının yayını olan Ferreira Francisco H. G., ve diğerleri (2013)[19]'de orta sınıf eşiklerini ise satın alma gücü paritesine göre günlük kişi başı alt eşik 10$ ve üst eşik 50$ olarak belirlemiştir. Bu eşiklere göre dört kişilik bir ailenin yıllık ortalama geliri 14600$ ile 73000$ arasında ise orta sınıf bir aile olarak kabul edilmektedir.

---

[8] OECD (2019), Under Pressure: The Squeezed Middle Class, OECD Publishing, Paris. https://doi.org/10.1787/689afed1-en.

[9] Dadush, Uri ve William Shaw (2011), "Juggernaut: How Emerging Markets Are Reshaping Globalization", Carnegie Endowment for International Peace, Washington, DC.

[10] Shimelse Ali, Uri Dadush (2012), "A new measure of the global middle class", VOX, 2 June 2012, http://www.voxeu.org/article/new-measure-global-middle-class

[11] Kharas, Homi(2010), "The Emerging Middle Class in Developing Countries". OECD Development Centre Working Paper 285. Paris: OECD.

[12] Kharas Homi (2017), "The Unprecedented Expansion of The Global Middle Class An Update", the Global Economy and Development program at the Brookings Institution.

[13] Birdsall, Nancy (2010), "A Note on the Middle Class in Latin America". Working Paper 303. Washington DC: Center for Global Development.

[14] Banerjee, A. ve Dufl o E. (2007), "What is Middle Class about the Middle Classes Around the World?" MIT Department of Economics Working Paper 07-29, Cambridge, MA.

[15] Meyer ve Birdsall(2012), New Estimates of India's Middle Class Technical Note, https://www.cgdev.org/sites/default/fi les/archive/doc/2013_MiddleClassIndia_TechnicalNote_CGDNote.pdf

[16] Pritchett, L. (2003). Who is not Poor? Proposing a Higher International Standard for Poverty. Working Paper 33, Center for Global Development, Washington DC.

[17] Lopez-Calva, L. F., Rigolini, J., and Torche, F. (2012). Is There Such a Thing As Middle Class Values? Working Paper 286, Center for Global Development, Washington DC.

[18] Sumner, A. (2012). Where do the Poor Live? World Development 40(5), 865-877.

[19] Ferreira Francisco H. G., ve Diğerleri(2013), "Economic Mobility and the Rise of the Latin American Middle Class", International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank.

ILO ve ILO çalışanlarının yayınlarında örneğin Kapsos ve Bourmpoula(2013)[20] ise Ravallion (2009)[21] çalışmasına dayalı olarak Satın Alma Gücü Paritesine dayalı olan ve 2$ -13$ aralığında orta sınıfı tanımlayan bir ölçüt kullanmaktadır. Bu ölçüte göre toplumlarda 5 ekonomik sınıf söz konusudur. Bunlar; 1,25$ altı Aşırı yoksul çalışan, 1,25 -2 ılımlı yoksul çalışan, 2-4 yoksulluğa yakın çalışan, 4-13 gelişmekte olan orta sınıf ve 13$ üstü gelişmiş orta sınıf ve üstü olarak belirlenmektedir.

ILO yayını olan "Europe's Disappearing Middle Class?" kitabındaki bölümde Vaughan-Whitehead ve arkadaşları (2016)[22], "Uzman grubumuz, medyan eşdeğeri hanehalkı harcanabilir gelirine dayanan bir orta sınıf tanımını benimseme kararını aldı" demektedir. Bu çerçevede tüm dağılımı beş gruba ayırmaktadır. Bu ayrımda orta sınıf üç alt gruba bölünmekte; alt orta sınıf, çekirdek orta sınıf ve üst orta sınıf olarak ayırılmaktadır; ve diğer iki ekstrem, yani alt gelir grubu ve üst gelir grubudur. Buna göre ortanca(medyan) hanehalkı harcanabilir gelirin yüzdesi; 60'a kadar alt gelir grubu, 60-80 aralığı alt orta sınıf, 80-120 aralığı çekirdek orta sınıf, 120-200 aralığı üst orta sınıf ve 200 üstü ise üst gelir grubunu oluşturmaktadır. Üst gelir grubu, yaklaşık olarak tepedeki yüzde 5'i yani en varlıklı hanehalkından oluşmaktadır.

OECD (2019)'un "orta gelirli sınıf" tanımlamasına göre önce gelir sınıfl arını dört gruba ayırmıştır.[23] Bu sınıflar; yoksul sınıf (medyan gelirin %50'sinden az), düşük gelirli sınıf (medyan gelirin %50-75 aralığı), orta gelirli sınıf (medyan gelirin %75-200 aralığı) ve yüksek gelirli sınıf (medyan gelirin %200+) olmaktadır. Orta gelirli sınıf ise kendi içinde üç sınıfa ayrılmaktadır. Bu sınıfl ar; alt orta gelirli sınıf (medyan gelirin %75-100 aralığı), orta sınıf(medyan gelirin 100-150 aralığı) ve üst orta sınıf(medyan gelirin 150 -200 aralığı) olmaktadır.

Jad Moawad ve Daniel Oesch (2024)[24] çalışmasında ise meslek tabanlı bir kavramla orta sınıfı kavramsallaştırmaktadır. Onlara göre, benzer beceri gereksinimlerine sahip meslekleri içeren dört sosyal sınıfın varlığı söz konusudur. Bu sınıfl ar; üst ve üst-orta sınıf (kısaca: üst-orta sınıf), orta sınıf, nitelikli işçi sınıfı ve düşük vasıfl ı işçi sınıfı olarak belirlenmektedir.

"Küreselden Yerele Orta Sınıf ve Gelir Dağılımı" başlıklı bu çalışmada orta sınıfı ölçmede OECD (2019) çalışmasındaki yöntem ile gelirin sıralı %10 luk nüfusa dağılımı odaklı analiz yapılacaktır. İşgücü gelir dağılımında ise Jad Moawad ve Daniel Oesch (2024) yöntemi kullanılacaktır.

---

[20] Kapsos S. ve Evangelia B.(2013), " Employment and Economic Class in the Developing World", ILO Research Paper No. 6, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---inst/documents/publication/wcms_216451.pdf

[21] Ravallion, M. (2009), "The Developing World's Bulging (but Vulnerable) 'Middle Class'", Policy Research Working Paper 4816, World Bank, Washington, DC.

[22] Vaughan-Whitehead, D. (Ed.). (2016). Europe's disappearing middle class? Evidence from the world of work. Edward Elgar Publishing.

[23] OECD (2019), Under Pressure: The Squeezed Middle Class, OECD Publishing, Paris. https://doi.org/10.1787/689afed1-en

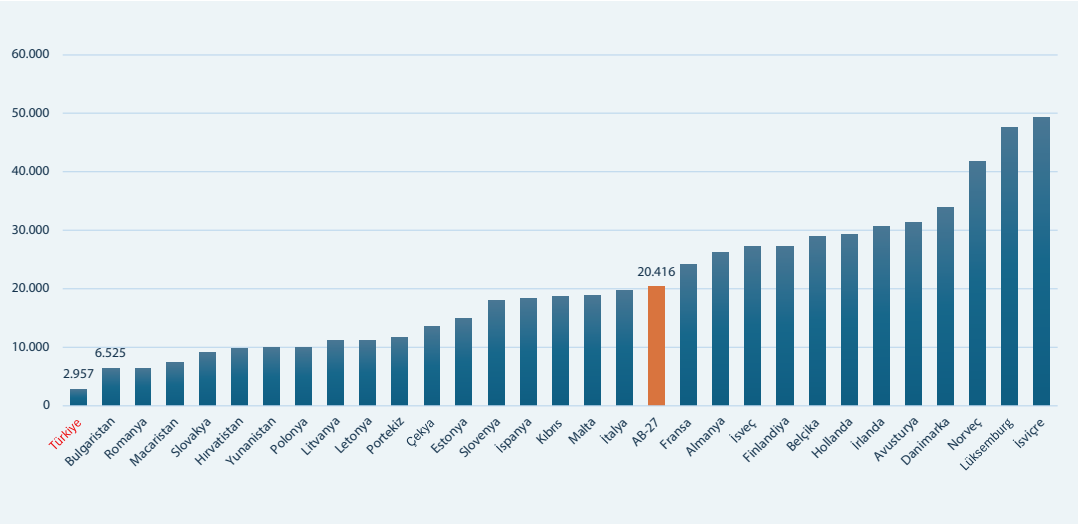
[24] Jad Moawad & Daniel Oesch, (2024) "The Myth of the Middle Class Squeeze: Employment and Income by Class in Six Western Countries, 1980-2020," LIS Working papers 887, LIS Cross-National Data Center in Luxembourg.

AB ÜLKELERİNDE ORTA SINIF

AB Ülkelerinde Medyan Gelir Odaklı Analiz

Orta sınıfı ölçmede öncelikli olarak ulusal ortanca (medyan) gelirin %75-%200'ü arasında değişen hanelerde yaşayan nüfusun ne kadar olduğunu belirlemek gerekmektedir. Bu bağlamda da en iyi ölçüt, eş değer ortanca net gelir ölçütüdür. Eurostat tanımlamasına göre eşdeğer ortanca kullanılabilir(net) gelir, hanehalkı büyüklüğünün karekköküne gelirin bölünmesiyle elde edilen kullanılabilir gelirin ortancasıdır. Karekök, hanede konaklamayı paylaşan kişilerin en azından yaşam masraflarının bir kısmını birleştirerek fayda sağladığını kabul etmek için kullanılmaktadır. Her ülkenin eşdeğer ortanca net geliri farklıdır. Bu nedenle öncelikli olarak analiz edilen ülkelerin eşdeğer ortanca gelirini ve bu gelirdeki farklılıkları ortaya koymak gerekmektedir.

Şekil 1: AB Ülkelerinde Eşdeğer Medyan Net Gelir (2023 Euro)

Kaynak: Eurostat (2024).[25]

AB ülkelerinde bireyin ortanca net geliri büyük farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda bireylerin gelir bakımından hangi sınıfta oldukları yaşadıkları ülke ile belirlenmektedir. Örneğin 2023 yılında Bulgaristan'da yaşayan bireyin net geliri 20 bin€ olduğunda üst gelir sınıfında yer almaktayken, AB-27'de düşük gelirli sınıfta yer almaktaydı. Aynı zamanda birey eğer aynı gelirle İsviçre'de yaşasaydı %50 yoksulluk sınırının altında yer alacaktı.

AB ülkeleri arasında eşdeğer ortanca net gelir açısından oldukça yüksek eşitsizlikler vardır. Şekil 1 incelendiğinde en sonda yer alan Avrupa Birliği'ne aday ülke Türkiye'dir. Türkiye'nin 2023'te eşdeğer ortanca net geliri 2.957€ olup, AB-27 ortalaması ile arasındaki fark %590; en yüksek İsveç ile arasındaki fark %1.575 iken, Türkiye'nin hemen üstünde yer alan Bulgaristan'la fark %121'dir. AB ülkeleri arasında en düşük eşdeğer ortanca net gelire sahip ülke Bulgaristan'dır. Bulgaristan'ın eşdeğer ortanca net geliri 6.525€ olup, AB-27 ortalaması ile arasındaki fark %213; en yüksek İsviçre ile de %659'dur. AB-27 ortalaması 20.416€ olup, bu eşdeğer ortanca net gelirin altında yer alan ülkeler Avrupa Birliği'ne sonradan üye olan Doğu Bloku ülkeleriyle Akdeniz ülkeleridir. Kıta Avrupa Ülkeleriyle İskandinav Ülkeleri AB -27'nin üzerinde yer almaktadırlar.

[25] Eurostat (2024), Hanehalkı türüne göre ortalama ve medyan gelir. Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di04/default/bar?lang=en (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

Tablo 1: AB Ülkelerinde Eşdeğer Ortanca Net Gelir Endeksi (2014=100)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Romanya	100	107,3	113,4	127,1	152,2	178,6	197,7	223,7	255,6	304,4
Litvanya	100	107,4	117,1	127,3	143,0	157,3	178,5	200,6	211,5	234,1
Letonya	100	112,1	122,3	126,8	140,5	156,8	169,1	181,6	197,7	217,3
Estonya	100	109,3	119,9	130,2	145,9	158,9	169,4	175,0	205,8	209,3
Bulgaristan	100	100,4	94,8	108,1	108,0	127,2	139,0	155,3	162,0	196,5
Polonya	100	104,1	110,6	111,6	123,5	133,8	150,6	155,3	168,1	188,8
Hırvatistan	100	105,1	110,1	118,1	125,5	136,9	147,8	153,4	166,7	187,8
Çekya	100	97,4	102,8	108,7	119,2	131,1	139,4	139,4	159,4	179,2
Macaristan	100	101,2	105,8	110,7	120,7	130,1	143,9	146,7	154,8	164,6
İrlanda	100	107,2	111,8	113,4	123,5	126,0	132,7	142,5	148,9	152,5
Slovenya	100	103,6	103,5	106,8	111,2	118,1	124,1	129,4	138,9	151,6
Malta	100	105,8	106,3	113,4	115,4	119,9	126,8	133,0	141,7	147,9
Portekiz	100	102,5	106,7	110,2	113,6	121,8	131,2	134,8	133,9	143,7
Hollanda	100	101,9	108,9	112,8	115,0	117,9	123,6	136,1	141,4	140,2
Lüksemburg	100	102,8	95,7	105,8	100,5	106,0	110,3	123,8	132,0	138,8
İspanya	100	100,6	103,1	107,1	111,4	113,2	120,9	119,8	126,7	138,0
Avusturya	100	100,2	102,1	106,6	108,5	110,8	114,4	118,2	120,0	135,5
Slovakya	100	101,8	102,1	105,5	109,6	119,2	127,8	124,4	129,5	135,3
AB-27	100	102,2	105,1	107,9	111,5	114,9	121,3	121,8	126,6	135,1
Belçika	100	100,0	102,7	104,8	109,1	113,4	118,2	119,2	125,8	133,5
Almanya	100	104,7	107,9	111,1	114,9	119,2	131,9	126,6	126,4	133,3
Kıbrıs	100	95,8	97,4	100,7	106,5	112,6	116,0	115,9	124,0	131,1
Yunanistan	100	98,0	97,7	99,1	102,5	106,8	114,3	114,0	124,0	131,0
İsviçre	100	103,6	115,7	114,5	112,2	107,9	112,6	117,2	118,9	129,8
İtalya	100	100,6	103,1	105,0	106,9	108,9	114,6	111,3	118,0	125,8
Danimarka	100	101,8	102,9	105,5	108,0	110,3	110,1	115,2	119,4	121,7
Finlandiya	100	100,3	99,8	101,2	103,6	105,0	107,5	107,4	112,0	115,4
Fransa	100	101,0	102,4	103,6	105,0	106,5	104,4	107,2	108,7	114,0
İsveç	100	97,9	97,5	98,2	98,9	94,7	95,6	98,6	103,4	105,5
Norveç	100	94,9	90,4	87,9	90,1	89,4	91,9	81,9	89,6	95,5
Türkiye	100	96,9	107,4	110,6	100,1	86,4	89,4	79,3	80,2	84,6

Kaynak: Eurostat (2024).[26]

AB ülkelerinin eşdeğer ortanca net geliri 2014-2023 dönemi bağlamında değişimi incelendiğinde; Tablo 1 verilerine göre 2014-2023 döneminde AB-27'de eşdeğer ortanca net gelir endeksinin sürekli artarak 100'den 135,1 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu dönemde AB-27 Endeks değerinin üstünde yer alan ülkelerin, daha çok AB-27 eş değer ortanca net gelir değerinin altında olan ülkeler olduğu görülmektedir. Eş değer ortanca net gelirde düşük gelirli ülkelerin yüksek gelirli ülkelere bir yakınsaması söz konusudur.

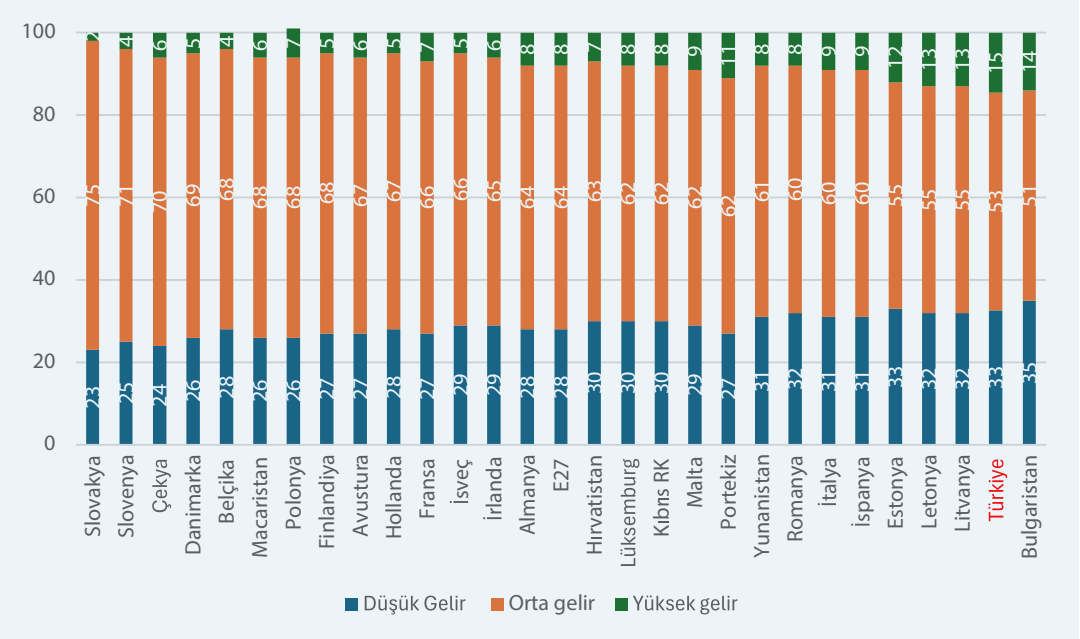
AB ülkelerinde 2014 yılında en düşük eş değer ortanca net gelire sahip ülke 2.158€ ile Romanya iken 2023 yılında en düşük gelire sahip ülke Bulgaristan olmuş; en yüksek gelire sahip ülke Norveç iken 2023'te İsviçre olmuştur. Bu değişim, ülkelerin eşdeğer ortanca net gelir değişiminden kaynaklanmaktadır. Nitekim Romanya bu dönemde en yüksek eş değer ortanca geliri artan ülke olmuşken, Bulgaristan'ın Romanya'dan çok daha az arttığı; Norveç'inki düşerken, İsviçre'ninki arttığı görülmüştür.

[26] Eurostat (2024), Hanehalkı türüne göre ortalama ve medyan gelir. Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di04/default/bar?lang=en (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

Türkiye'nin eşdeğer ortanca net geliri Euro cinsinden 2014-2023 döneminde değerlendirildiğinde 2015 yılı dışında 2017 yılına kadar %11,6 artmış, 2018 Krizinde endeks değeri başlangıç değerine geri dönmüş, 2021 yılında en düşük %79.3 değerine ulaşmış ve 2023'te %84.6 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, AB ülkelerinde bu dönemde Norveç ile en fazla eş değer ortanca geliri düşen ülke konumunda olmaktadır.

Ülkelerin sınıfsal gelir dağılım, eş değer hanehalkı ortanca net (kullanılabilir) gelirinin dağılımı çerçevesince belirlenmektedir. Bu bağlamda düşük gelirli sınıf, her ülkenin eşdeğer hanehalkı kullanılabilir ortanca (medyan) geliri (net gelir) %0-74.99; orta sınıf, %75 ila %200'ü arasında ve %200+ üst sınıf olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, Avrupa ülkeleri de orta sınıfta yer almaktadır. AB ülkelerinde ortalama olarak orta gelirli sınıf, nüfusun %63,8'ini oluştururken, düşük gelirli nüfus %28,6, yüksek gelirli nüfus da %7,6 oranında olmaktadır.

Şekil 2: AB Ülkelerinde Medyan Gelire Göre Sınıfsal Dağılımı (%)

Kaynak: Eurofound (2024)[27], Developments in income inequality and the middle class in the EU, Publications Office of the European Union, Luxembourg; OECD(2019).

Daha büyük bir orta sınıf, gelir dağılımının ortasında yoğunlaşan daha büyük oranda ailelere sahip bir toplum anlamına gelmektedir. Bu nedenle, orta sınıfın büyüklüğü ile hanehalkı kullanılabilir gelir eşitliği düzeyi arasında ülkeler arasında çok yüksek bir korelasyon bulunmaktadır. Şekil 2 incelendiğinde orta gelir sınıfı AB üyesi üç ülkede – ikisi eski Çek Cumhuriyeti ülkesi, diğeri de Eski Yugoslavya ülkesi- %70 ve üzeri iken dört ülke dışında – Eski Doğu Bloku ülkeleri (Estonya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan) orta gelirli sınıfın oranı %60 ve üzerindedir.

Orta gelir sınıfı %70 ve üzeri olan ülkelerin düşük gelirli sınıfı %25 ve altı; buna karşın AB üyesi 11 ülkenin düşük gelirli sınıfın oranı %30 ve üstü olmaktadır. Bu ülkelerin altısının (Hırvatistan, Romanya, Estonya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan) eski Doğu-Bloku ülkeleri oldukları görülürken, (Batı Avrupa'da denize kıyısı olmayan Lüksemburg dışında) Akdeniz ülkelerinin içinde yer aldıkları görülmektedir.

[27] Eurofound (2024), Developments in income inequality and the middle class in the EU, Publications Offi ce of the European Union, Luxembourg; OECD(2019).

Orta gelir sınıfı güçlü olan ülkelerde düşük ve yüksek gelirli uç sınıfl ar daha zayıf kalmaktadır. Nitekim orta gelir sınıfı güçlü Slovakya, Slovenya ve Çekya'da düşük gelir sınıfı ve üst gelir sınıfı da en düşük ülkelerdir. Buna karşın orta gelir sınıfı en düşük Bulgaristan, Litvanya ve Letonya düşük gelir sınıfı ve yüksek gelir sınıfı en yüksek ülkelerdir.

Şekil 2'de Türkiye, AB ülkeleriyle gelirin sınıfsal dağılımı bağlamında karşılaştırıldığında en yüksek yüksek gelirli sınıfa sahip olan ülke konumunda yer aldığı görülmektedir. Buna karşılık, orta sınıfta en düşük paya sahip olan Bulgaristan'ın üstünde yer almaktadır. Düşük gelirli sınıf bağlamında da Estonya ile Bulgaristan'ın üzerinde konumlanmaktadır.

Bazı demografik ve istihdamla ilgili özellikler daha yüksek gelir seviyelerine sahip olmakla ilişkilidir. Her gelir sınıfına ait olma olasılığını belirlemektedir. AB-27'de her gelir grubunun sosyodemografi k özelliklerine odaklanarak oluşturulan Tablo2 incelendiğinde sosyodemografi k özellikler arasında, eğitim düzeyinin farklı gelir sınıfl arını ayıran en önemli faktör olduğu görülmektedir. Düşük eğitim düzeyine sahip kişiler düşük gelir sınıfında, yüksek eğitim düzeyine sahip kişiler ise yüksek gelir sınıfında yoğun olarak temsil edilmektedir. Nitekim düşük gelirliler toplam nüfusun %27,7 sini oluştururken, düşük eğitim düzeyinde düşük gelirlilerin oranı %43,4 olmaktadır. Buna karşın yüksek eğitimliler toplam nüfusun %28,7'sini oluştururken yüksek gelir düzeyinde yüksek eğitimlilerin oranı %61,9'dur. Orta sınıfın neredeyse yarısı orta düzeyde eğitime (%46), neredeyse üçte biri yüksek düzeyde eğitime (%31) sahipken yalnızca %23'ü düşük düzeyde eğitime sahiptir. 2007 yılına kıyasla orta sınıfın eğitim düzeyi profi linin düşük eğitim düzeyinden yüksek eğitim düzeyine kaydığı görülmektedir. Çünkü bu sınıfın neredeyse üçte birinin (%30,9) 2007'de düşük eğitim düzeyine sahip olduğunu ifade ederken, bu oran 2022'de 23,3 düzeyine düşmüş; yüksek eğitim düzeyi ise %20,3 düzeyinden %31,3 düzeyine çıkmıştır.

Yaş açısından gelir sınıfl arı arasındaki farklar çok daha az belirgin olmakta, ancak daha genç insanlar düşük gelirli sınıfta aşırı temsil edilirken, yüksek gelirli sınıfta yetersiz temsil edilmektedir. Orta gelir grubundaki orta yaş grubu (30-59) toplam yaş grubundan daha yüksekken, 60+ yaş grubu (%37) daha az temsil edilmektedir. 15-29 yaş aralığındakilerin 2007'da orta sınıfın neredeyse dörtte birini (%22) temsil ederken, 2022'de çok daha azını (%15) temsil etmesi göz önüne alındığında, gençlerin orta sınıfa girmesi daha zor hale geldiği görülmektedir.

Cinsiyet farklılıkları, eğitim seviyesindeki farklılıklardan daha belirgin değildir. Ancak kadınlar düşük gelirli sınıfta aşırı temsil edilirken erkekler diğer iki gelir sınıfında aşırı temsil edilmektedir. Kadınlar orta sınıfın %51'inden fazlasını oluşturmaktadır (toplam nüfusun neredeyse %53'ünü oluştururken), 15 yıl öncesine benzer bir oran olmaktadır.

Orta sınıfın yaklaşık %54,5'i istihdamda yer almaktadır. Bu rakam, hanehalkı harcanabilir gelir seviyelerinin şekillenmesinde emek kazançlarının önemini ortaya koymaktadır. Orta sınıfın bir diğer grubu ise %29 oran ile emeklilerdir. Orta sınıf grubunda yer alan işsizlerin oranı ise %2,6 düzeyindedir. Orta sınıftakilerin 2007'de çalışanların oranı %48,4 olması zamanla çalışanların orta sınıfta arttığı sonucunu ortaya koymaktadır.

AB Ülkelerinde Yüzdelik Dilim Odaklı Analiz

Gelir dağılımı analizlerinde kullanılan en önemli göstergelerden birisi yüzdelik dilimdir. Bu çalışmada dilimleme bağlamında gelir üç kategoriye ayrılmaktadır.. Bunlar; düşük gelirli sınıf, orta sınıf ve yüksek gelirli sınıf olmaktadır.

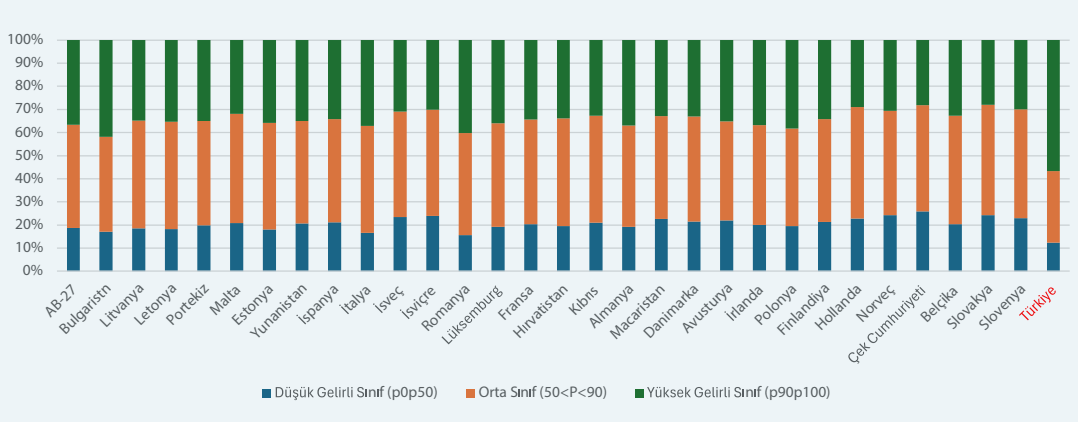
AB ülkeleri dünyada gelir eşitsizliği görece en az olan bölgedir. Dünya'daki bölgeler temelli bir analiz yaptığımızda, orta sınıf gelir düzeyinin en yüksek olduğu bölgenin AB bölgesi olduğu görülmektedir. Nitekim World Inequality Database[28] verileri çerçevesince hazırlanan Şekil 3'te

[28] Word Inequlity Database, Erişim Adresi: https://wid.world/, Erişim Tarihi: 07.12.2024.

görüldüğü gibi, 2023 yılında AB'nin orta sınıf (p50p90) gelir payı 44,7'dir. Bu oran Afrika'da 36, Asya'da 39, Latin Amerika'da 35, Ortadoğu'da 33, Kuzey Afrika'da 36 Güney Afrika'da 29, Güney Asya'da 30, Güneydoğu Asya'da 37 ve Sahra-altı Afrika'da 35'tir. 2007-2023 döneminde AB, Kuzey Afrika, Kuzey Amerika, Güney Afrika, Güney Asya dışındaki bölgelerde orta sınıfın gelirden aldığı payın arttığı görülmektedir.

Şekil 3'te görüldüğü gibi, AB-27 orta sınıfı değerinin üzerinde yer alan diğer ülkeler; Slovakya (47,6), Malta (47,2), Slovenya(47,2), Belçika(46,8), Hırvatistan(46,7), Litvanya(46,6), Letonya(46,4), İtalya(46,3), Estonya(46,2), Kıbrıs Rum Kesimi(46,2), İsviçre(46), Çekya(45,9), İsveç(45,7), Danimarka(45,5), Fransa(45,3), Norveç(45,2), Portekiz(45,1), Lüksemburg(44,8) olarak sıralanmaktadır.

Şekil 3: AB Ülkeleri Nüfusunun Sınıfsal olarak Gelirden Aldığı Pay (%, 2023)

Kaynak: World Inequality Database[29]

AB-27 ortalamasının altında orta sınıf payına sahip olan ülkeler ise; İspanya(44,6), Macaristan(44,5), Finlandiya(44,3), Yunanistan(44,3), Romanya(44,1), Almanya(43,8), İrlanda(43,2), Avusturya(42,9), Polonya(42,2) olarak sıralanmaktadır.

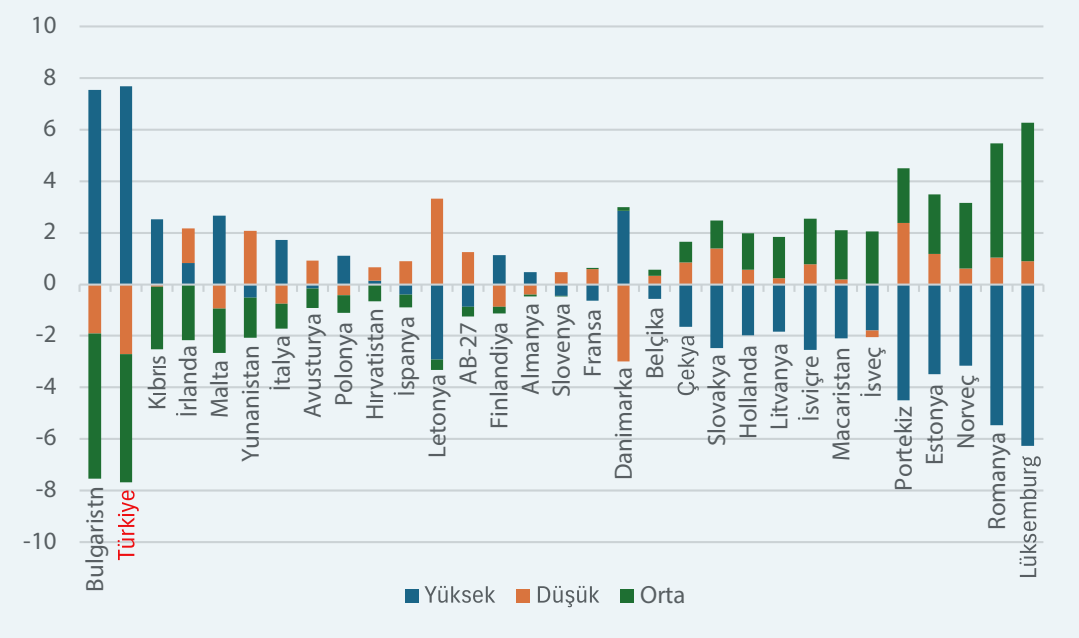
Orta Sınıf gelir payını en fazla alan ülkeler olan Hollanda(29) ve Slovakya(29,9) en düşük yüksek gelirli sınıf payına sahip iki ülke olarak öne çıkmaktadır. Bu iki ülkede düşük gelirli sınıf payı sırasıyla 22,8 ve 22,9'dur. Yüksek gelirli sınıf en yüksek payına sahip ülke olan Bulgaristan (56,7) ise en düşük orta sınıf payına sahip olan ülkedir.

AB yüksek gelirli sınıf (p90p100) ortalamasının üzerinde olan diğer ülkeler; Romanya(40,3), Polonya(38,3), İtalya(37,1), Almanya(37) ve İrlanda(36,8)'dır. En düşük paya sahip olan iki ülke ise Slovakya(28) ve Çekya(28,2)'dır.

AB düşük gelirli sınıf payını en fazla alan Çekya(25,9)'dır. AB ülkelerinin birçoğu AB-27(18,7) ortalamasının üzerinde yer almaktadır. AB ortalamasının altında yer alan ülkeler; Baltık ülkeleri- Litvanya(18,6), Letonya(18,3) ve Estonya(18) ile Bulgaristan(17), İtalya(16,6) ve Romanya(15,6)'dır.

AB ülkeleri Türkiye ile karşılaştırıldığında Türkiye orta (31) ve alt sınıfın (12,3) gelirden en düşük pay aldığı ülke olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla üst gelir grubunun en yüksek payına (56,7) sahip olan ülke konumundadır. Bu nedenle sınıfsal olarak en eşitsiz gelir dağılımına sahip ülke olmaktadır. Nitekim Şekil 5'teki GİNİ haritasında da diğer ülkelerden tamamen ayrı kırmızı rengindedir.

Şekil 4: AB-27 Ülkelerinin 2007-2023 Döneminde Gelirdeki Sınıfsal Pay Değişimleri

Kaynak: World Inequality Database.[30]

Şekil 4 AB ülkeleri nüfusunun sınıfsal olarak gelirden aldığı payda 2007-2023 dönemini incelememize yardımcı olmaktadır. Buna göre;

A. AB-27 ülke ortalamasında, toplam gelirden aldığı pay orta sınıfta 0,4 ve yüksek gelirli sınıfta 0,9 azalmış; buna karşılık düşük gelirli sınıfın aldığı pay 1,3 artmıştır.

B. AB-27 ülke grubunda orta sınıfın gelirden aldığı payın azaldığı ülke Bulgaristan'dır. Bu dönemde Bulgaristan'ın orta sınıfı 5,6 pay kaybına uğramış; aynı zamanda düşük gelirli nüfusun payı da 1,9 azalmış; yüksek gelirli nüfusun payı ise 7,5 artmıştır.

C. Bu dönemde Bulgaristan'a ek olarak orta sınıfın pay azalışı yaşadığı ülkeler; Kıbrıs, İrlanda, Malta, Yunanistan, İtalya, Avusturya, Polonya, Hırvatistan, İspanya, Letonya, Finlandiya, Almanya ve Slovenya'dır.

D. AB-27 ülke grubunda orta sınıfın gelirden aldığı payın arttığı ülke Lüksemburg'dur. Bu dönemde Lüksemburg orta sınıfı 5,4 pay gelir artışı sağlamış; düşük gelirli sınıf da 0,9 pay gelir artışı gerçekleştirmiştir. Buna karşılık yüksek gelirli sınıf 6,3 pay gelir kaybı yaşamıştır. En fazla orta sınıfın payının arttığı diğer ülke ise Romanya'dır. Bu dönemde Romanya'nın orta sınıfının payı 4,4 artmış, düşük gelirlilerin payı da 1 pay yükselmiştir. Buna karşılık yüksek gelirliler 5,5 kayba uğramıştır.

E. Bu dönemde Lüksemburg'a ek olarak orta sınıfın pay artışı yaşadığı ülkeler; Romanya, Norveç, Estonya, Portekiz, İsveç, Macaristan, İsviçre, Litvanya, Hollanda, Slovakya, Çekya, Belçika, Danimarka ve Fransa'dır.

F. Türkiye 2007-2023 döneminde AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında Bulgaristan'dan sonra orta ve alt gelir grubundan üst gelir grubuna pay aktaran ikinci ülke konumunda yer almaktadır. Bu verilere göre, üst gelir grubunun payı 7,7 oranında artarken orta sınıfın payı 5, alt gelir sınıfının payı da 2,7 oranında düşmüştür.

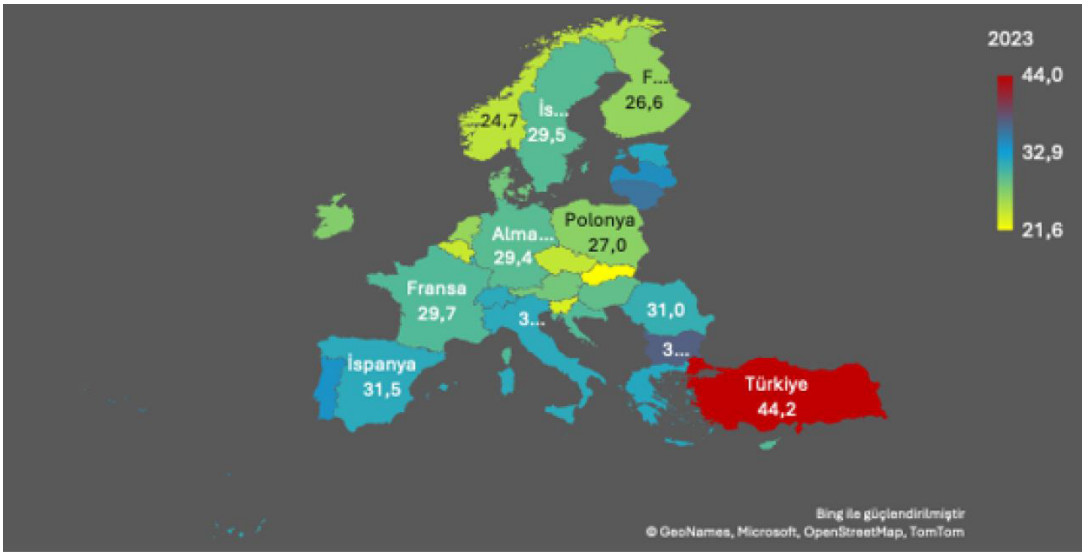
[29] Word Inequlity Database, Erişim Adresi: https://wid.world/, Erişim Tarihi: 07.12.2024.
[30] Word Inequlity Database, Erişim Adresi: https://wid.world/, Erişim Tarihi: 07.12.2024.

Ülke içindeki gelirin eşit dağıtılıp dağıtılmadığını belirleyen en önemli ölçüt GİNİ katsayısıdır. Bir ülkenin GİNİ katsayısı 100 (ya da 1)'e yaklaşmışsa eşitsizlik artmış; 0(sıfır)'a yaklaşmışsa eşitsizlik azalmıştır. Eurostat verilerine göre AB-27'de gelir eşitsizliği 2014-2023 döneminde azalma eğilimi göstermektedir. Nitekim 2014 yılında 30.9 olan GİNİ katsayısı 2023 yılında 29,6 olarak gerçekleşmiştir.[31]

Şekil 5'te görüldüğü gibi AB-27 içinde Türkiye dışında en yüksek GİNİ Katsayısına sahip ülke Bulgaristan'dır. Bulgaristan'da 2014 yılında 35,4 düzeyinde olan GİNİ katsayısı 2019 yılına kadar artmış ve 40,8 düzeyine erişmiştir. Ancak bu yıldan sonra düşerek 2023 yılında 37,2 düzeyine gerilemiştir. En düşük GİNİ Katsayısına sahip olan ülke ise 21,4 değeriyle Slovakya'dır. Slovakya'nın GİNİ değeri 2014 yılında 26,1 düzeyindedir.

AB-27 ortalamasının altında GİNİ katsayısına sahip Slovakya dışındaki ülkeler; Kıbrıs Rum Kesimi, İsveç, Almanya, Macaristan, Danimarka, Avusturya, İrlanda, Polonya, Finlandiya, Hollanda, Norveç, Çekya, Belçika ve Slovenya'dır. AB ortalamasının üstündeki ülkeler ise büyükten küçüğe Bulgaristan dışında; Litvanya, Letonya, Portekiz, Malta, Estonya, Yunanistan, İspanya, İtalya, İsviçre Romanya, Lüksemburg, Fransa ve Hırvatistan'dır.

Şekil 5: Eşdeğer Kullanılabilir Gelirin GİNİ Katsayısı (2023)

Kaynak: Eurostat (2024).[32]

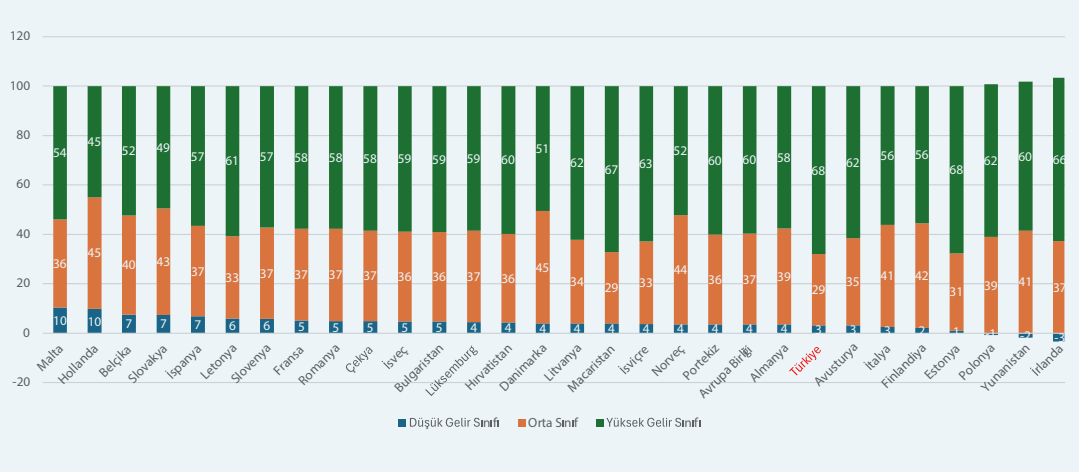
Şekil 5'te Türkiye, AB ülkelerinden renk olarak tamamen ayrı kırmızı renkte olduğu görülmektedir. Bu renk farklılığı Türkiye'nin AB ülkelerinden gelir eşitsizliği bağlamında tamamen ayrı olduğunu ve diğer ülkelerin GİNİ eşitsizlik katsayısı 30'un altında iken, Türkiye'nin 44,2 olarak **çok yüksek eşitsizlik** katsayısına sahip olduğunu göstermektedir.

AB Ülkelerinde Servetin Sınıfsal Dağılımı

Ülkeler arası ve ülke içindeki gelir dağılımı kadar servet dağılımı da ülkedeki yaşayan yurttaşların sınıfsal bölünmesinde önemli göstergedir. Bireylerin servetlerinin önemli bir kısmı kendilerinden önce biriktirilmiş servetlere dayanmaktadır. Bu nedenle bireylerin bazıları daha doğmadan ayrıcalıklı konuma erişmektedir.

[31] Eurostat, Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/ilc_di12 Erişim Tarihi: 05.12.2024.
[32] Eurostat, Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/ilc_di12 Erişim Tarihi: 05.12.2024.

Şekil 6: AB Ülkeleri Nüfusunun Sınıfsal Olarak Servetten Aldığı Pay (2022,%)

Kaynak: : World Inequality Database.[33]

2022 yılında AB ülkelerinin sınıfsal olarak servetten aldığı pay Şekil 6'da gösterilmektedir. Buna göre tepedeki %10, gelirden aldığı paydan daha fazla servetten pay almaktadır. Buna karşın, orta sınıf daha düşük pay almaktadır. Daha dramatik olanı ise düşük gelirli sınıfın servetten aldığı payın bazı ülkelerde negatif olmasıdır.

Üst gelirli grubun servetten aldığı pay Hollanda, Slovakya dışındaki tüm AB ülkelerinde %50'nin üstünde olup, en yüksek paya sahip olan AB ülkesi %68 pay ile Estonya'dır. Türkiye'nin yüksek gelirli payı (68) çok az da olsa Estonya'nın üzerindedir. En düşük üst gelir grubu payına sahip olan ülke %45 ile Hollanda olmaktadır. AB ortalaması ise %60 olarak gerçekleşmiştir. Bu ortalamanın üstünde yer alan ülkeler diğer ülkeler; Macaristan, İrlanda, İsviçre, Litvanya, Polonya, Avusturya, Letonya, Yunanistan, Portekiz ve Hırvatistan'dır.

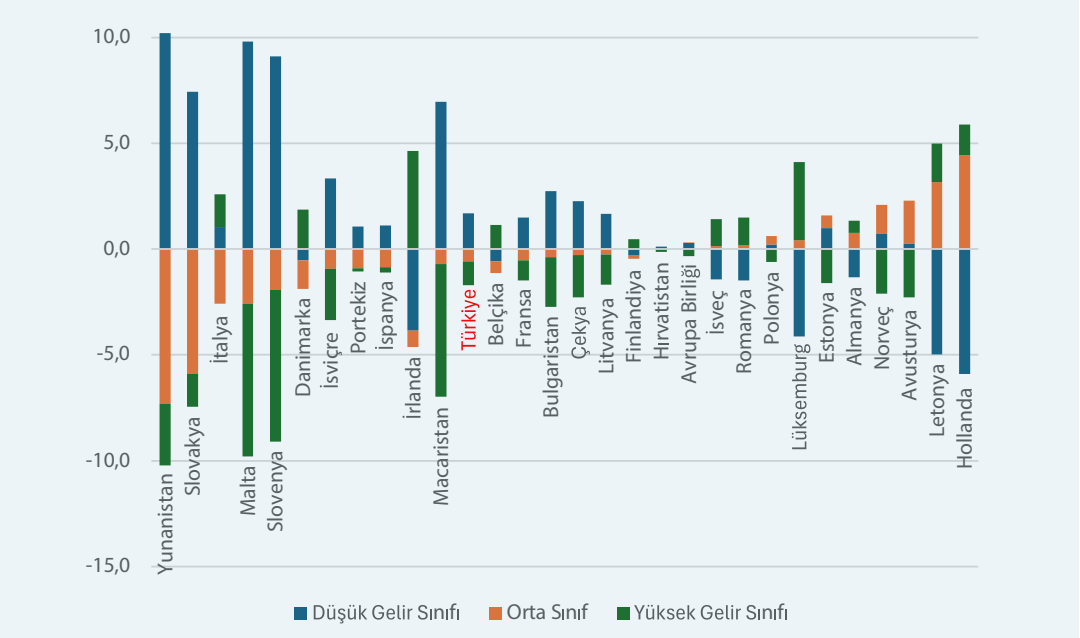
Orta sınıfın servetten aldığı payda en yüksek orana sahip ülke %45 oranı ile Danimarka; en düşük paya sahip olan ülke %29 oranı ile Macaristan'dır. Türkiye'nin payı çok az da olsa Macaristan'ın altında yer alıp Şekil 6'nın orta sınıf payında son ülkesi konumunda yer almaktadır. AB ülkeleri ortalaması oranı %37 olup, bu oranın altında yer alan ülkeler en sondan başlayarak Türkiye ve Macaristan dışında sırasıyla; Estonya, Letonya, İsviçre, Litvanya, Avusturya, Malta, Hırvatistan, Bulgaristan, Portekiz, İsveç, İspanya ve Çekya'dır.

AB ülkelerinde düşük gelirli sınıfın servetten aldığı pay; İrlanda (-3), Yunanistan (-2) ve Polonya (-1) negatif değerlere sahiptir. Buna karşın Malta ve Hollanda'nın payı %10'dur. AB ülkeleri ortalaması payı %4 olup, bu payın altında yer alan negatif servete sahip olan ülkeler dışında sırasıyla Almanya, Avusturya, İtalya, Finlandiya ve Estonya'dır. Türkiye'nin düşük gelir grubunun servetten aldığı pay %3 olup AB ortalamasının altında yer almaktadır.

Şekil 7, AB ülkelerinin 2007 yılına göre 2022 yılında servetteki pay değişiminin ne yönde değiştiğini göstermektedir. Buna göre servetten en yüksek payı alan yüksek gelirli grubun payının en fazla arttığı ülke Yunanistan (10,2)'dır. Yunanistan'ı Malta(9,8) ve Slovenya(9,1) pay artışıyla takip etmektedir. AB-27 ortalamasındaki pay değişimi ise 0,3'tür. Bu grupta payı azalan ülkeler ise Hollanda (-5,9), Letonya(-5), Lüksemburg(-4,1), İrlanda(-3,9), Romanya(-1,5), İsveç(-1,4),Almanya(-1,3), Belçika(-0,6),Danimarka(-0,5) ve Finlandiya(-0,3)'dır. Türkiye'nin bu gelir grubunda payı ise 1,7 artmıştır.

[33] Word Inequlity Database, Erişim Adresi: https://wid.world/, Erişim Tarihi: 07.12.2024.

Şekil 7: AB-27 Ülkelerinin 2007-2022 Döneminde Servetteki Sınıfsal Pay Değişimleri

Kaynak: World Inequality Database.[34]

Orta sınıfın 2007 yılına göre 2022 yılında servetteki pay değişimi incelendiğinde, en yüksek pay artışı İrlanda(4,6)'da ve Lüksemburg(3,7)'da gerçekleşmiştir. Buna karşılık en fazla pay düşüşü Malta(-7,2), Slovenya(-7,2) ve Macaristan(-6,3)'da görülmüştür. AB-27 grubunda pay değişimi(-0,3) orta sınıfın aleyhine gerçeklemiştir. Türkiye'de ise orta sınıf 1,1 pay kaybına uğramıştır.

Düşük gelirli sınıfın servet payındaki değişim incelendiğinde, en fazla servet pay kaybı Yunanistan (-7,3), Slovakya(-5,9), İtalya(-2,6), Malta(2,6), Slovenya(-1,9) iken, en yüksek pay artışı Hollanda(4,4), Letonya(3,2), Avusturya(2), Norveç(1,4)'te olmaktadır. AB-27 ortalaması sıfırdır. Türkiye'nin bu gruptaki pay değişimi -0,6'dır.

AB-27'de İşgücünün Gelir Dağılımı

Çoğu Avrupa ülkesindeki orta sınıf 1980'lerde hızlı bir büyüme yaşamıştır. Bu büyümede işgücü piyasasına katılımın önemli etkisi olmuştur. Özellikle kadınlar arasında işgücü piyasasına katılımın artması, hanelerdeki çalışan yetişkinlerin sayısını kökten değiştirmiş ve ayrıca orta sınıfa ait olma olasılığını artırmıştır. Diğer yandan, 2000'li yıllardan bu yana, özellikle 2008-2009 Büyük Kriz sırasında ve Pandemi sonrası dönemde GSYH içinde emek paylarındaki azalma orta sınıfın zayıfl amasında temel etken haline gelmiştir. Bu bağlamda G-7 ülkelerinde en fazla emek geliri kaybı olan ülke ABD olup, orta sınıfı da en fazla zayıfl ayan ülke ABD'dir. Bu nedenle ABD bir sonraki bölümde ayrıntılı incelenecektir.

Şekil 8, AB-27'nin GSYH içindeki emek payını göstermektedir. Şekil incelendiğinde emeğin payı kriz dönemlerinde ve pandemi döneminde yükselmiş; kriz sonrası ve pandemi sonrası süreçte de dramatik biçimde düşmüştür. Nitekim kriz öncesi 2007'de emeğin payı %58,1 iken bu pay kriz döneminde %60 düzeyine çıkmakta, kriz sonrası düşerek 2019'da %57,8 düzeyine gerilerken Pandemi döneminde %58,5 düzeyine yükselmiştir; ancak pandemi sonrası dönemde dramatik biçimde düşerek 2023 yılında %56,2 düzeyine gerilemiştir. Bu düşüşte pandemi sonrası çalışma düzenindeki değişiklik ve artan şirket kârları bağlamında sermayenin emeğe karşı önemli ölçüde gelirlerini artırması önemli rol oynamıştır.

[34] Word Inequlity Database, Erişim Adresi: https://wid.world/, Erişim Tarihi: 07.12.2024.

Şekil 8: AB-27'nin GSYH içindeki Emek Payı (%)

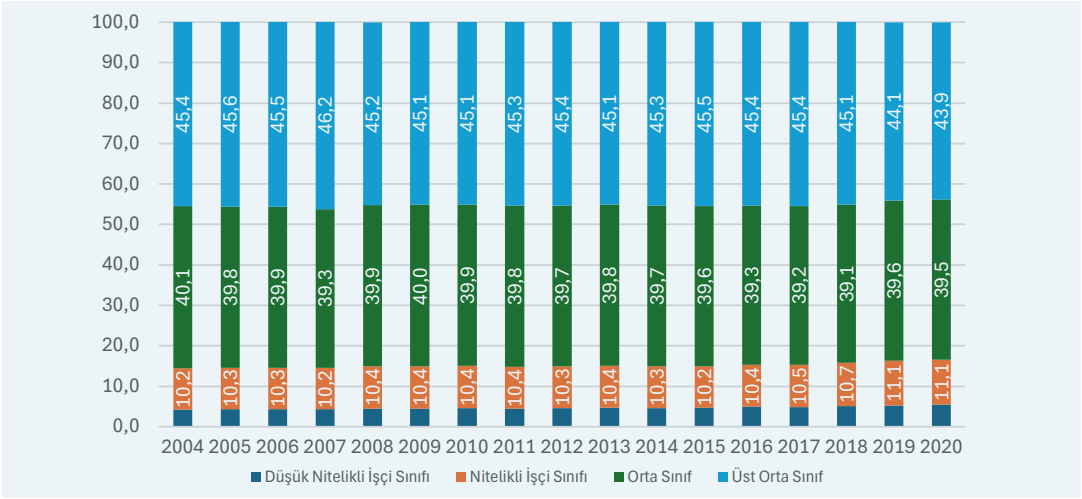

Kaynak: ILOSTAT[35],Statistics on labour income and inequality dataset.

Diğer yandan emek kesiminin alt gelir gruplarının gelirleri artarken orta ve üst orta sınıfın gelirleri azalma eğilimine girerek kendini orta ve üst orta sınıf olarak gören bireylerde önemli gelecek kaygılarının yaşanmaya başlamasına neden olmuştur.

Şekil 9, AB-27 ülke grubunda işgücü gelir dağılımının zaman içinde değişimini göstermektedir. Şekil incelendiğinde işgücünün elde ettiği gelir, dört farklı gelir grubuna bölünmüştür. Buna göre işgücünün aldığı gelir en düşük grup, düşük nitelikli işçi sınıfı, nitelikli işçi sınıfı, orta sınıf ve üst orta sınıf olarak tanımlanmıştır. Buna göre zaman içinde işgücünün elde ettiği gelir üst orta sınıf ve orta sınıftan düşük nitelikli işçi sınıfı ve nitelikli işçi sınıfına doğru bir kayma yaşanmıştır.

Şekil 9: AB-27 Ülke Grubunda İşgücü Gelir Dağılımı (%)

Kaynak: ILOSTAT[36],Statistics on labour income and inequality dataset.

İş gücünün en yüksek gelir grubunda yer alan üst orta sınıfın payı 2004 yılında %45,4 iken bu oran özellikle 2018 ve sonrası dönemde azalarak 2020 yılında 43,9 düzeyine ve orta sınıfın payı da %40,1 düzeyinden %39,5 düzeyine gerilemiştir. Buna karşılık nitelikli işçi sınıfının payı %10,2'den %11,1'e ve düşük nitelikli işçi sınıfının payı da %4,3'ten %5,5 düzeyine çıkmıştır.

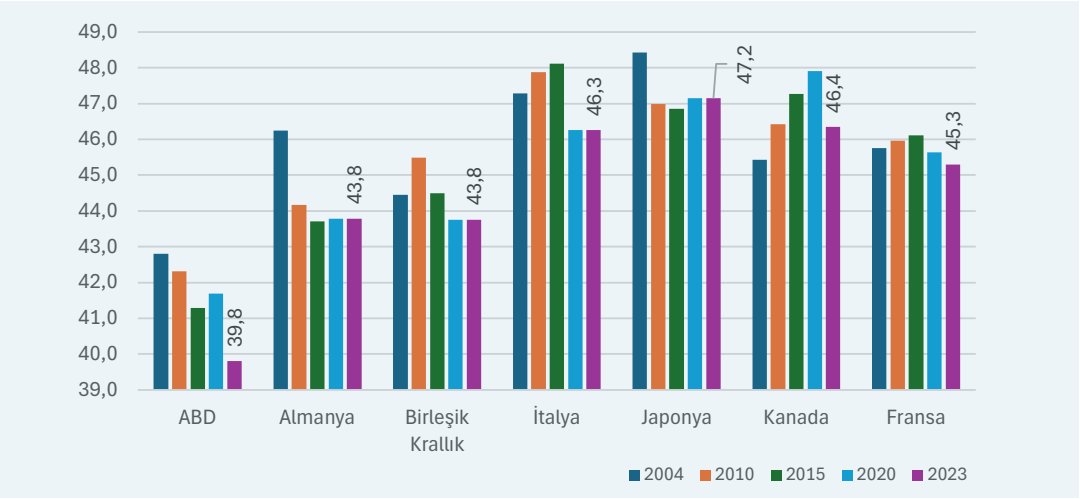
35 - 36 ILOSTAT Statistics on labour income and inequality dataset, Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-income, Erişim Tarihi: 30.11.2024.

G-7 ÜLKELERİNDE ORTA SINIF

AB-27'deki orta sınıfın güç kaybetmesinin ötesinde gelişmiş ülkelerde orta sınıf da güç yitirmiştir. G-7 ülkeleri olarak adlandırılan Gelişmiş 7 ülke (ABD, Büyük Britanya, Almanya, İtalya, Fransa, Japonya ve Kanada) ekonomisinde eşitsizlik önemli sorun haline gelmiş ve toplumsal politik bir çatışma noktasına dönüşmüştür. Artan işgücü ve istihdama rağmen GSYH içinde emek payının son yirmi yılda artmak yerine aynı kalması hatta Covid-19 Pandemisi sonrası dramatik biçimde düşmesi bu ülkelerde çalışan alt ve orta sınıfl arın gelir paylarının azalması sonucunu doğurmuştur.

Şekil 10, G-7 Ülkelerinde Orta Sınıfın gelirden aldığı payı göstermektedir. Bu şekil incelendiğinde 2004 yılında Japonya %48,4, İtalya %47,3, Almanya %46,2, Fransa %45,8, Kanada %45,4, Birleşik Krallık %45,4 ve ABD %42,8 olmak üzere G-7 ülkelerinin tümünde %40'ın üstünde orta sınıf gelirden pay almaktadır. Bu paylar Kanada dışında diğer ülkelerde 2020'de düşmüştür. 2020 sonrası dönemde ise ABD ve Fransa düşmeye devam etmiştir. Diğer ülkelerde aynı kalmıştır.

Şekil 10: G-7 Ülkelerinde Orta Sınıfın (p50p90) Gelirden Aldığı Pay (%)

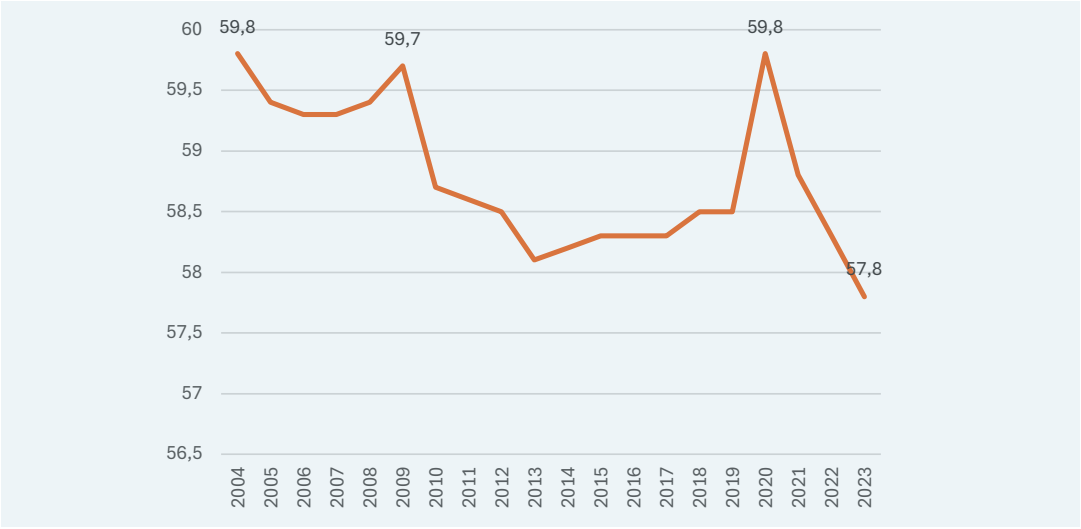
Kaynak: World Inequality Database.[37]

Şekil 10 incelendiğinde tüm G-7 ülkelerinin orta sınıfı %49'un altında paylara sahip olduğu görülmektedir. Bu grupta orta sınıfı en zayıf ülkeler ABD, Almanya ve Birleşik Krallık'tır. Bu üç ülkenin payı incelenen dönemde, Almanya'nın 2004'te %46,2 ve Birleşik Krallık'ın 2010 yılı dışında %45'in altında paya sahiptir. Hatta ABD'nin 2023 payı %40'ın altına düşmüştür. Diğer yandan en yüksek orta sınıf payına sahip ülkeler Kanada, Japonya ve Kanada'dır. Bu ülkelerin payları %45'in üzerinde gerçekleşmiştir. Hatta Japonya 2004'te %48,4, İtalya 2015'te %48,1 ve Kanada 2020'de %47,9 kadar çıkmıştır. Ortaya çıkan bu değişimde, hem emek gelirinin GSYH içindeki paylardaki değişimi hem de emek gelirinin sınıfsal gelir dağılımı etkil olmuştur.

Şekil 11 G-7 ülke grubundaki GSYH içinde emek gelirlerinin payını ortaya koymaktadır. Bu şekil incelendiğinde 2004-2023 döneminde G-7 ülke grubunda GSYH içinde emek payının en yüksek olduğu iki yıldan biri büyük krizin yaşandığı 2009 yılı ve Covid-19 pandemi yılı olan 2020 yıldır. Emek payının oranı her iki yıl sonrası dramatik biçimde azalmıştır.

[37] Word Inequlity Database, Erişim Adresi: https://wid.world/, Erişim Tarihi: 07.12.2024.

Şekil 11. G-7 Ülke Grubundaki GSYH içinde Emek Gelirlerinin Payı (%)

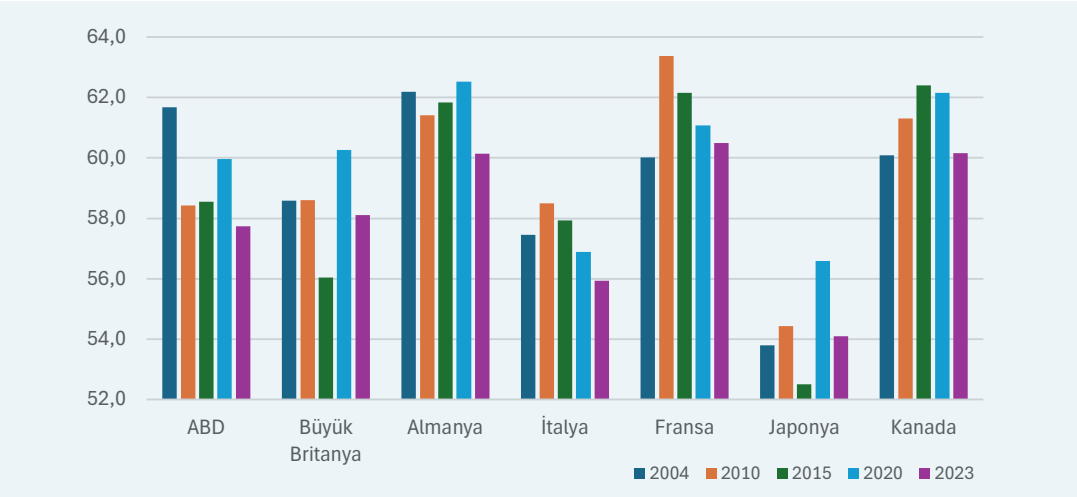

Kaynak: ILOSTAT[38],Statistics on labour income and inequality dataset.

Emek payının arttığı kriz dönemlerinde azalan şirket kârları toplam gelir içinde sermayenin payını düşürürken, kârlara karşı görece ücret kazançlarının korunması emeğin payının ülke temelli artmasında temel belirleyici olmaktadır. Buna karşın kriz sonrası dönemde aşırı artan şirket karlarına karşı ücret artışları oldukça sınırlı kalması nedeniyle emeğin GSYH içindeki payı gerilemektedir.

Bu durum G-7 ülke bazlı incelediğimizde çok daha yalın biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, Şekil 12, G-7 ülkelerinde GSYH içinde emek gelirinin payını ortaya koymaktadır. Bu şekil incelendiğinde tüm gelişmiş ülkelerde emek payının oranı %50'nin üstünde olduğu görülmektedir. Hatta pandemi döneminde İtalya ve Japonya dışında %60 ve üzerinde olduğu ortaya çıkmıştır. G-7 ülkelerinde, 2004 yılına göre 2023 yılında emek payı ABD, Büyük Britanya ve Almanya'da gerilemiş, buna karşılık Fransa, Japonya ve Kanada'da artmıştır. Ancak pandemi sonrası dönemde tüm G-7 ülkelerinde gerileme yaşanmıştır.

Şekil 12: G-7 Ülkelerinde GSYH içinde Emek Gelirinin Payı (%)

Kaynak: ILOSTAT[39],Statistics on labour income and inequality dataset.

[38 - 39] ILOSTAT Statistics on labour income and inequality dataset, Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-income, Erişim Tarihi: 30.11.2024.

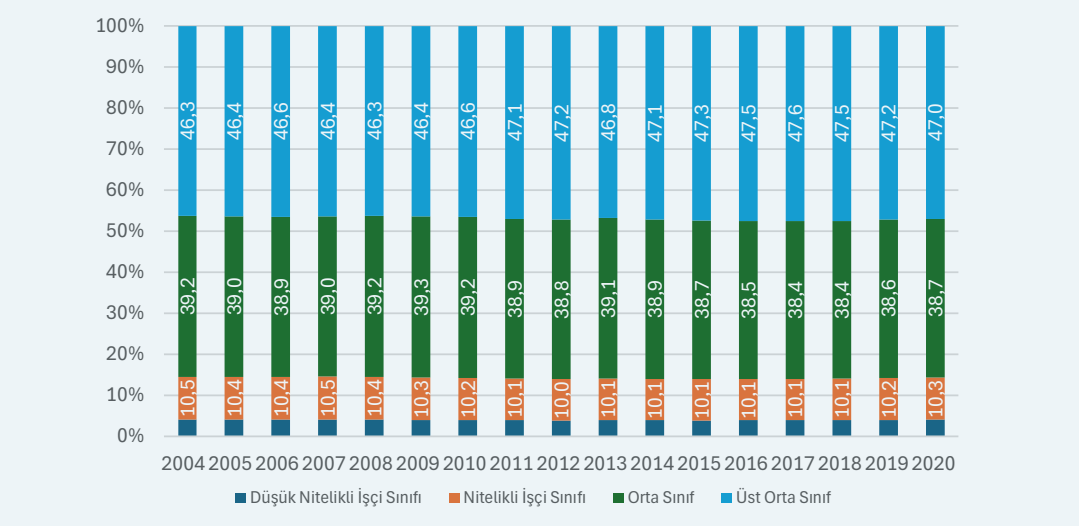
Nitekim ABD'de %61,7 olan pay 2020'de %60'a ve 2024'te %57,5 düzeyine gerilemiş; Büyük Britanya'da %58,6 olan pay 2020'de %60,3'e çıkmasına rağmen 2024'te %58'e düşmüş; Almanya'da %62,2 olan pay 2020'de %62,5 olurken 2024'te %61 düzeyine inmiş; İtalya'da %57,5 olan pay 2015 yılına kadar artmış olmakla birlikte, daha sonraki dönemde düşerek 2020'de %56,9'a ve 2024'te de %56,4'e gerilemiştir. Fransa'da %60 olan pay 2020'de %61'e çıkmasına karşın 2023'te %60,1'e gerilemiş; Japonya'da %53,8 olan pay 2020'de %56,6'ya çıkmasına karşın 2023'te %54,1'e düşmüş; ve Kanada'da %60,1 olan pay 2020'de %62,2'ye çıkmasına rağmen, 2023 yılında %60,2'ye gerilemiştir.

G-7 ülkelerinde 2000'li yıllarda emek gelirlerinin GSYH içinde gerilemesinin ötesinde emek gelirleri içinde de sınıfsal değişim gerçekleşmiştir. Bu değişim nitelikli işçi sınıfı ve orta sınıftan üst orta sınıfa gelir kaymasını göstermektedir.

Şekil 13, G-7 ülke grubundaki emek kesiminin sınıfsal gelir dağılımını ortaya koymaktadır. Bu şekil incelendiğinde G-7 ülke grubunun düşük nitelikli işçi sınıfı(0<p=20) payı dönem boyunca en yüksek değeri %4,1 ve en düşük değeri de %3,9 olarak gerçekleşmiş olup dönem başı değeri dönem sonu değeri %4,1 ile aynıdır. Bu bağlamda bu sınıfın gelir dağılımında dramatik bir değişim söz konusu değildir.

Nitelikli işçi sınıfı(20<p=40) payı dönem boyunca en yüksek %10,5 iken en düşük payı da %10'dur. Bu sınıf en yüksek payı 2004 ve 2007 yılında alırken, en düşük payı 2012 yılında almıştır. Pandemi yılında ise payı %10,3'tür. Bu bağlamda bu sınıfın dönem içerisinde az da olsa pay kaybına uğradığı görülmektedir. [40]

Şekil 13: G-7 Ülke Grubundaki Emek Kesiminin Sınıfsal Gelir Dağılımı (%)

Kaynak: ILOSTAT[41],Statistics on labour income and inequality dataset.

Orta sınıf dönem boyunca en yüksek payını dönem başı olan 2004 yılında %39,2 ile almış; %39'un üstünde paya sahip olduğu diğer yıl ise büyük krizin gerçekleştiği 2009 yılıdır. En düşük payı ise 2017 ve 2018 yıllarıdır. Dönem sonu 2020'deki payı ise %38,7'dir. Bu veriler bağlamında orta sınıfın ortalama %0,5 oranında pay yitirdiği görülmektedir.

[40 - 41] ILOSTAT Statistics on labour income and inequality dataset, Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-income/, Erişim Tarihi: 30.11.2024.

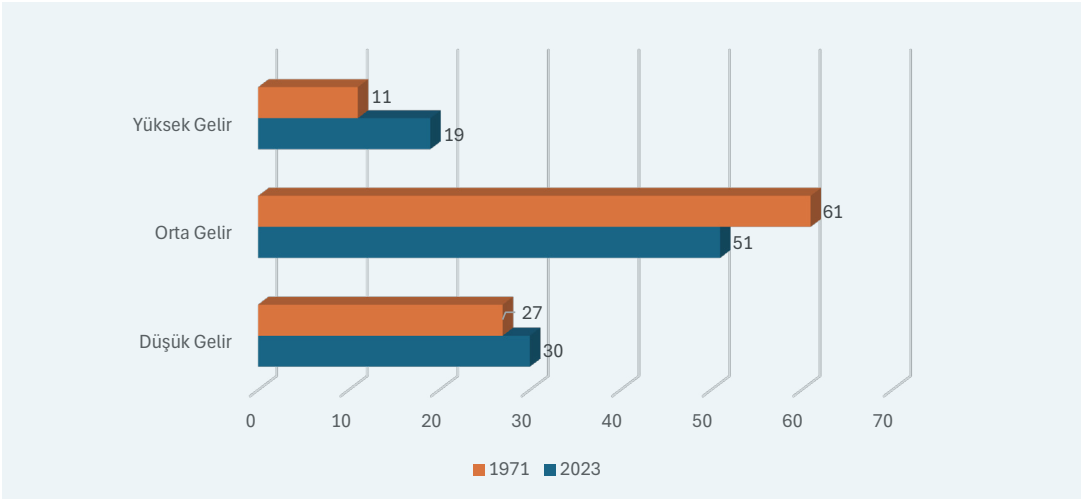
Üst orta sınıf en düşük payı dönem başı 2004 yılında %46,3 iken bu pay en yüksek 2017 yılında %47,6 düzeyine çıkmış ve bu yıldan sonra gerileyerek 2020 yılında da %47 düzeyine gerilemiştir. Ancak dönem ortalaması olarak %1 civarında payının arttığı görülmektedir.

Şekil 13'ün verileri sonucu G-7 ülkelerinde iki binli yıllarda emeğin kendi içindeki gelir dağılımında diğer sınıfl ardan üst orta sınıfa gelir kayması olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu da alt ve orta sınıfın güçsüzleştiği buna karşın üst orta sınıftan üst sınıfa doğru bir yönelim olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla G-7 ülkelerinde emek gelirlerinin GSYH içindeki paylarındaki düşüşlere koşut orta sınıfın gelirden aldığı payın da düştüğü ortaya çıkmaktadır. Çünkü tüm ülkelerde orta sınıf olarak çeşitli tanımlamaları yapılan sınıf, çalışan sınıf özelliği taşımaktadır. Bu nedenle ülkelerin orta sınıfl arını analiz ederken emek sınıfı bağlamında analiz etmek gerekmektedir. G-7 ülkelerinde en fazla emek geliri kaybı olan ülke ABD olup, orta sınıfı da en fazla zayıfl ayan ülke ABD'dir.

ABD'DE ORTA SINIF

Pew Research Center (2024)'in hükümet verilerine dayalı yapmış olduğu çalışma, orta sınıfı OECD (2019) tanımlamasına göre belirlemiştir. Buna göre, ortanca hanehalkı net gelirin %75 ila %200'ü arasında gelire sahip olan yurttaşlar orta sınıf olarak tanımlanmıştır. Bu çalışmanın sonuçları, Şekil 14'te gösterilmiştir. Bu şekle göre, 1971'de Amerikalıların %61'i orta sınıf hanelerde yaşarken, 2023'te bu pay %51'e düşmüştür. 1971'den 2023'e kadar, düşük gelirli hanelerde yaşayan Amerikalıların payı %27'den %30'a, yüksek gelirli hanelerdeki pay ise %11'den %19'a yükselmiştir.

Şekil 14: ABD'de Gelirin Sınıfsal Bölünmesi (%)

Kaynak: Pew Research Center (2024).[42]

Bu dönemde, özellikle, üst gelirlilerin payındaki artış, alt gelirlilerin payındaki artıştan daha fazla olmuştur. Buna karşılık 1970'ten bu yana orta sınıfın gelirindeki büyüme, üst gelir katmanının gelirindeki büyümeyle aynı hızda ilerlememiştir. Ve orta sınıfın toplam ABD hane gelirindeki payı düşmüştür.

[42] Pew Research Center (2024), Erişim Adresi: https://www.pewresearch.org/race-and-ethnicity/2024/05/31/the-state-of-the-american-middle-class/#

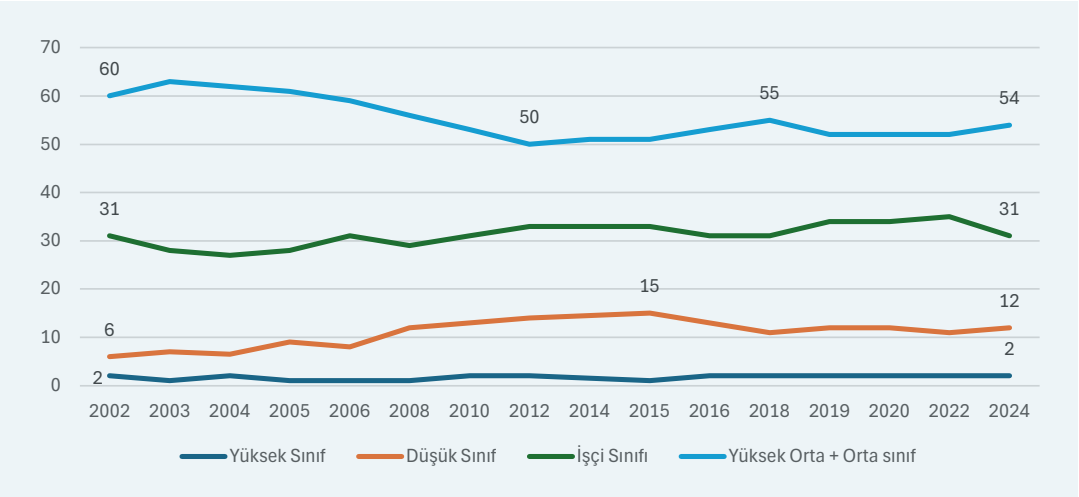
Orta sınıf hanelerin ortalama geliri 1970'te yaklaşık 66.400 dolardan 2022'de 106.100 dolara yükselerek % %60 artmıştır. Buna karşılık bu dönemde, üst gelirli hanelerin ortalama geliri yaklaşık 144.100 dolardan 256.900 dolara yükselerek, %78 artmıştır. Düşük gelirli hanelerin ortalama geliri ise 1970'te yaklaşık 22.800 dolardan 2022'de 35.300 dolara yükselerek %55 artışla en az artan gruptur.

Üst gelirli hanelerin gelirleriyle diğer hanelerin gelirleri arasındaki fark giderek açılmıştır. Nitekim üst gelirli hanelerin medyan geliri 7,3 kat artarken, düşük gelirli hanelerin geliri 6,3 kat artmıştır. Orta gelirli hanelerin medyan geliri 1970'te 2,2 kat artarken, bu süreçte 2,4 kat artabilmiştir.

ABD hanehalkı gelirleri 1970-2022 döneminde incelendiğinde, yalnızca üst gelir grubunun gelirden aldığı pay yükselirken hem orta gelirli hem de düşük gelirli hanelerin payı düşmüştür. Orta sınıfın toplam ABD hane geliri payı 1970'ten bu yana hızlanarak düşmüştür. 1970 yılında orta gelirli hanelerin tüm gelirden aldığı pay %62 olup, bu da orta sınıf hanelerde yaşayan insanların payına yakındı. 2022 yılında ise, hane gelirlerindeki orta sınıfın payı %43'e düşmüştür. Bu da orta sınıf hanelerdeki nüfusun payından (%51) daha düşüktür. Diğer yandan aynı dönemde, üst gelirli hanelerin 1970'teki %29 olan payı 2022'de %48'e yükselmiştir. Düşük gelirli hanelerin toplam gelirden aldıkları pay ise 1970'te %10 iken 2022'de %8'e düşmüştür.

Gallup (2024)'ta paylaşılan çalışmada ise ABD halkının zaman içinde orta sınıf algısının zayıfl adığı görülmektedir.[43] Bu çalışmada 2002 yılında yüksek orta+orta sınıf olarak gören nüfusun oranı %60 iken bu oran en düşük oranı olan 2015'te %50'e gerilemiş, 2018'de %55 düzeyine kadar çıkarak 2024 yılında %54 olarak gerçekleşmiştir. Bu çalışmada ilginç olan ABD'lilerin kendilerini yüksek sınıfta görme oranının 2002-2024 döneminde %1-2 aralığında kalmasıdır. Bu çalışmada %28-35 aralığında bir grup kendini işçi sınıfı olarak nitelendirmektedir. Kendini düşük gelirli sınıfta görenlerin oranı 2002'de %6 iken bu oran 2015'de %15'e kadar çıkmış ve 2024 yılında %12 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 15: Amerikalıların Kendilerinin Sosyal Sınıf Tanımlaması, 2002-2024 (%)

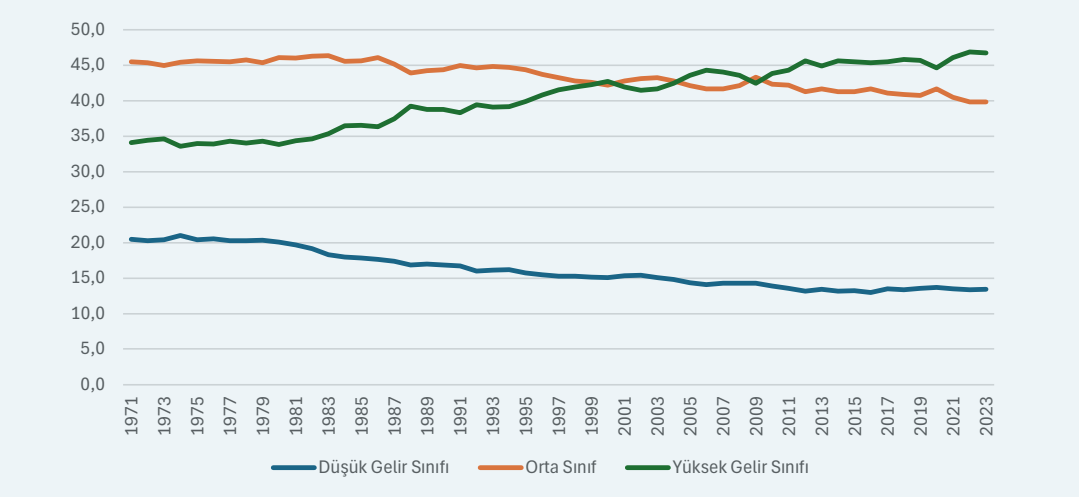

Kaynak: Gallup[44]

Orta sınıfın hem verilerle hem de algı bakımından zayıfl aması ve özellikle üst kesime önemli oranda kaymasının temel nedeni özellikle 2000'li yılların başından itibaren orta sınıfın GSYH'den aldığı payın üst sınıfın aldığı payın altında kalmasıdır.

[43] Gallup (23 Mayıs 2024), "Steady 54% of Americans Identify as Middle Class". Erişim Adresi: https://news.gallup.com/poll/645281/steady-americans-identify-middle-class.aspx (Erişim Tarihi: 01.12.2024).
[44] Gallup (23 Mayıs 2024), "Steady 54% of Americans Identify as Middle Class". Erişim Adresi: https://news.gallup.com/poll/645281/steady-americans-identify-middle-class.aspx (Erişim Tarihi: 01.12.2024).

Şekil 16: ABD'de Nüfusunun Sınıfsal olarak Gelirden Aldığı Pay (%)

Kaynak: World Inequality Database. [45]

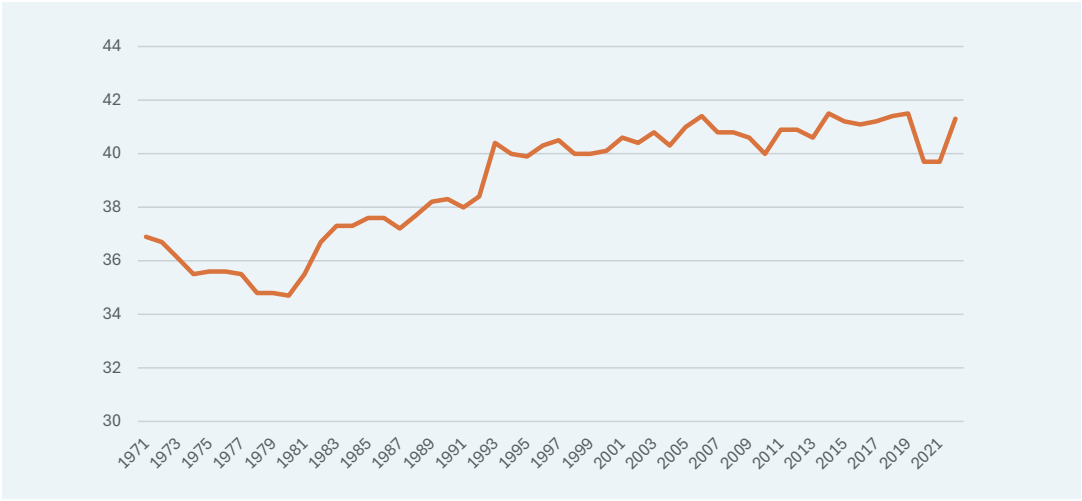
Şekil 16, ABD nüfusunun sınıfsal olarak gelirden aldığı payı göstermektedir. Bu şekil incelendiğinde orta sınıf ve yüksek gelirli sınıf bağlamında hem Pew Research Center (2024) hem de Gallup (2024) çalışmasına koşut sonuçlarla karşılaşılmaktadır. 1971'den bu yana istikrarlı bir biçimde düşük ve orta gelir grubunun gelirden aldığı pay düşerken, üst sınıfın gelirden aldığı pay da artmaktadır. Nitekim 1971'de orta sınıfın gelirden aldığı pay %45,5 iken bu pay istikrarlı biçimde düşerek 2007'de %41,7' ye gerilemiş büyük kriz döneminde %42,5 düzeyine çıkmış; daha sonra sürekli düşerek 2019 yılında %40,8'e gerilemiştir. Ancak pandemi yılı olan 2020'de %41,7 düzeyine çıkmasına karşın, bu yıldan sonra sürekli düşerek 2023'te %39,8'e gerilemiştir. Dolayısıyla ekonomik kriz dönemlerinde fi rma karalarındaki azalma ve daralma bağlamında ücretli gelir elde eden orta sınıfın gelirden aldığı payda küçük artışlar olmaktadır. Kriz sonrası dönemlerde ise fi rma kârlarındaki görece artış nedeniyle orta sınıfın payında küçülme ortaya çıkmaktadır. Aynı durum düşük gelirli sınıf için de geçerlidir. Düşük gelirli sınıfın gelirden aldığı pay 1971 yılında %20,4 iken bu oran oldukça istikrarlı biçimde düşerek 2023 yılında %13,4 düzeyine gerilemiştir. Bu iki gelir grubunun payındaki azalmaya bağlı olarak üst sınıfın gelirden aldığı pay da %34,1 düzeyinden %46,8 düzeyine çıkmıştır. Dolayısıyla ABD'de gelir dağılımı düşük ve orta gelirli sınıftan yüksek gelirli sına doğru kaymıştır.

ABD'de gelir dağılımındaki bu değişimin temel nedeni, GSYH'den emek kesiminin aldığı payın azalmasıdır. Çünkü orta sınıf çalışan sınıftır. Emek kesiminin payı da bir anlamda orta sınıfın düzeyini de belirleyebilmektedir. Nitekim 2004 ve öncesi dönemde emek payının GSYH içinde payı %60 üzerinde gerçekleştiğinden orta sınıfın payı da %60'ın üzerinde gerçekleşmiştir.

ABD gelirin sınıfsal dağılımındaki bu değişim GINI eşitsizlik katsayısında kendisini göstermiştir. Şekil 17, ABD'de GINI Eşitsizlik Katsayısının zaman içinde değişimini göstermektedir. Şekil incelendiğinde 1971 yılında 36,9 olan katsayı 1980 yılında 34,7 düzeyine kadar gerilemiştir. Ancak ABD'de D. Reagan ile başlayan Neoliberal düzende, Amerikan Refah Devleti'ni ortadan kaldıran politikaların egemen olmasıyla koşut eşitsizlik de artmıştır.

[45] World Inequality Database, Erişim Adresi: https://wid.world/, Erişim Tarihi: 14.12.2024.

Şekil 17: ABD'de GİNİ Eşitsizlik Katsayısı

Kaynak: ST. LOUIS FED.[46]

1980'li yıllardan itibaren uygulanan Neoliberal politikalar düşük ve orta gelirli sınıfın gelirden aldığı payı düşürmüş; yüksek gelirli üst sınıfın payını artırmıştır. Bu durum GINI Eşitsizlik Katsayısına yansıyarak, 1980'lerde ve 1990'lı yıllarda hızlıca yükselmiş ve 1993 yılında 40'ın üzerine yükselmiş; 2000'li yıllarda artışı devam etmiştir. Pandemi öncesinde 41,5 olan değeri Pandemi yılı ve sonrası yılda 39,7 düzeyine gerilemesine rağmen 2022'de yeniden yükselerek 41,3 düzeyine çıkmıştır. Bu değişimde en önemli etken GSYH içinde emek payının düşmesidir. Şekil 18 incelendiğinde 2004 GSYH içinde emek gelirlerinin payı %61,7 iken bu oran 2024 yılında %57,5 düzeyine gerilemiş; sermayenin payı yükselmiştir.

Şekil 18: ABD'de GSYH'de Emek Geliri Payı (%)

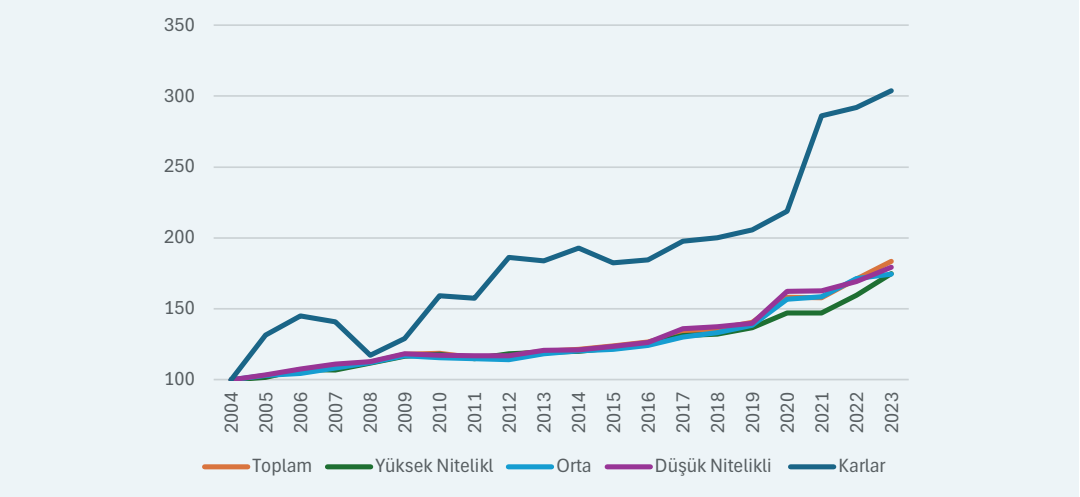

Kaynak: ILOSTAT, Statistics on labour income and inequality dataset.[47]

[46] ST. LOUIS FED, Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/SIPOVGINIUSA ,Erişim Tarihi: 15.12.2024.
[47] ILOSTAT Statistics on labour income and inequality dataset. Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-income/, Erişim Tarihi: 30.11.2024.

Emek payındaki bu gerilemede temel belirleyici olan çalışanların kazançlarıyla kurum karlarındaki artışların kurum karları lehine, çalışanların aleyhine gelişmesidir. Şekil 19 incelendiğinde 2008 Krizi dışında kurum karları önemli oranlarda arttığı; 2020 sonrası dönemde ise olağanüstü biçimde genişlediği görülmektedir. Nitekim 2004=100 olarak kabul edildiğinde 2006'ya kadar %45 artan kurum karları, önemli ölçüde azalarak 2008 yılında başlangıç yılına göre artış oranı %17'e gerilemiştir. Daha sonraki yıllarda genel artış eğilimi sürerek Covid 19 Salgını dönemi öncesinde endeks 205'e çıkarak on yılda %105 artmış; son dört yılda ise endeks değeri yaklaşık 100 artarak 304 düzeyine erişmiştir.

Şekil 19: ABD'de Çalışanların Niteliğine Göre Ortalama Saatlik Kazançları ve Vergi Sonrası Kurum Karları Endeksi (2004=100)

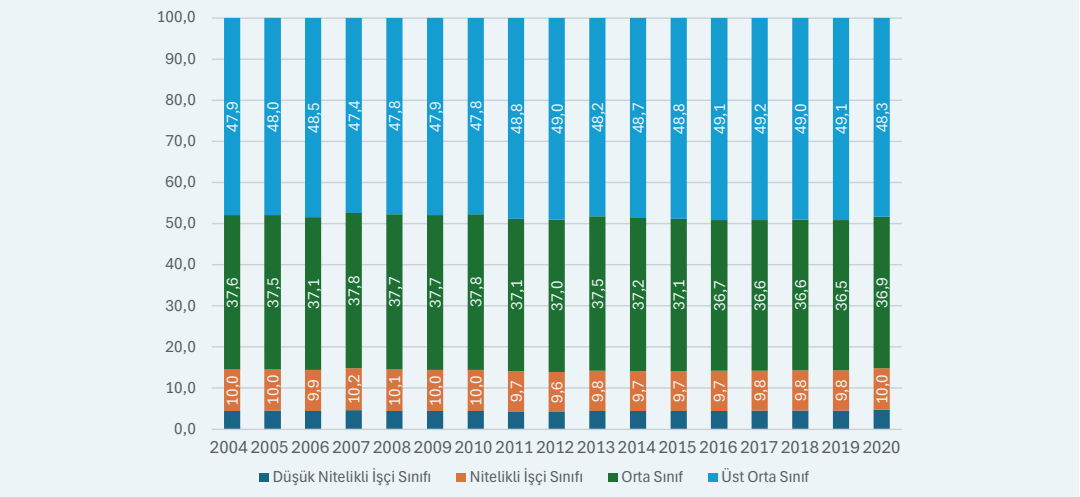

Kaynak: ILOSTAT Statistics on labour income and inequality dataset[48]; St. Louis Fed Fred Economic Data[49]

Çalışanların niteliğine bağlı saatlik kazanç endeksi incelendiğinde, her üç niteliğe sahip çalışanların saatlik kazancındaki değişim birbirine kriz dönemleri dışında koşut gitmiştir. Kriz dönemlerinde ise, düşük nitelikli çalışanlara göre yüksek nitelikli ve orta nitelikli çalışanların kazançlarında daha düşük artış, hatta düşüş gerçekleştiği görülmektedir.

[48] ILOSTAT Statistics on labour income and inequality dataset. Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-income/, Erişim Tarihi: 30.11.2024.
[49] ILOSTAT Statistics on labour income and inequality dataset. Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-income/, Erişim Tarihi: 30.11.2024.; ST. LOUIS FED FRED ECONOMIC DATA, Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/CP#0, Erişim Tarihi 01.12.2024.

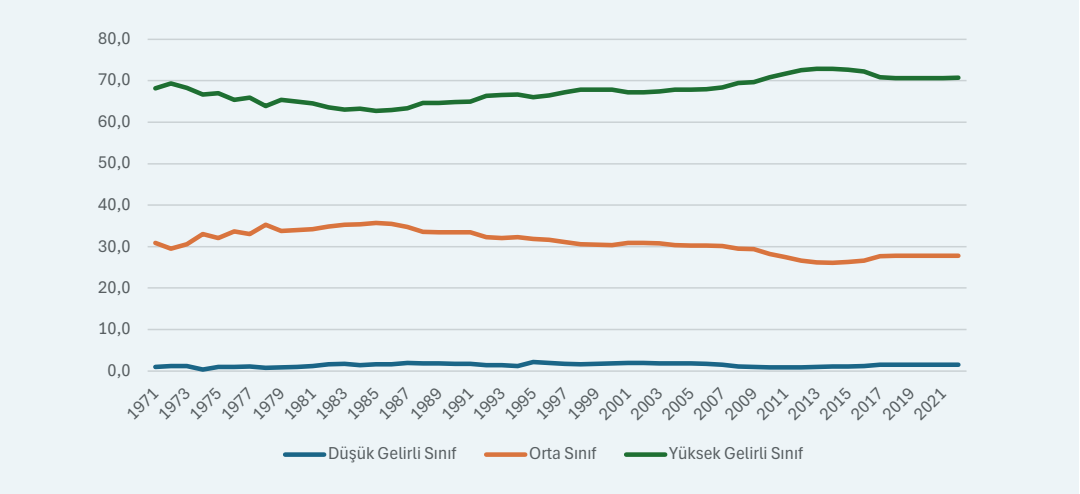
Şekil 20: ABD'de Emek Gelirinin Sınıfsal Dağılımı (%)

Kaynak: ILOSTAT,Statistics on labour income and inequality dataset.[50]

Şekil 20, ABD'de emek gelirinin sınıfsal dağılımını göstermektedir. Bu şekil incelendiğinde Düşük nitelikli işçi sınıfının payı ile üst orta sınıfın payında artış olurken, orta sınıfın payında düşüş gerçekleşmiştir. Nitelikli işçi sınıfı ise dalgalı seyir izlese de dönem başı ve dönem sonu payı aynı düzeyde kalmıştır. Nitekim üst orta sınıfın dönem başı %47,9 olan payı 2017 yılında %49,2 'e kadar çıkmış ve dönem sonu %48,3 olarak gerçekleşmiştir. Düşük nitelikli işçi sınıfının payı ise dönem başı payı %4,5 düzeyinden 2016 sonrası artarak dönem sonunda %4,8 düzeyine çıkmıştır. Buna karşın orta sınıfın payı dönem başı %37,6 düzeyinde iken bu pay özellikle 2016 sonrası gerileyerek 2019 yılında %36,5 düzeyine düşmüş ve 2020'de de % 36,9 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 21: ABD'de Servetin Sınıfsal Dağılımı (%)

Kaynak: World Inequality Database[51]

[51] ILOSTAT Statistics on labour income and inequality dataset. Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-income/, Erişim Tarihi: 30.11.2024.

ABD'de orta sınıf aleyhine ortaya çıkan gelir dağılımındaki eşitsizlik servet eşitsizliğine de yansımıştır. Şekil 21, ABD'de servetin sınıfsal dağılımını göstermektedir. Bu şekle göre, orta sınıfın servetten aldığı pay %30,8 iken bu pay 2022'de %27,8 düzeyine gerilemiştir. Buna karşılık düşük gelirli grubun servetten aldığı pay% 1'den %1,5'a; yüksek gelirli üst sınıfın aldığı pay da %68,2'den, %70,7'e çıkmıştır.

Tüm bunlar düşünüldüğünde, ABD'de orta sınıfının harcanabilir geliri, yüksek ve düşük gelirli hanelere göre durgunlaştığı, hatta gerilediği ortaya çıkmıştır. Son birkaç on yılda, ABD ülkelerinde gelir dağılımı daha kutuplaşmış hale gelmiştir. Bunun nedeni, orta sınıftaki hanelerin payı istikrarlı bir şekilde düşmesidir. Aynı durum, servet dağılımında da daha da büyük ölçüde gerçekleşmiştir. Aynı zamanda, orta sınıf artan yaşam maliyetleriyle karşı karşıya kalmıştır. Konut, kaliteli eğitim, sağlık hizmeti, çocuk bakımı ve enerji gibi orta sınıf tüketim sepetinin önemli bileşenlerinin maliyetleri istikrarlı bir şekilde artmıştır. Bu artan maliyetler, durgunlaşan gelirlerle birleşince, hanehalkı borçluluğunda artışlara yol açmış ve bu da eğitime kaydolma, sağlık hizmetlerine yatırım yapma ve fi nansal istikrar açısından önemli sonuçlar doğurmuştur.

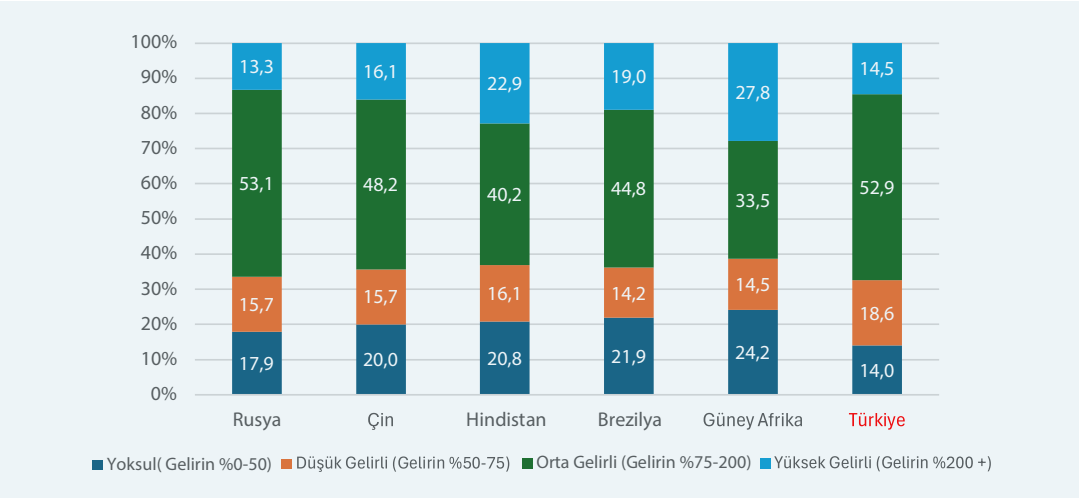
BRICS-T ÜLKELERİNDE ORTA SINIF

Yükselen piyasa ekonomileri olarak adlandırılan BRICS -T (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika +Türkiye) ülkelerinde orta sınıfın gelişmesi oldukça önemlidir. Bu ülkelerde kalkınma ve demokrasi öncelikli sorunlar olmaktadır. Bu sorunların çözülmesinin güçlü orta sınıfın varlığı ile söz konusu olabileceği düşünülmektedir.

BRICS Ülkelerinde Sınıfsal Gelir Dağılımı

Bu ülkeler ile ilgili medyan gelire göre gelirin sınıfsal dağılımına yönelik tek ve son çalışma OECD (2019)'dur. Bu çalışmada; Çin, Rusya ve Brezilya 2013 yılı verisiyle, Hindistan 2012, Güney Afrika 2011 ve Türkiye 2014 verilerine göre eşdeğer medyan harcanabilir hanehalkı net gelirin %75-200 aralığı olarak tanımlanan orta sınıf ve diğer sınıfl arın oranı Şekil 22'de gösterilmiştir.

Şekil 22: BRICS-T Ülkelerinde Medyan Gelire Göre Sınıfsal Dağılımı (%)

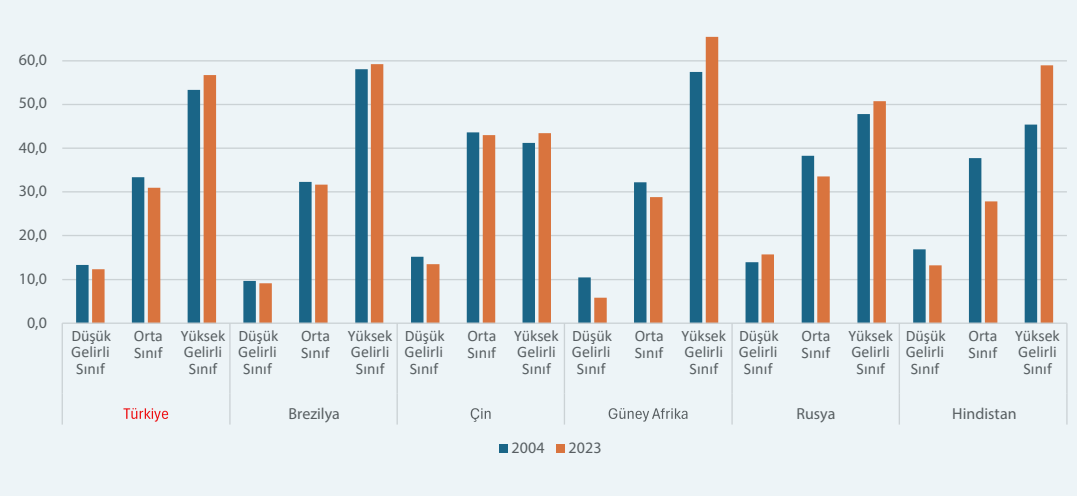
Kaynak: OECD (2019)[52],Under Pressure: The Squeezed Middle Class, OECD Publishing.

[52] OECD (2019), Under Pressure: The Squeezed Middle Class, OECD Publishing, Paris. Erişim Adresi: https://doi.org/10.1787/689afed1-en

Şekil 22'ye göre, BRICS ülkelerinde orta sınıfı en güçlü ülke %53,1 oranıyla Rusya'dır. En düşük orta sınıfa sahip ülke ise %33,5 oranıyla Güney Afrika'dır. Çin %48,2, Brezilya %44,8 ve Hindistan %40,2 orta sınıf değerlerine sahiptir. Aynı çalışmada Türkiye'nin orta sınıfı 52,9 olarak gösterilmiştir.

Bu veriler odaklı analiz yaptığımızda BRICS-T ülkelerinin orta sınıfı, Avrupa'dan oldukça zayıftır. Ancak verilerin eski olması ve diğer verilerle desteklenmemesi önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle BRICS-T ülkelerinde orta sınıfın varlığını tartışmak için nüfusun sınıfsal olarak gelirden aldığı pay bağlamında analiz etmek gerekmektedir. Bu kapsamda, Şekil 23'te BRICS-T ülkelerinde gelirin 10'luk dilimlere göre paylaşımı odaklı ayrıştırılan üç grup bağlamında analiz yapılmıştır.

Şekil 23: BRICS-T Ülkelerinde Gelirin Sınıfsal Dağılımı (2004, 2023, %)

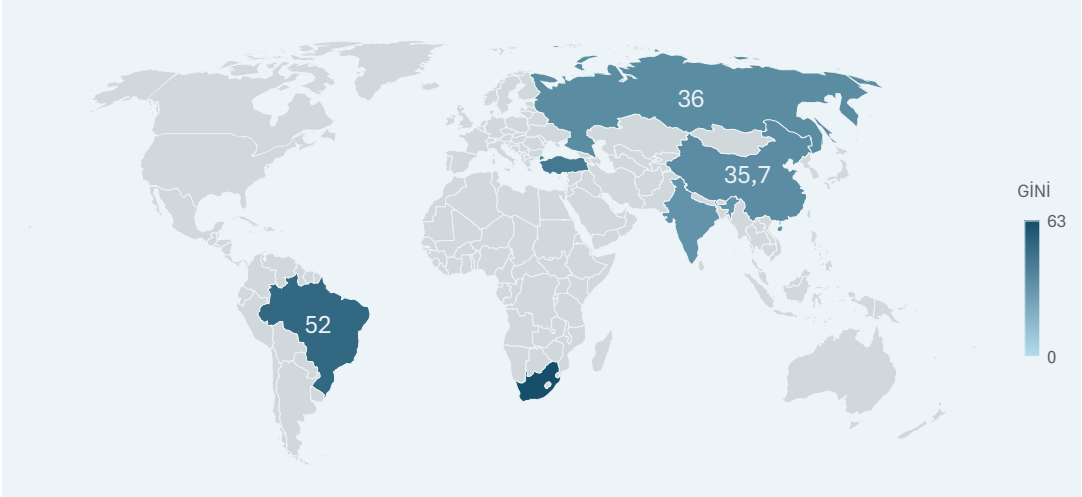
Kaynak: World Inequality Database[53]

Şekil 23'te görüldüğü gibi, 2004-2023 yılları karşılaştırıldığında üst sınıf tüm BRICS-T ülkelerinde orta sınıftan pay almış ve Rusya dışında alt gelir grubundan da pay alarak büyümüştür. Şekle göre, Brezilya alt gelir grubun payı %9,7'den % 9,1'e ve orta sınıfın payı %32,3'ten %31,7'e düşerken, üst sınıfın payı %58'den %59,2'e çıkmıştır. Hindistan alt gelir grubunun payı %16,9'dan %13,3'e ve orta sınıfın payı %37,7'den %27,9'a gerilerken, üst sınıfın payı %45,4'ten %58,9'a yükselmiştir. Çin alt gelir grubunun payı %15,2'den %13,5'a ve orta sınıfın payı da %43,6'dan %43' düşerken, üst sınıfın payı %41,2'den %43,5'a çıkmıştır. Güney Afrika alt gelir grubunun payı dramatik biçimde %10,5'ten %5,8'e ve orta sınıfın payı da %32,2'den %28,8'e düşerken üst sınıfın payı %57,4'ten %65,4'e çıkmıştır. Diğer yandan Rusya'nın orta sınıfının payı %38,3'ten %33,6'a gerilerken, alt gelir grubunun payı %13,9'dan %15,7'e ve üst sınıfın payı da %47,8'den %50,8'e çıkmıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin gelir dağılımı alt ve orta sınıf aleyhine üst sınıf lehine değişmiş olup, alt gelir grubunun payı %13,3'ten %12,4'e ve orta sınıfın payı %33,4'ten %31'e düşerken üst sınıfın payı %53,3'ten % 56,7'e çıkmıştır.

BRICS ülkelerindeki sınıfsal gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsizlikler eşitsizlik katsayısı olan GINI değerlerine de yansımıştır. Şekil 24'teki dünya haritasında ülkelerin coğrafi konumlarında gösterilmiştir. Buna göre en yüksek GINI eşitsizlik katsayısına sahip ülke Brezilya'dır. Brezilya'nın GINI eşitsizlik katsayısı değeri 52'dir. En düşük GINI eşitsizlik katsayısına sahip ülke ise 32,8 ile Hindistan'dır.

[53] World Inequality Database, Erişim Adresi: https://wid.world/, Erişim Tarihi: 14.12.2024.

Şekil 24: BRICS Ülkelerinde GINI Eşitsizlik Katsayısı

Kaynak: St. Louis Fed Fred Economic Data[54]

BRICS ülkelerindeki eşitsizlik katsayısındaki yükseklikler bu ülkelerdeki gelir dağılımındaki bozukluğu ortaya koymaktadır. Özellikle orta sınıfın güç kaybettiği bir süreçte eşitsizliğin temel bir sorun olacağı kuşkusuzdur.

BRICS ülkelerinin alt ve orta sınıftaki zayıfl amanın emek kesimi ile çok fazla ilintili olmadığı görülmektedir. Nitekim emek sınıfı GSYH'den aldığı payı yaklaşık olarak korumuştur. Buna karşın, emek gelirlerinin sınıfsal dağılımda üst orta sınıftan orta sınıfa ve nitelikli işçi sınıfına bir kayış söz konusudur. Nitekim Şekil 25 BRICS ülkelerinde GSYH içinde emek gelirinin payını göstermektedir. Şekil incelendiğinde BRICS ülkelerinin emek payında tabloyu ters yüz edecek bir değişiklik görülmemektedir. Hatta Büyük kriz yılları olan 2008-2009 döneminde emeğin payı gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, fi rma karlarının azalmasına koşut artmıştır. Daha da ötesinde ülke bazında baktığımızda da Brezilya, Rusya, Hindistan ve Güney Afrika'da emeğin GSYH içindeki payı artmış; Çin'in sabit kalmıştır.

Şekil 25: BRICS Ülkelerinde GSYH içinde Emek Gelirinin Payı (%)

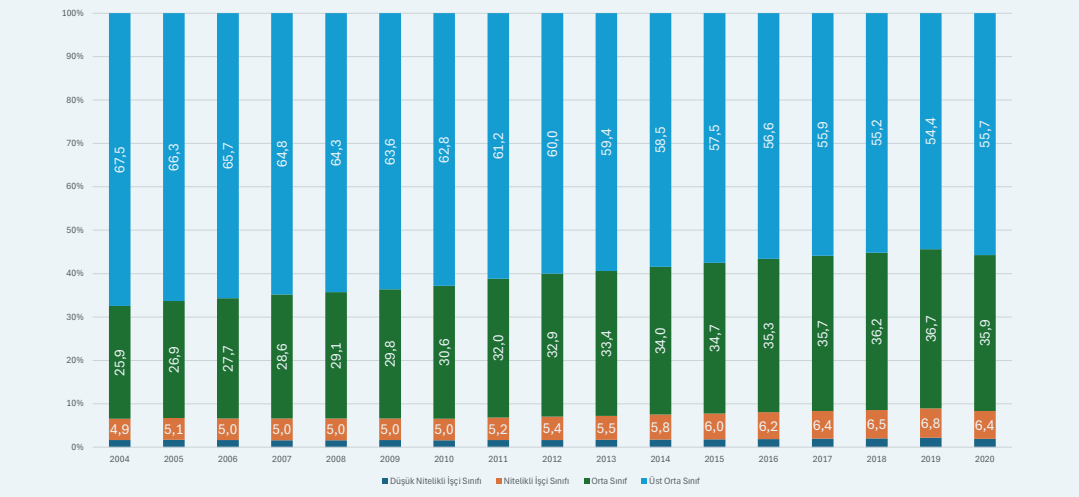
Kaynak:ILOSTAT, Statistics on labour productivity.[55]

[54] ST. LOUIS FED FRED ECONOMIC DATA, Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/categories/33525, Erişim Tarihi: 14.12.2024.
[55] ILOSTAT, Statistics on labour income and inequality dataset. Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-income/, Erişim Tarihi: 30.11.2024.

BRICS ülkelerinde Emeğin GSYH'dan aldığı pay 2004-2023 döneminde %52 ile %55,5 aralığında değişmekte olup, Avrupa ve G-7 ülkelerine yakın bir seyir izlemektedir. Buna karşılık Türkiye'de bu pay katma değer içinde %29-%40, GSYİH içinde ise %25-29 aralığındadır. Bu pay dünya ortalamasının çok altında, düşük gelirli ülkelerde emeğin aldığı paya yakındır.

BRICS ülkelerinde emek gelirlerinin sınıfsal analizi yapıldığında; düşük nitelikli işçi sınıfının %1,6-%2; nitelikli işçi sınıfının %4,9-%6,8; orta sınıfın %25,9-36,7 ve üst orta sınıfın %54-%57,5 aralığında toplam emek gelirlerinden pay aldığı görülmektedir. Şekilde görüldüğü gibi, üst orta sınıf emek geliri payı azalırken diğer sınıfl ar gelir paylarını artırmıştır.

Şekil 26: BRICS Ülkelerinde Emek Gelirlerinin Sınıfsal Dağılımı

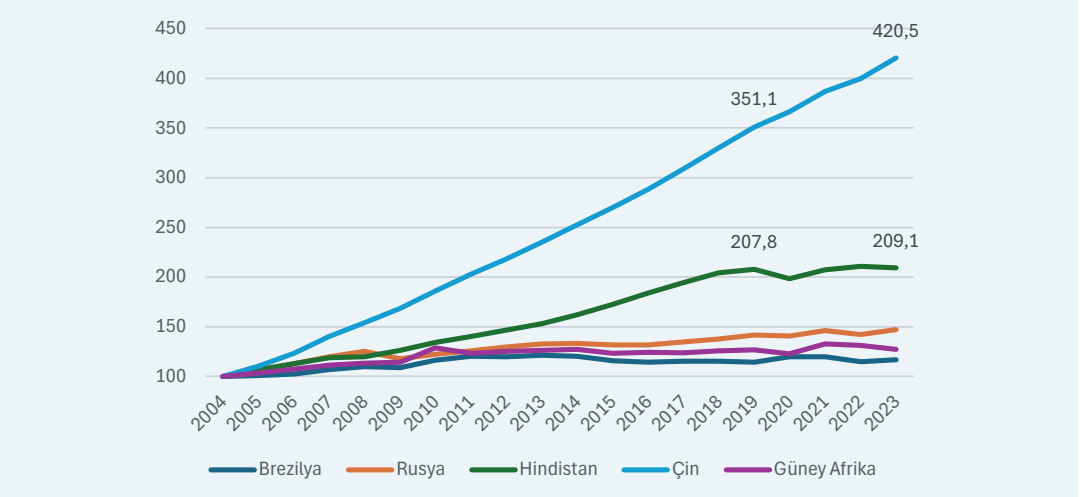
Kaynak: ILOSTAT: Statistics on labour Income and Inequality Dataset[56]

Düşük nitelikli işçi sınıfının 2004'teki payı %1,7'den 2019 yılında %2,2'ye çıkmış ve 2020'de %1,9 olarak gerçekleşmiş; nitelikli işçi sınıfının payı %4,9'dan 2019'da %6,8'e yükselmiş ancak 2020'de %6,4 düşmüş; orta sınıfın payı da %25,9'dan 2019'da %36,7'e yükselmiş ancak 2020'de %35,9'a düşmüştür. Buna karşın üst orta sınıfın payı ise %67,5'tan 2019 yılında %54,42'e gerilemiş ancak 2020'de %55,7'e yükselmiştir.

BRICS ülkelerindeki emek gelirlerinin sınıfsal dağılımına baktığımızda, üst orta sınıftan orta ve alt sınıfl ar lehine bir değişim olduğu görülmektedir. ILOSTAT kazanç verileri incelendiğinde ise ücret kazançları ile emek verimliliği arasında bir korelasyon ve nedensellik ilişkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Buna karşın vergi sonrası kârlarla verimlilik arasında sınırlı da olsa korelasyon ve nedenselliğin varlığı tespit edilebilmektedir.

[56] ILOSTAT Statistics on labour income and inequality dataset. Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-income/, Erişim Tarihi: 30.11.2024.

Şekil 27: BRICS Ülkelerinde Çalışan başına çıktı (GSYİH sabit 2015 ABD $) Endeksi

Kaynak: ILOSTAT,Statistics on labour productivity.[57]

Nitekim Şekil 27'deki BRICS ülkelerinde çalışan başına çıktı (GSYİH sabit 2015 ABD $) endeksi'nde görüldüğü gibi, BRICS ülkelerindeki belirleyici ülke Çin olup, 2004'te Çin'de 100 olan endeks 2023 yılında sürekli artarak 420,5 düzeyine çıkmıştır. Buna karşılık Hindistan'da endeks 209,1; Rusya'da 147,1; 127,5 ve Brezilya'da ise 116,8'dir. ILOSTAT verileri bağlamında, BRICS ülkelerinde nominal ücret artışı verimlilikle değil enfl asyonla ilintili olmaktadır.. Dolayısıyla, verimlilik artışları ücretlere değil; tamamen kârlara yansımaktadır. Bu nedenle, BRICS ülkelerindeki emek paylarında önemli bir artış olmamakta; yalnızca emek içinde değişim gerçekleşmektedir.

BRICS Ülkelerinde Sınıfsal Servet Dağılımı

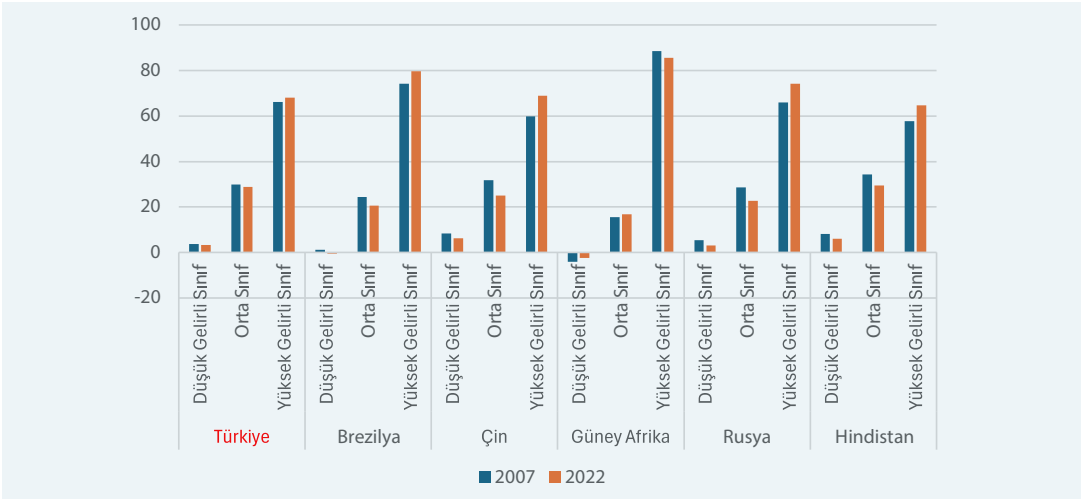
BRICS ülkelerindeki sınıfsal gelir dağılımındaki bu değişiklikler servet dağılımını da etkilemiştir. Şekil 28 BRICS-T ülkelerinde servetin sınıfsal dağılımını 2007-2022 yılları ile karşılaştırmaktadır. Şekil incelendiğinde BRICS ülkelerinde orta sınıf servet bakımından gelire göre oldukça düşük değerlere sahiptir. Toplam servet içinde orta sınıfın serveti %30'un altındadır. En yüksek paya sahip Hindistan (%29,4) iken en düşük paya Güney Afrika (%16,8) sahiptir.

2022'de 2007 yılına göre, bu ülkelerde Güney Afrika dışında orta gelir grubunun serveti düşmüştür. Orta gelir grubunun servetindeki düşüş en fazla 6,7 payla Çin'de gerçekleşmiş; Rusya 5,8; Hindistan 4,8 ve Brezilya 3,8 pay düşüşü yaşamıştır.

Bu ülkelerdeki alt gelir grubunun serveti ya eksi ya da oldukça düşük oranlarla temsil edilmektedir. Alt gelir grubunun serveti Güney Afrika (%2,5)'da ve Brezilya (%0,4)'da alt negatif iken Çin(%6,2) en yüksek paya sahiptir. 2022 yılında 2007 yılına göre orta sınıfta olduğu gibi Güney Afrika dışında diğer ülkeler pay yitirmişlerdir. Bu grupta en fazla pay yitiren ülkeler %2,3 pay yitirişiyle Rusya ve Çin olmuştur. Güney Afrika'nın payı ise %1,6 artmıştır.

[57] ILOSTAT Statistics on labour productivity, Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-productivity/ , Erişim Tarihi:30.11.2024.

Şekil 28: BRICS-T Ülkelerinde Servetin Sınıfsal Dağılımı (2004, 2023, %)

Kaynak:World Inequality Database.[58]

Bu ülkelerin üst gelir grubunun serveti oldukça yüksek değerlere sahiptir. Bu bağlamda, araştırmamızda en fazla servet yoğunlaşmasının yaşandığı ülke grubu olarak görülmektedir. Nitekim bu grubun toplam servetten aldığı pay Güney Afrika'da %85,6, Brezilya'da %79,7, Rusya'da %74,1, Çin'de %68,9 ve Hindistan'da %64,7 düzeyindedir. Diğer yandan, bu ülkelerdeki üst gelir grubun payı diğer grupların aksine Güney Afrika dışında artmıştır. Bu gelir grubunda en fazla servet pay artışı, %9 pay ile Çin'de olurken, Rusya'da %8,1; Hindistan'da %6,9, Brezilya'da %5,5 pay artışı gerçekleşmiştir. Güney Afrika ise %2,8 pay düşüşü yaşamıştır.

BRICS ülkeleri ile Türkiye servet paylaşımı bağlamında karşılaştırıldığında, orta sınıfın aldığı pay %28,9 ile Rusya ve Hindistan'a yakındır. Üst sınıfın aldığı pay ile de Çin'e yakınken, alt gelir grubunun aldığı pay ile de Rusya'ya yakındır.

TÜRKİYE'DE ORTA SINIF

Dünya Değerler Anketi (World Value Survey) 2022 yılı verilerine göre, Türkiye'de nüfusun %72'si kendini orta sınıf; %14,4'ü düşük gelirli sınıf %10,1'i de üst sınıf olarak görmektedir. Halkın çok yüksek oranda kendini orta sınıf görmesi, orta sınıfın toplumda genel kabul gören bir kesimi oluşturmasındandır. Orta sınıfın altında olan kesim, orta sınıf gelir ve değerlerine önem vermekte ve bu hayali kurmaktadır.

Türkiye'de orta sınıf incelemesi öncelikli olarak OECD (2019) tanımlamasına göre analiz edilmiştir. Analizde kullanılan veriler, 2006-2023 TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması GYK06_H- GYK23_H mikro veri setinden derlenerek ve hesaplanarak elde edilmiştir. Bu veriler nominal verilerdir. Bu nedenle reel(sabit) değerleri bulmak için elde edilen veriler bazı şekillerde GSYİH deflatörü (2010=100) kullanılarak reelleştirilmiştir. Bu bağlamda, TÜİK Mikro veri setindeki HG110 kodlu toplam hanehalkı kullanılabilir net gelirin medyanı bulunmuş ve medyan değeri GSYİH deflatörü (2010=100) kullanılarak reel değere dönüştürülmüştür. Reel değere dönüştürülme gereksinimi duyulmayan medyan değerin sınıfsal ayrımında ise medyan değerinin çeşitli oranları elde edilerek 4 farklı kategoride birleştirilmiştir. Bu dört kategoriden orta sınıf kendi içinde üç kategoriye ayrılmıştır. Bu ayrıştırma OECD (2019) metodolojisine uyularak yapılmıştır.

[58] World Inequality Database, Erişim Adresi: https://wid.world/, Erişim Tarihi: 14.12.2024.

Türkiye'de Medyan Gelir Odaklı Orta Sınıf

2006-2023 TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması GYK06_H- GYK23_H mikro veri setinden derlenerek hesaplanan verilerin GSYİH deflatörü (2010=100) kullanılarak reelleştirilmiş verileri Şekil 29'da gösterilmiştir. Buna göre 2010 yılında 16.304 TL olan reel kullanılabilir hanehalkı net medyan geliri en yüksek olduğu 2017 yılında 19.038 TL'ye çıkmış; ancak "Epistemolojik Kopuş" un yaşandığı 2021 sonrası dönemde dramatik biçimde düşerek 10.231 TL olarak gerçekleşmiş; 2023'te de 10.863 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuç hanehalkı ortanca net gelirinin enfl asyonun gerisinde kaldığını göstermektedir. Böylesi bir durum yoksulluğun ve eşitsizliğin artırttığının göstergesi olmaktadır.

Şekil 29: Türkiye'de Reel Kullanılabilir hanehalkı Net Medyan Gelir (2010 = 100 GSYH Deflatörü, TL)

Kaynak: TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023; St. LOUIS FED, Gross Domestic Product Deflator for Turkey[59]

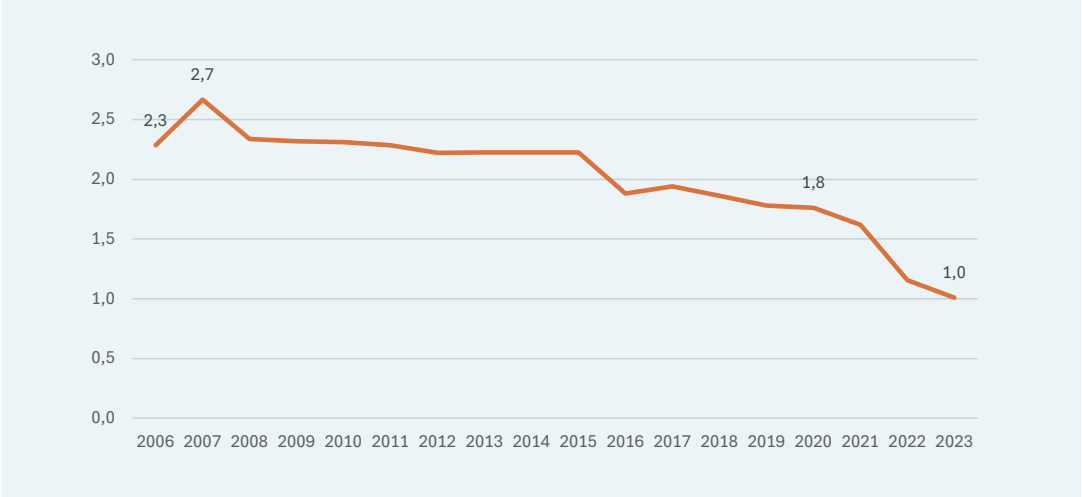
Medyan gelir; gelirler küçükten büyüğe sıralandığında ortaya düşen değeri ifade etmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de 2021 sonrası dönemde reel medyan gelirdeki düşüş, Türkiye'de gelir dağılımının uçlara savrulduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü medyan gelir, gelir dağılımının orta nokta değerini göstermektedir. Nitekim Şekil 30'da Türkiye'de nominal medyan gelirin asgari ücrete oranının zaman içerisindeki değişimi verilmiştir.

Şekil 30 incelendiğinde 2006 yılında Türkiye'de nominal medyan gelir 2,3 asgari ücrete eşitken, bu oranın en yüksek 2007 yılında 2,7 düzeyine çıktığı görülmektedir. Özellikle 2015 sonrası dönemde düşerek 2021'de 1,8 düzeyine gerilemiştir. 2021 ve sonrası dönemde hızlanarak 2023 yılında 1,0 düzeyine gelmiş olup, önemli ölçüde refah kaybına uğramıştır. 2021 ve sonrası dönemdeki yüksek enfl asyon, ortanca hanehalkının net reel gelirini erozyona uğratmış ve önemli ölçüde tepedeki bir avuç insana gelir aktarmıştır.

Bu durum Türkiye'de medyan (ortanca) yurttaşın Asgari Ücret düzeyinde gelir elde ettiğini göstermektedir. Bir başka söylemle, Türkiye'de ortanca yurttaş, asgari ücretle geçinen yurttaş konumuna gelmiştir.

[59] TÜİK (2024). B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100) Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, (Erişim Tarihi: 20.12.2024)

Şekil 30: Türkiye'de Nominal Medyan Gelir / Asgari ücret Oranı

Kaynak: TÜİK (2024), B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.[60]

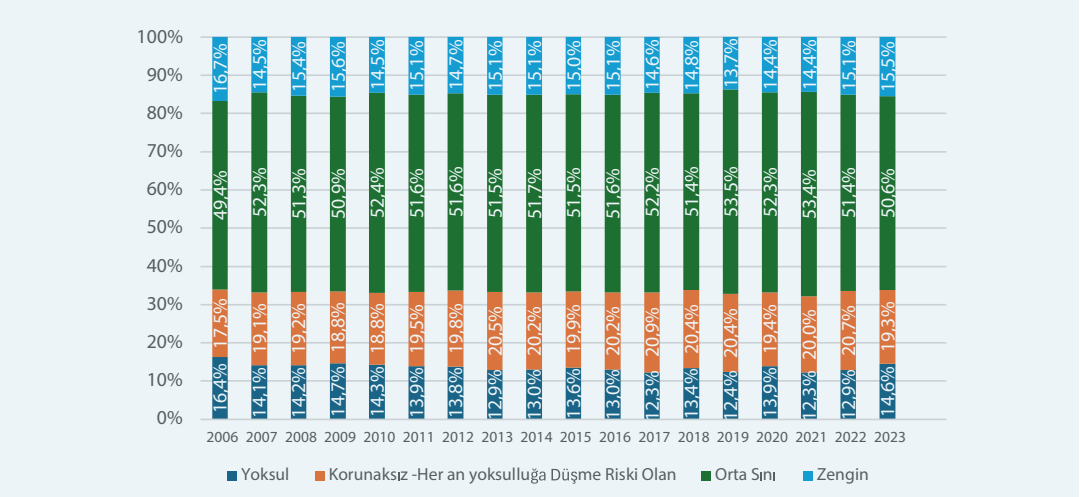
Bu sonuç Türkiye'de kullanılabilir hanehalkı net medyan gelire göre sınıfsal dağılımına yansımaktadır. OECD(2019) metodolojisine uygun biçimde kullanılabilir hanehalkı net medyan gelire göre haneleri bölümlediğimizde orta sınıfa dahil olan nüfusun oranı Şekil 31'de görüldüğü gibi, 2006 yılında %49,4 iken bu oran 2019 yılında en yüksek değerini görerek %53,5 düzeyine kadar çıkmış; ancak "Epistemolojik Kopuş" yıllarında azalarak %50,6 düzeyine gerilemiştir. Diğer yandan yoksul nüfusun oranı 2006'da %16,4 iken bu oran seçim yılı olan 2007'de %14,1 düzeyine gerilemiş ve bu gerileme dalgalı seyir izlese de 2021'de en düşük düzeyi olan %12,3 düzeyine gelmiştir; ancak 2023'te %14,6 düzeyine çıkmıştır. Dolayısıyla seçim yılı olan 2007 yılında yoksul nüfusta yaşayanların sayısı düşerken, bir diğer seçim yılı olan 2023'te yoksul sayısı artmıştır. Bu artışta yüksek enfl asyon ve tepedekilere servet aktarım politikalarının etkisi söz konusudur.

Düşük gelirli sınıfta yaşayan hanehalkının oranı 2006'da %17,5 iken bu oran 2017'de en yüksek düzeyine çıkıp %20,9 oranına ulaşmıştır. Ancak 2021'de %12,3 düzeyine gerilemekle birlikte 2022'de %20,7'e çıkmış; 2023'te de %19,3 oranına düşmüştür.

Üst gelirli sınıfta yer alan nüfusun oranı 2006'da %16,7 iken bu oran seçim yılında alt kesimlere gelir transferleri nedeniyle %14,5 düzeyine gerilemiş; 2021'e kadar da bu düzeylerde devam etmiştir. Ancak 2021 sonrası dönemdeki üst sınıfa gelir transferi bağlamında artarak %15,5 düzeyine çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle 2021 sonrası uygulanan politikalar üst ve alt gelir grubunda yaşayan hane oranını artırarak orta sınıfın cılızlaşmasına yol açarken, gelir gruplarının uçlara doğru yönelmesini sağlamıştır.

[60] TÜİK (2024). B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100) Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, (Erişim Tarihi: 20.12.2024)

Şekil 31: Türkiye'de Kullanılabilir hanehalkı Gelirinin Net Medyan Gelire Göre Sınıfsal Dağılımı (%)

Kaynak: TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.[61]

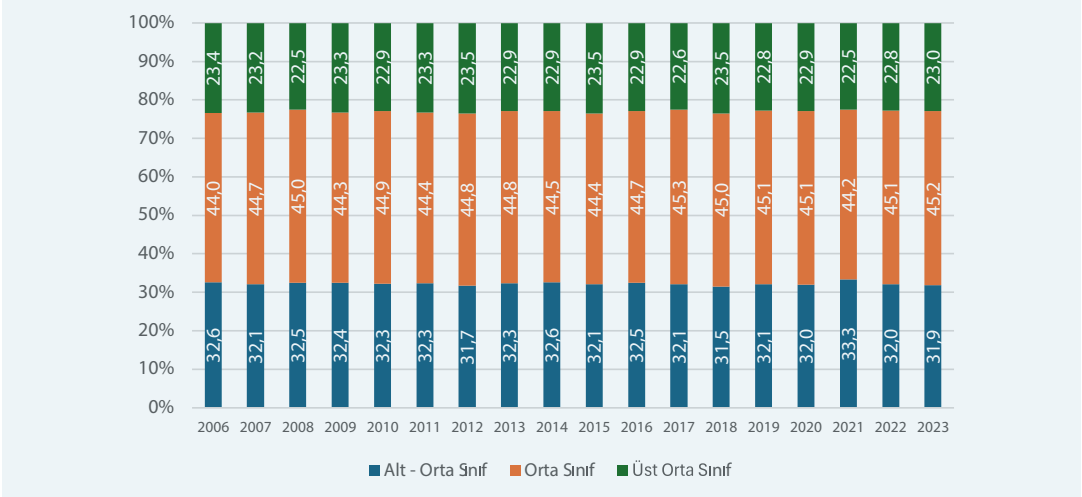
OECD (2019) metodolojisine göre Türkiye'de orta sınıfta yaşayan nüfusun kendi içindeki dağılımı irdelendiğinde üst orta sınıfın hane payı ile 2021 yılı dışında düşük orta sınıfın hane oranı payının azaldığı görülmektedir. Buna karşın orta sınıfın hane oranı payı artmıştır. Bu durum orta sınıfta üst orta sınıfı oluşturan yüksek eğitimli hanelerin gelirinin azalmasına koşut orta sınıfa düştüğü görülmektedir. Buna karşın, daha düşük eğitimlilerin gelirlerinin artmasının bir sonucu olarak düşük orta sınıftan da orta sınıfa yönelim olduğu görülmektedir.

Şekil 32'i incelediğimizde orta sınıf içinde üst orta sınıf gelir grubunda yer alan ailelerin oranı 2006'da %23,4 iken bu oran 2018 dışında bu yıldan daha düşük değer almaktadır. Düşük orta gelirli hanelerin orta sınıf içindeki payı 2006'da %32,6 iken bu pay 2021 dışında 2006 değerinin altında kalmıştır. Buna karşılık orta sınıfın ortasında yer alan gelir grubundaki (MG100-MG150) hanelerin oranı 2006'da %44 iken tüm dönem boyunca 2006 değerinin üzerinde yer alarak 2023'te %45,2 düzeyine çıkmıştır.

Diğer yandan orta sınıfın kendi içindeki bölünmesini genel gelir grupları bağlamında ortaya koyan Şekil 33 incelendiğinde düşük orta sınıftaki hane oranı 2006'da %16,1 iken bu oran 2019'da %17,2 düzeyine kadar çıkmış; ancak daha sonraki süreçte azalarak başlangıç düzeyi oranına geri dönmüştür.

[61] TÜİK (2024). B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100) Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, (Erişim Tarihi: 20.12.2024)

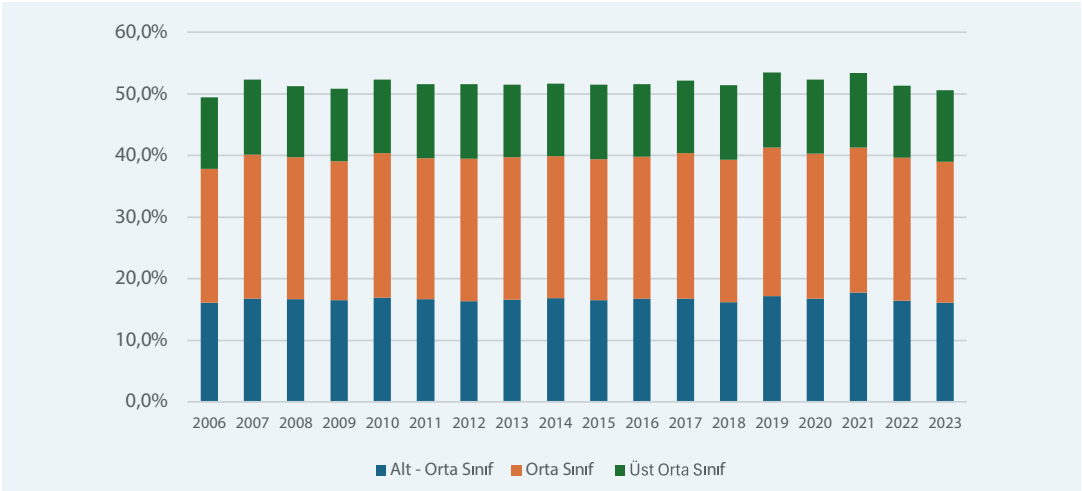
Şekil 32: Türkiye'de Kullanılabilir hanehalkı Gelirinin Net Medyan Gelire Göre Orta Sınıfın Kendi İçindeki Dağılımı (%)

Kaynak: TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.[62]

Aynı durum üst orta sınıf için de geçerli olup 2006'da toplam hane içindeki oranı %11,6 iken bu oran 2018'de %12,1 düzeyine kadar çıksa da daha sonraki süreçte azalarak başlangıç düzeyi oranına geri dönmüştür. Orta sınıfın ortasında yer alan gelir grubundaki (MG100-MG150) hanelerin oranı 2006'da %21,8 iken bu oran 2019'da %24,1'e kadar çıkmış, daha sonraki süreçte azalarak 2023'yılında %22,9 düzeyine ulaşmıştır.

Şekil 33: Türkiye'de Kullanılabilir hanehalkı Gelirinin Net Medyan Gelire Göre Orta Sınıftaki Dağılımı (%)

Kaynak: TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.[63]

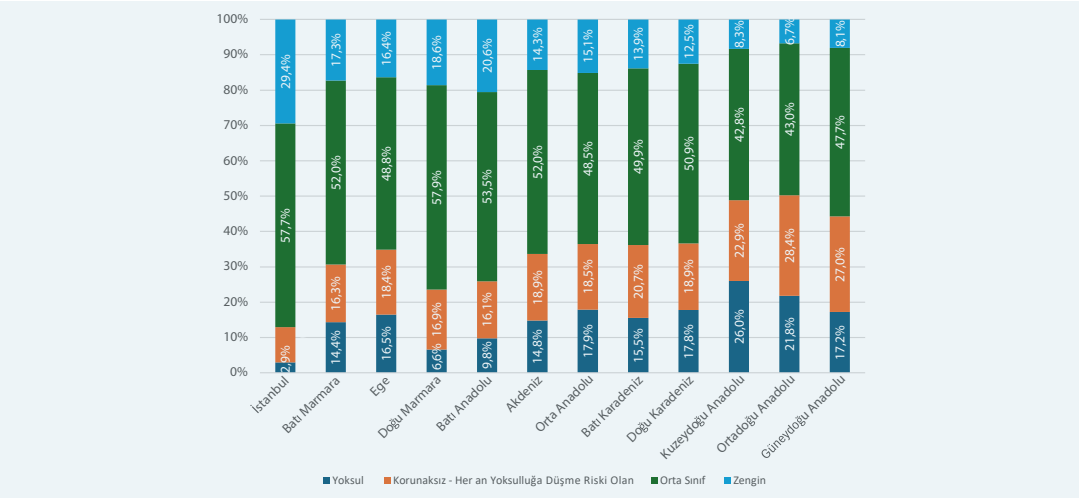
[62] TÜİK (2024). B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100) Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, (Erişim Tarihi: 20.12.2024)

[63] TÜİK (2024). B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100) Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, (Erişim Tarihi: 20.12.2024)

Türkiye'de medyan(ortanca) gelire göre orta sınıf içinde en fazla haneyi barındıran gelir grubu, orta sınıfın ortasında yer yer alan orta sınıftır. Ancak bu gruba yakın düşük gelirli orta sınıf ve yoksul hanelerin varlığı dikkate alındığında, yoksul ve her an yoksulluğa düşecek hanelerin (MG<75) toplamı, toplam hanelerin 1/3'ünden fazladır.

Türkiye'deki gelir dağılımının çarpık yapısı bölgesel bağlamda çok daha çarpık hale gelmektedir. Şekil 34 Türkiye geneli medyan gelire göre bölgesel hanehalkının sınıfsal dağılımını 2023 yılı itibariyle vermektedir. Şekil incelendiğinde Ortadoğu Anadolu Bölgesi hanehalkının %50,2'si yoksul ve her an yoksulluğa düşebilecek kırılganlıkta olduğu görülmektedir. Bu oran Kuzeydoğu Anadolu'da %48,9 ve Güney Doğu Anadolu'da %44,3, Doğu Karadeniz %36,6 ve Orta Anadolu %36,4'tür.

Şekil 34: İBBS 1'e Göre Kullanılabilir hanehalkı Gelirinin Türkiye Net Medyan Gelirine Göre Sınıfsal Dağılımı (%, 2023)

Kaynak: TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.[64]

Üst sınıfı en yüksek bölge %29,4 oranıyla İstanbul'dur. Bu bölgeyi içinde Ankara'nın olduğu Batı Anadolu %20,6 oranıyla takip etmektedir. En düşük üst sınıfa sahip bölge ise Ortadoğu Anadolu bölgesidir. Diğer yandan, en yüksek orta sınıfa sahip bölgeler Doğu Marmara (%57,9) ve İstanbul (%57,7)'dur. Buna karşın en düşük orta sınıfa sahip bölgeler Kuzeydoğu Anadolu (%42,8) ve Ortadoğu Anadolu (%43)'dur.

Türkiye'de İBBS 1'e Göre Medyan Gelir Odaklı Orta Sınıf

Diğer yandan medyan gelirin bölgesel farklılıkları ile zaman içindeki değişimi dikkate alındığında ortanca gelirin zayıfl adığı ve bölgesel farklılıkların arttığı görülmektedir.

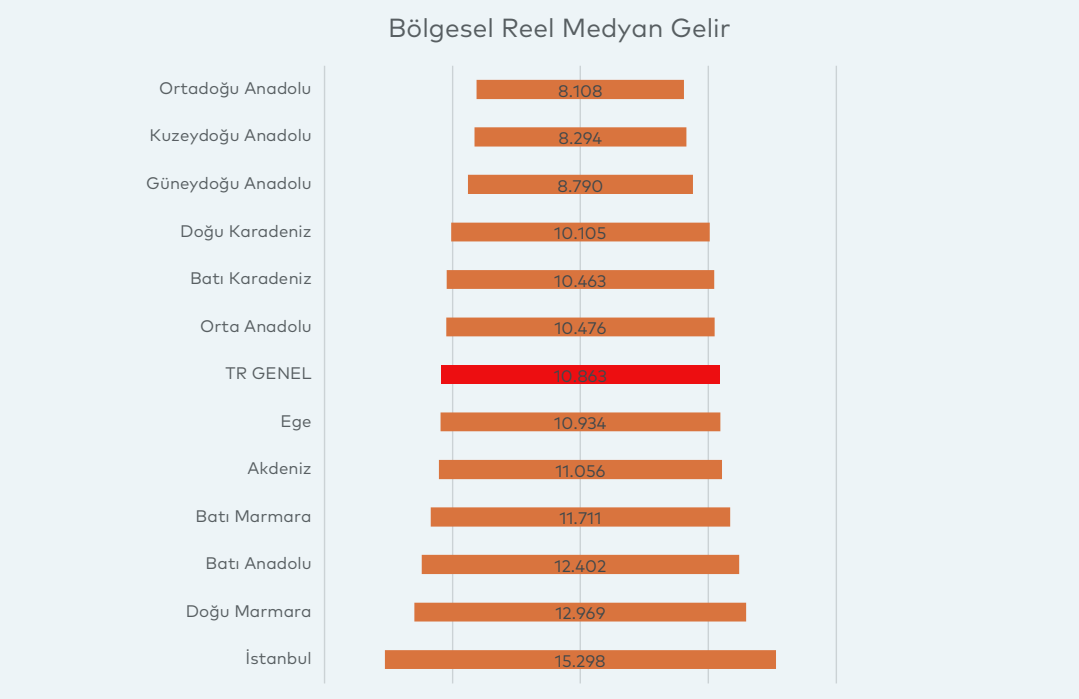
Nitekim, 2023 yılında Türkiye'de İBBS1'e göre bölgesel düzeyde Reel Kullanılabilir hanehalkı Net Medyan Gelirini incelediğimizde en yüksek İstanbul ile en düşük Ortadoğu Anadolu bölgesi arasında 1,9 kat fark vardır. Bu durum Şekil 35'te detaylı analiz edilmiştir.

Medyan gelirlerin bölgesel eşitsizliği, ülke içindeki gelir eşitsizliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ülkedeki gelirin eşitsiz dağılımını ölçmede medyan gelir önemli bir göstergedir. Şekil 35'te 2023 yılında (2010=100) Türkiye'nin Reel medyan geliri 10.863 TL'dir. Türkiye medyan gelirinin üzerinde olan İstanbul, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Batı Marmara, Akdeniz ve Ege bölgeleridir.

[64] TÜİK (2024). B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100) Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, (Erişim Tarihi: 20.12.2024)

Türkiye medyan gelirin altında olan bölgeleri ise; Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Güneydoğu Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgeleridir.

Şekil 35: Bölgesel Reel Medyan Gelir (2010 = 100 GSYH Deflatörü, TL 2023)

Kaynak: TÜİK B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100)[65]

Ortadoğu Anadolu bölgesinde ortanca gelirle yaşayan bir yurttaş İstanbul'da yoksul konumundayken, İstanbul'da ortanca gelirle yaşayan bir yurttaş Ortadoğu Anadolu bölgesinde üst orta sınıfta kabul görmektedir. Bu durum gelirin ne derece eşitsiz dağılım gösterdiğini çok açık biçimde ortaya koymaktadır.

Türkiye bağlamında ortaya çıkan bu tablo bölgesel olarak incelendiğinde daha dramatik sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Tablo 3'de bölgesel olarak reelleştirilmiş medyan gelirin değişim endeksi verilmiştir.

[65] TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023 Ham verilerinden hesaplanarak elde edilmiştir.; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflatorfor Turkey (2010=100), Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, Erişim Tarihi: 20.12.2024.

Tablo 3: Türkiye'de Bölgesel Reel Medyan Gelir Endeksi (2010=100)

	İstanbul	Batı Marmara	Ege	Doğu Marmara	Batı Anadolu	Akdeniz	Orta Anadolu	Batı Karadeniz	Doğu Karadeniz	Kuzeydoğu Anadolu	Ortadoğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	TR GENEL
2006	88,6	97,5	89,0	96,2	86,7	79,8	88,3	89,0	99,2	84,9	79,7	72,6	85,9
2007	106,7	104,6	102,9	112,9	102,6	92,2	104,0	111,9	111,5	110,9	98,9	92,0	102,1
2008	100,5	104,9	93,5	105,7	94,4	89,8	92,2	97,9	104,8	98,5	100,8	89,0	95,6
2009	101,8	102,2	99,7	106,1	103,7	95,3	93,8	101,6	101,8	96,3	92,7	88,3	98,1
2010	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2011	100,2	102,8	101,3	99,7	99,9	100,5	104,5	107,7	101,0	98,7	97,4	96,5	100,1
2012	96,8	106,4	103,0	104,9	103,9	98,4	112,4	114,0	104,5	97,8	95,7	101,2	101,4
2013	100,7	113,0	104,9	108,7	106,6	99,2	111,8	116,8	115,0	104,9	99,8	106,8	104,5
2014	101,7	117,6	103,0	111,9	108,2	105,7	113,2	120,9	119,0	110,9	102,0	116,3	107,2
2015	104,2	119,0	106,1	118,4	112,1	109,8	114,5	120,6	115,2	124,1	107,4	122,9	111,5
2016	111,1	132,9	109,3	123,8	116,4	117,8	114,5	123,5	125,0	129,6	118,3	123,1	116,5
2017	112,0	129,3	108,4	123,3	110,6	118,5	120,1	129,6	123,0	131,3	113,6	124,4	116,8
2018	110,1	122,4	104,9	116,7	106,5	113,6	112,2	120,1	112,7	118,0	106,3	113,6	109,9
2019	113,4	128,6	112,9	122,8	117,0	118,4	119,3	125,6	124,5	122,8	110,7	121,2	116,3
2020	113,0	128,0	116,3	123,8	114,2	114,7	118,0	127,7	125,4	118,6	108,8	123,2	115,3
2021	92,6	112,5	103,3	109,0	99,8	96,0	101,3	110,4	109,1	102,8	97,9	112,9	99,9
2022	61,4	75,2	62,7	69,6	61,6	63,7	64,4	68,4	65,8	62,1	57,8	69,7	62,7
2023	65,9	81,0	63,6	73,4	64,2	74,5	69,2	72,5	65,6	61,6	58,5	76,5	66,6

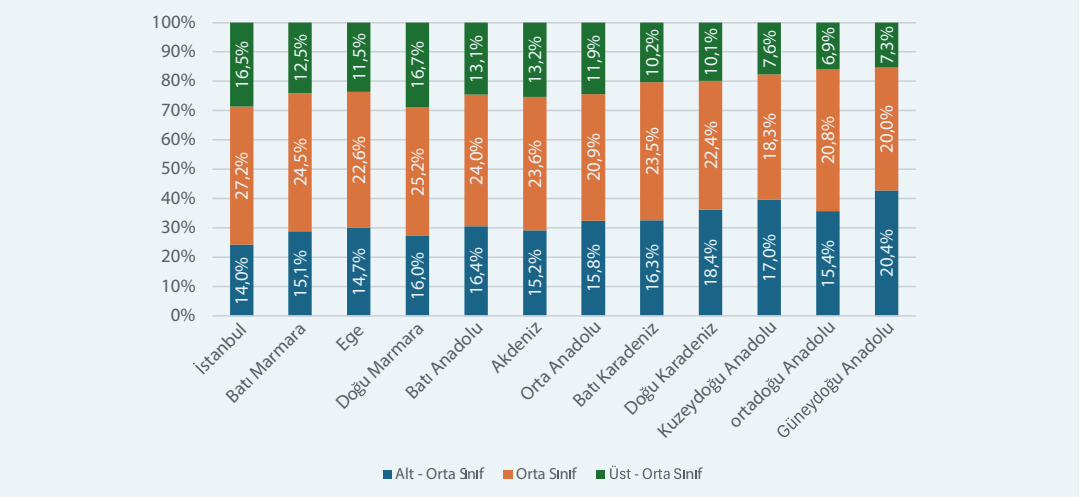
Kaynak: TÜİK B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100).[66]

Tablo 3 incelendiğinde 2010 yılına IBBS-1 göre tüm bölgelerde 2021 sonrası dönemde dramatik düşüşler meydana gelmiştir. 2010 yılına göre en fazla endeksin değer yitirdiği bölge Ortadoğu Anadolu Bölgesi'dir. Bu bölgede medyan gelir endeksi 2022'de %57,5 düzeyine gerilemiş; 2023'te ise %58,5 olarak gerçekleşmiştir. Endeksin değer yitirmesi medyan gelirin reel olarak düştüğü anlamına gelmektedir. Bu bağlamda en az düşüşün yaşandığı bölge ise Batı Marmara bölgesidir. Bu bölgedeki endeks değeri 2022'de %75,2'e düşmüş ve 2023'te %81 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye reel medyan endeksi 2023 yılında %66,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu endeksin üzerinde değerlere sahip olan Batı Marmara dışındaki bölgeler; Güneydoğu Anadolu (%76,5), Akdeniz (%74,5), Doğu Marmara (%73,4), Batı Karadeniz (%72,5) ve Orta Anadolu (%69,2) iken, bu endeksin altındaki Ortadoğu Anadolu dışında; İstanbul (%65,9), Doğu Karadeniz (%65,6), Batı Anadolu (%64,2), Ege (%63,6), Kuzeydoğu Anadolu (%61,6) Bölgesidir.

Hem medyan gelirin reel olarak düşmesi hem de bölgesel olarak farklılıkların artması Türkiye'deki yurttaşların giderek iki uca doğru yoğunlaşmasını ortaya çıkarmaktadır. Bu da orta sınıfın hem gelir yoğunlaşması cinsinden hem de nüfus cinsinden kaybını ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla orta sınıf zayıfl amaktadır. Diğer yandan asgari ücret de "Orta Sınıf Geliri" konumuna gelmiştir.

[66] TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023 Ham verilerinden hesaplanarak elde edilmiştir.; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100), Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, Erişim Tarihi: 20.12.2024.

Şekil 36: İBBS 1'e Göre Kullanılabilir hanehalkı Gelirinin Türkiye Net Medyan Gelirine Göre Orta Sınıf İçindeki Dağılımı (%,2023)

Kaynak:TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.[67]

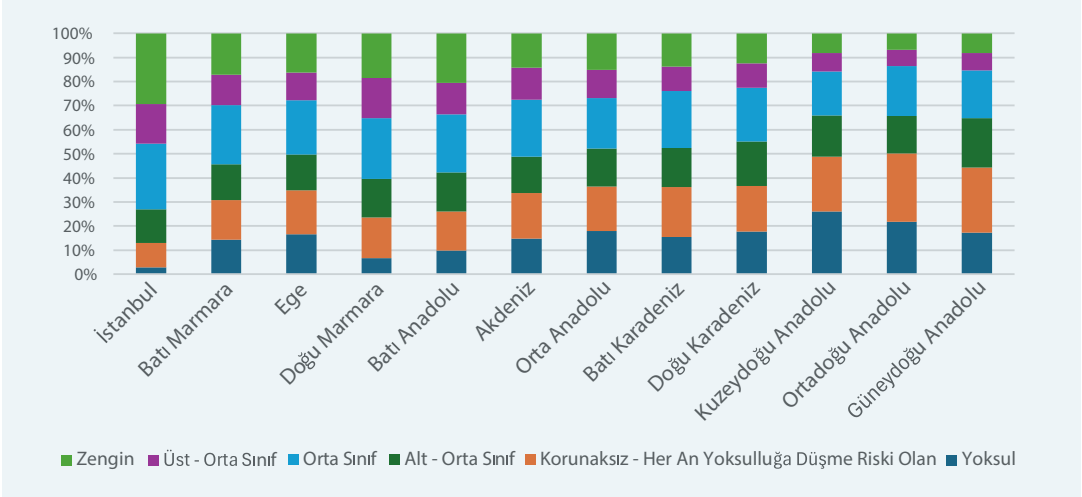
İBBS 1'e göre kullanılabilir hanehalkı net medyan gelire göre orta sınıf içindeki dağılımı incelendiğinde (Şekil 36), Güneydoğu Anadolu dışındaki tüm bölgelerde en fazla paya sahip orta sınıfın ortasında yer alan gruptur. Ortadoğu Anadolu bölgesinde ise düşük orta gelirli sınıf %42,9 payla en yüksek paya sahiptir. En düşük orta sınıfın ortasında yer alan gruba sahip bölge Ortadoğu Anadolu dışında %42,6 oranıyla Kuzeydoğu Anadolu bölgesi iken en yüksek orana sahip bölge %41,1 oranlarıyla İstanbul ve Batı Karadeniz bölgeleridir.

İBBS 1'e göre kullanılabilir hanehalkı net medyan gelire göre orta sınıf içindeki dağılımında üst orta sınıfı %29,4 pay ile en yüksek olan İstanbul iken %6,7 payla en düşük bölge Ortadoğu Anadolu bölgesidir. Diğer yandan düşük orta gelirli grupta en fazla hanesi olan bölge %21,8 payla Ortadoğu Anadolu iken, en düşük paya sahip %2,9 payla İstanbul'dur.

Türkiye geneli net medyan gelire göre, Karadeniz, Doğu ve Orta Anadolu bölgelerindeki hanehalkının önemli kısmının yoksul, her an yoksulluğa düşebilecek kırılgan ve düşük orta sınıfta olduğu veriler doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Bu durum Şekil 37'de görülebilir. Nitekim Türkiye'deki hanehalkı altı gruba bölündüğünde, orta sınıfın altında kalan yoksul, düşük gelirli-kırılgan ve düşük orta gelirli grubun oluşturduğu küme; Kuzeydoğu Anadolu'da %65,9, Ortadoğu Anadolu'da %65,6, Güneydoğu Anadolu'da %64,7, Doğu Karadeniz'de %55, Batı Karadeniz'de %52,5 ve Orta Anadolu'da %52,2 paya sahiptir.

[67] TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023 Ham verilerinden hesaplanarak elde edilmiştir.; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100), Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, Erişim Tarihi: 20.12.2024.

Şekil 37: İBBS 1'e Göre Kullanılabilir hanehalkı Gelirinin Türkiye Net Medyan Gelirine Göre Altı Gruba Dağılımı (%, 2023)

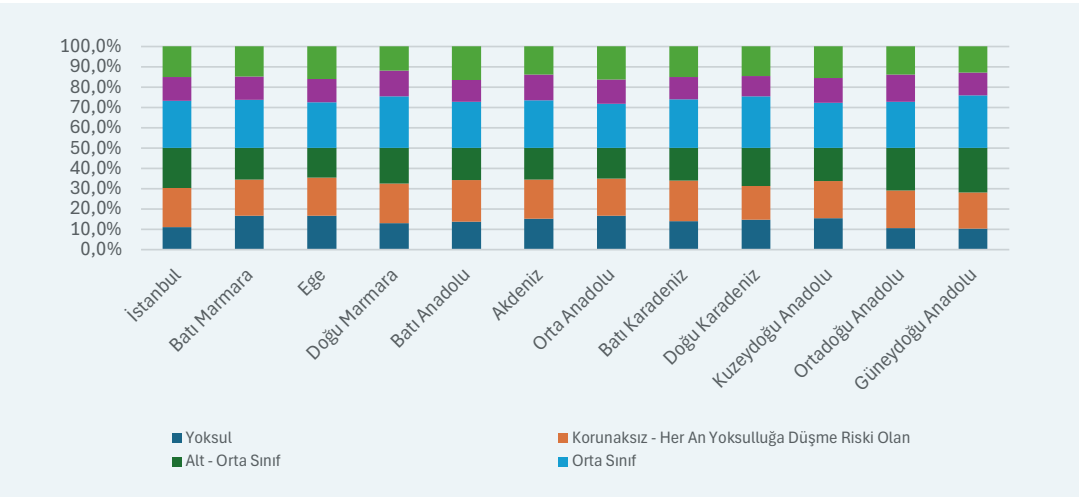

Kaynak: TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.[68]

Diğer yandan, Şekil 37'deki verilere göre, İstanbul, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Batı Marmara, Akdeniz ve Ege bölgelerindeki hanehalkının orta, üst orta ve üst sınıf olarak adlandırılan kümede olduğu görülmektedir. Bu bölgelerdeki hanehalkının yaklaşık 4'te 3'ü ile yarısı arasında orta, üst ve üst orta kümede yaşamaktadır. Bu kümede İstanbul %73,1, Doğu Marmara %60,5, Batı Anadolu %57,7, Batı Marmara %54,3, Akdeniz %51,1 ve Ege %50,4 paya sahiptir.

Türkiye'deki tüm hanelerin gelirlerini küçükten büyüğe dizerek ortaya düşen geliri İBBS1'e göre hane halklarına uyguladığımızda bölgesel eşitsizlikleri görmek mümkündür. Bu bağlamda hem medyan gelirdeki farklılıklar hem de Türkiye genel medyan gelire göre sınıfsal farklılaşma ülkedeki eşitsizliği çok açık biçimde göstermektedir. Diğer yandan kullanılabilir hanehalkı geliri bölgesel net medyan gelire göre sınıfsal olarak dağıtıldığında gelir dağılımında görece bir düzelmenin olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda daha güçlü bir orta sınıfın varlığı da görülmektedir.

Şekil 38: İBBS 1'e Göre Kullanılabilir hanehalkı Gelirinin Bölgesel Net Medyan Gelire Göre Altı Gruba Dağılımı (%, 2023)

Kaynak: TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.[69]

[68 - 69] TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023 Ham verilerinden hesaplanarak elde edilmiştir.;St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100), Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, Erişim Tarihi: 20.12.2024.

Şekil 38 incelendiğinde bölgelerin dağılımları görece daha birbirine yakın olduğu ortaya çıkmıştır. Gelir, dörtlü gruplara ayrıldığında orta sınıfın payı en düşük olduğu Ege'de %48,6 iken, en yüksek olduğu Güneydoğu Anadolu'da %59 oranlara sahip olduğu görülmektedir. Yoksul sınıfın payı ise en düşük %11,1 payla İstanbul'da iken en yüksek pay %16,8 ile Egede'dir. Her an yoksulluğa düşme riski olan kırılgan nüfusta en düşük pay %16,4 ile Doğu Karadeniz'de iken en yüksek pay%20,4 ile Batı Anadolu'dadır. Üst sınıfın payı en düşük %11,9 ile Doğu Marmara iken en yüksek pay %16,2 ile Orta Anadolu'dur.

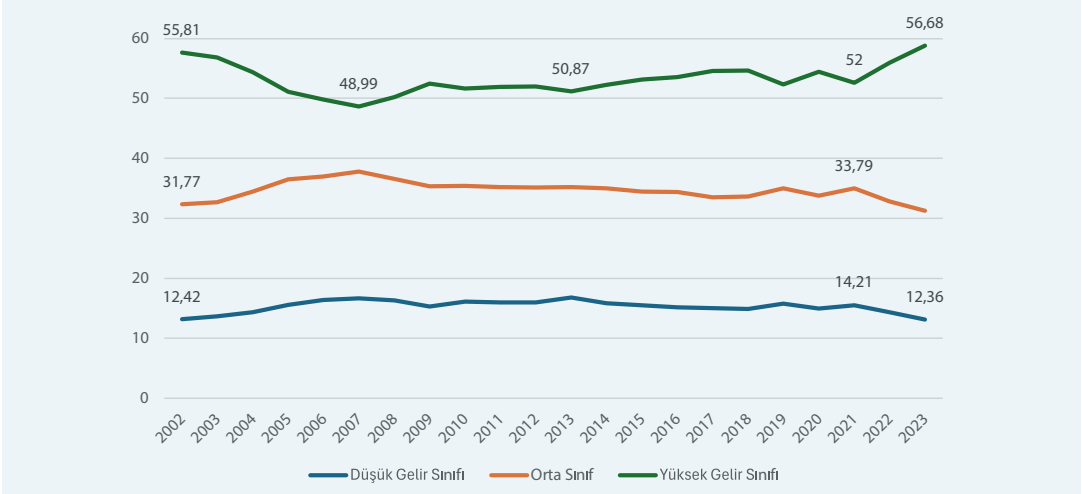
Türkiye'de Yüzdelik Dilimler Odaklı Orta Sınıf

Türkiye'deki bölgeler arası sınıfsal farklılıklar bölge içinde farklılaşmaktadır. Bu nedenle medyan gelir yanında yüzdelik dilimlerdeki değişimlere de bakmak gerekmektedir. Bu bağlamda iki farklı analiz yapılma gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Çünkü TÜİK oluşturduğu veri seti ile World Inequality Database (WID)'in oluşturduğu veri setinin yöntem ve ulaştıkları sonuçlar oldukça farklıdır. Bu çalışmanın önceki bölümlerinde World Inequality Database (WID) verileri ile analiz yapıldığından Türkiye bölümünde de aynı veriler ile analiz yapılması önemli görülmektedir. Bunun yanında TÜİK B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023 ham verilerinden yaptığımız hesaplamalar bağlamında TÜİK'in oluşturup yayınladığı veriler ile de analiz yapılması gerekmektedir.

World Inequality Database (WID) Verileriyle Analiz

World Inequality Database verilerine göre vergi öncesi ulusal gelirin yüzdelik dilimlere bölünmesi ile oluşturulan veri seti kullanılarak elde edilen Şekil 39 incelendiğinde 22 yıllık dönemin ilk yıllarında alt ve orta gelirli sınıfl ar lehine oluşan tablo 2021 sonrası dönemde üst gelir sınıfı lehine dönmüştür.

Şekil 39: Türkiye'de Vergi Öncesi Gelirin %'lik Dilimlere Göre Dağılımı (%)

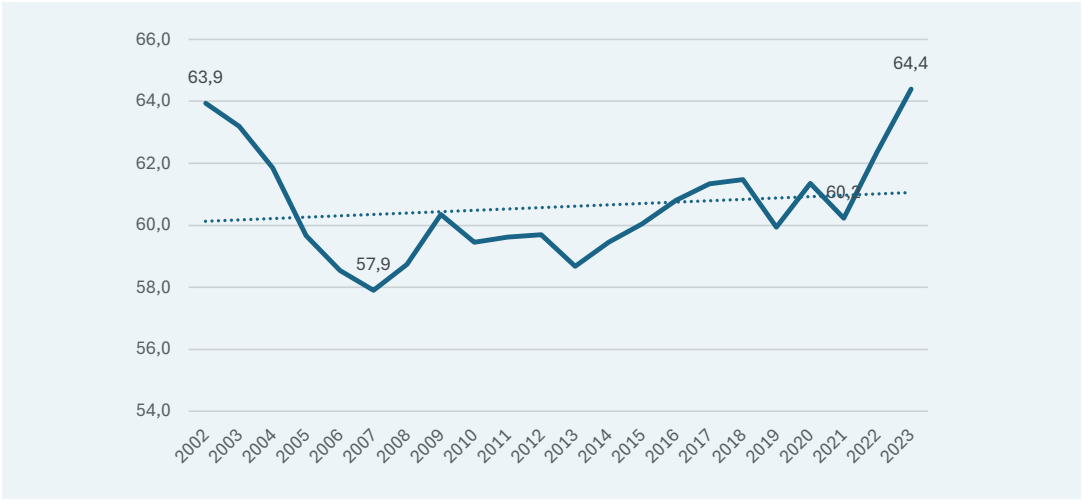

Kaynak: World Inequality Database[70]

2002'de üst gelir sınıfının (p90p100) gelirden aldığı pay %55,8 iken bu pay 2007'de %49'a kadar gerilemiş; buna karşın alt gelir sınıfının(p0p50) gelirden aldığı pay %12,4'ten %15,1'e ve orta sınıfın(p50p90) gelirden aldığı pay da %31,8'den %35,9'a çıkmıştır. Bu yıldan sonra alt ve orta sınıfl ar aleyhine gelir dağılımı gerçekleşmiş olup, 2021'de alt sınıfın payı %14,2'e, orta sınıfın payı %33,8'e düşerken, üst sınıfın payı %52'e çıkmıştır. 2021 "Epistemolojik Kopuş"tan sonra ise daha dramatik bir gelir dağılımı ortaya çıkmış olup, alt sınıfın payı %12,4'e, orta sınıfın payı %31'e düşerken, üst gelir sınıfın payı ise %56,7'e çıkmıştır.

[70] World Inequality Database , Erişim Adresi: Home - WID - World Inequality Database, Erişim Tarihi: 14.12.2024.

Şekil 40: WID Gini Eşitsizlik Katsayısı

Kaynak: World Inequality Database[71]

Yüzdelik dilimler odaklı gelir dağılımındaki alt ve orta sınıfl arın aleyhine, üst sınıfın lehine değişen bu durum Gini Eşitsizlik katsayısına da yansımıştır. 2002-2007 döneminde alt ve orta sınıfl ar lehine düzelen gelir dağılımı bu dönem sonrasında üst sınıf lehine bozularak 2002 yılındaki durumdan daha eşitsiz bir gelir dağılımı ortaya çıkmıştır. Bu bozulma 2021 ve sonrasında hızlanmıştır. Nitekim Şekil 40 incelendiğinde WID'a göre 2002'de 63,9 olan katsayı sürekli gerileyerek 2007 yılında 57,9 düzeyine gelmiş; bu yıldan sonra artarak 2021'de 60,2'e 2023'te de 64,4 düzeyine erişmiştir. Bu katsayı, Türkiye'nin oldukça eşitsiz durumda olduğunu göstermektedir.

TÜİK Verileriyle Analiz

TÜİK Gelir Dağılımı İstatistiklerinin 2024 verileri bağlamında analizi yapıldığında görece çok daha iyi bir gelir dağılım tablosu ortaya çıkmaktadır.. Ancak TÜİK'in verileri analiz etmede önce Türkiye'yi 26 bölgeye ayırıp bu bölgelerin kendi içinde gelir dağılımını gerçekleştirip, buradan Türkiye genelini hesaplama yöntemi gelir dağılımını düzeltici bir etki yaratmaktadır. Nitekim TÜİK B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023 ham verilerini işlerken iki farklı analiz yapıldığında bu durum açıkça görülmektedir. Türkiye Medyan geliri hesaplayıp bu hesaplanan medyan gelire göre İBBS1 ve bu bölgelerin her birinin medyan gelirine göre analizi yapıldığında çok farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bölgelerin her birinin medyan gelirine göre hesaplama yapıldığında gelir dağılımının çok daha düzgün dağıtıldığı görülmektedir. Bu nedenle WID yöntemi ile TÜİK yöntemi arasında çok büyük farkın çıkmasında temel farklılık verilerden değil, verilerin işleniş biçiminden ileri gelmektedir.

TÜİK'in kullandığı yöntemle yaptığı hesaplama sonucu Türkiye'de 2006'dan bu yana alt ve orta sınıfların gelirden aldığı pay ile üst sınıfın gelirden aldığı pay da dramatik bir değişiklik görülmemektedir. Orta sınıfın (p50p90) gelirden aldığı pay 2006'da 46,2 iken bu pay en fazla 2014'te 46,4'e çıkmış, bu yıldan sonra azalarak 2024'te 44,3'e gerilemiştir. Bu gerileme TÜİK verilerinde bile orta sınıfın güç kaybettiğini ortaya koymaktadır.

[71] World Inequality Database , Erişim Adresi: Home - WID - World Inequality Database, Erişim Tarihi: 14.12.2024.

Şekil 41: Türkiye'de hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Gelirin Sınıfsal Dağılımı

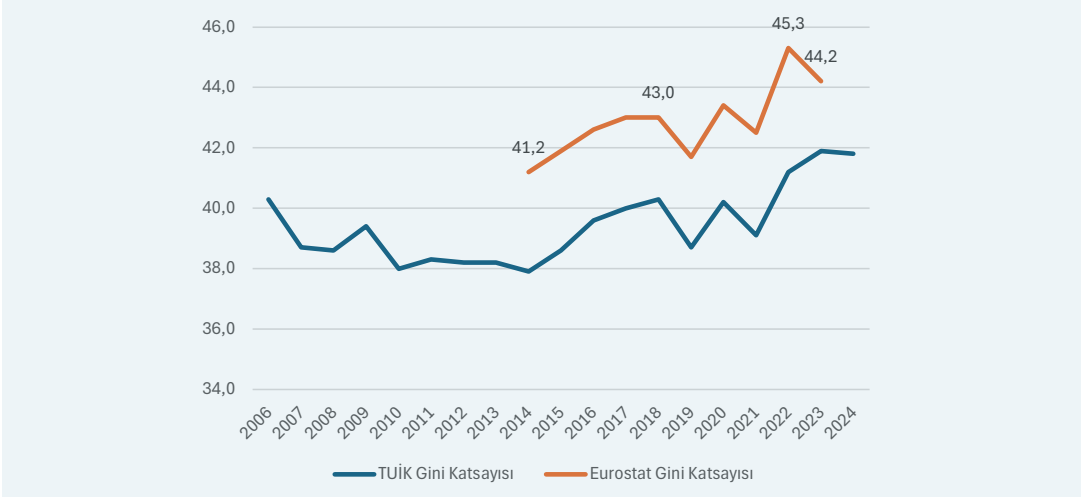

Kaynak: TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri 2024.[72]

Aynı zamanda, alt sınıfın (p0p50) gelir payında da bir gerileme mevcut olup 2006'da 23,1 olan payı 2014'te 24,7'e kadar çıksa da 2021 ve sonrası dönemde düşerek 2024'te 22,8 düzeyine gerilemiştir. Üst sınıfın (p90p100) payı ise 2006'da 30,6 iken bu pay 2018 yılına kadar artarak 31,6 düzeyine çıkmış; daha sonra gerileyerek 2021'de 30,8 olmasına karşın bu yıldan sonra artarak 2023'te 33,4'e çıkmıştır; 2024'te ise 32,9'a gerilemiştir. Yani TÜİK'e göre son yılda Türkiye'de üst gelir grubu gelir payı kaybına uğramıştır.

TÜİK verileri odaklı gelir dağılımındaki bu değişiklikler Gini Eşitsizlik Katsayısına yansımıştır. Şekil 42 incelendiğinde, 2006'da 40,3 olan katsayı 2009 Kriz yılı dışında 2015 yılına kadar gerileyerek 37,9 düzeyine gelmiş; ancak bu yıldan sonra 2019 ve 2021 yılları dışında artarak 2023'te 41,9 düzeyine erişmiştir; 2024'de ise 41,8 olarak hesaplanmıştır.

Şekil 42: Türkiye'nin Gini Eşitsizlik Katsayısı

Kaynak:TÜİK , Merkezi Dağıtım Sistemi.; Eurostat, Gini coefficient of equivalised disposable income.[73]

[72] TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, Erişim Adresi:TÜİK Kurumsal, Erişim Tarihi: 27.12.2024.
[73] TÜİK, Merkezi Dağıtım Sistemi, Erişim Adresi: https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=65&locale=tr, Erişim Tarihi: 27.12.2024.; Eurostat, Gini coefficient of equivalised disposable income, Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi190/default/table, Erişim Tarihi: 26.12.2024);

Eurostat eşdeğer kullanılabilir gelirin Gini eşitsizlik katsayısı Şekil 42 'de TÜİK Gini katsayısı ile birlikte verilmiştir. Şekil incelendiğinde 2014 yılında 41,2 olan 2017 yılında 43'e çıkmıştır. Bu anlamda Türkiye gelir dağılımında 2014 yılına göre 2017'de daha eşitsiz bir ülke haline gelmiştir. Bu eşitsizlik 2019 ve 2021'de azalsa da 2022'de önemli ölçüde artmıştır. Nitekim 2021'de 42,5 olan Gini eşitsizlik katsayısı 45,3'e çıkmıştır. 2023 yılında ise bir azalma eğilimi göstermiştir.

Türkiye'de İBBS 1'e Göre Yüzdelik Dilimler Odaklı Orta Sınıf

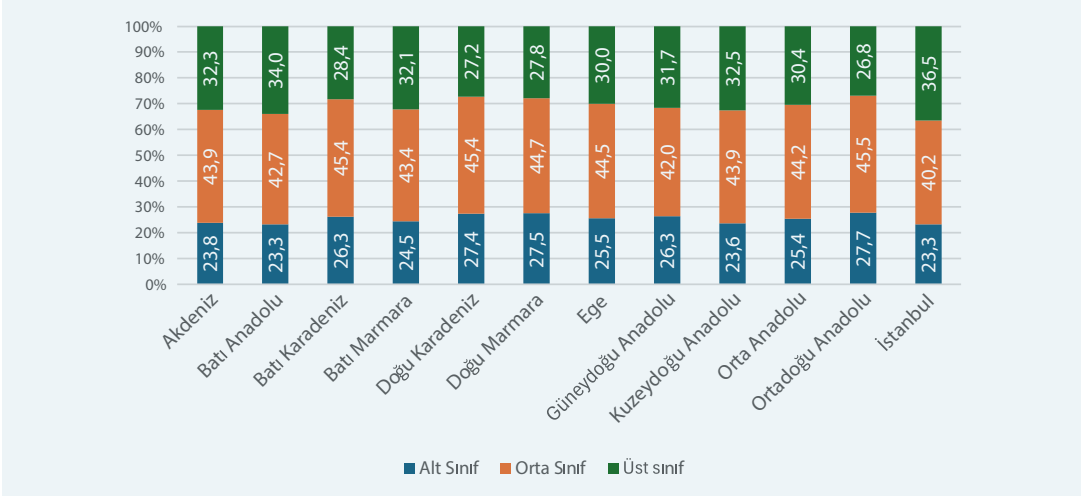
TÜİK'in Merkezi Dağıtım sistemi kapsamında Şekil 43 oluşturulmuştur. Bu şekil incelendiğinde ülkede bölgesel gelir dağılımının aşırı bozuk olmadığı gibi bir algı ortaya çıksa da bu durum yöntemsel hesaplama odaklı ortaya çıkmaktadır.

Medyan gelirde olduğu gibi yüzdelik dilimlerde de dağılım bölgesel bazdaki ortalamalar bağlamında gerçekleşmektedir. Türkiye ortalamaları ile bölgesel yüzdelik dilimler oluşturulduğunda tablonun farklılaşacağı açıktır.

Şekil 43 incelendiğinde orta sınıfın gelirden aldığı payın en yüksek olduğu bölgelerin Ortadoğu Anadolu (%45,5), Batı Karadeniz (%45,4) ve Doğu Karadeniz (%45,4) iken, en düşük olduğu İstanbul (%40,2) olduğu ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan gelirden alt sınıfın en fazla pay aldığı bölgeler, Ortadoğu Anadolu (%27,7) ve Doğu Karadeniz (%27,4) iken, gelirden az az pay alan bölgeler ise İstanbul (%23,3) ve Batı Anadolu (%23,3)'dur. Üst sınıfın(p90p100) en fazla pay aldığı bölgeler; İstanbul (%36,5) ve Batı Anadolu (%34) iken gelirden en düşük payı Ortadoğu Anadolu (%26,8) ve Doğu Karadeniz (%27,2) bölgeleri almaktadır.

Şekil 43: İBBS 1'e Göre Eşdeğer hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sınıfsal Dağılımı (%, 2024)

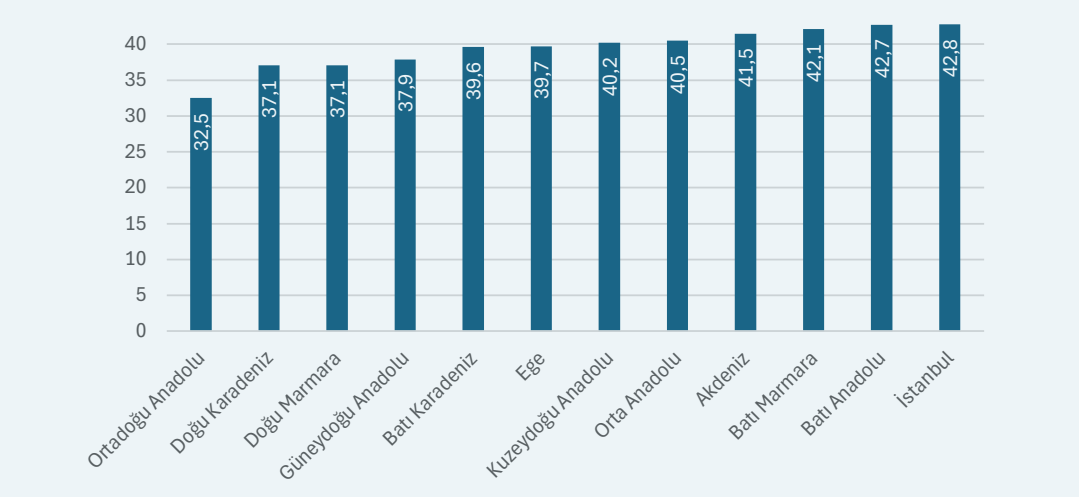

Kaynak: TÜİK , Merkezi Dağıtım Sistemi [74]

TÜİK verileri kapsamında İBBS 1'e göre gelirin bu üç grupta analizi yapıldığında tüm bölgelerde en fazla payı nüfusun %40'lık kesimini oluşturan orta sınıf almaktadır. Ülkenin yarı nüfusunu oluşturan alt sınıf ise Doğu Karadeniz ve Ortadoğu Anadolu bölgeleri dışında en az geliri alan bölgelerdir. Doğu Karadeniz'in alt sınıfı üst sınıftan 0,2 ve Orta Anadolu da 0,9 fazla pay almaktadır. Ülke nüfusunun %10'luk kesimini oluşturan üst sınıf ise bu iki bölge dışında diğer bölgelerde %40'lık orta sınıftan sonra en fazla gelir payını almaktadır. Bu durum bölgelerdeki eşitsizliğin derecesini de belirlemektedir.

[74] TÜİK , Merkezi Dağıtım Sistemi, Erişim Adresi: https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=65&locale=tr, Erişim Tarihi: 27.12.2024.

Şekil 44: İBBS 1'e Göre Bölgelerin Gini Eşitsizlik Katsayıları (2024)

Kaynak: TÜİK, Merkezi Dağıtım Sistemi.[75]

Şekil 44, İBBS 1'e göre bölgelerin 2024 Gini eşitsizlik katsayılarını göstermektedir. Şekil incelendiğinde gelirin görece en adaletli dağıtıldığı bölge Ortadoğu Anadolu iken en adaletsiz dağıtıldığı bölge İstanbul'dur. Nitekim Ortadoğu Anadolu bölgesinin Gini eşitsizlik katsayısı 32,5 iken İstanbul'un 42,8'dir.

Diğer yandan görece zengin ve medyan geliri yüksek bölgeler daha eşitsiz gelir dağılımına sahipken görece yoksul olan ve medyan geliri düşük olan bölgelerin daha adil gelir dağılımına sahip olduğu görülmektedir. Bu durum TÜİK'in her bölgenin medyan, ortalama gelirini dikkate alarak analiz yapmasından ileri gelmektedir. Türkiye'de medyan ya da ortalama değerler dikkate alınarak hesaplama yapıldığı durumda bu durum değişecektir.

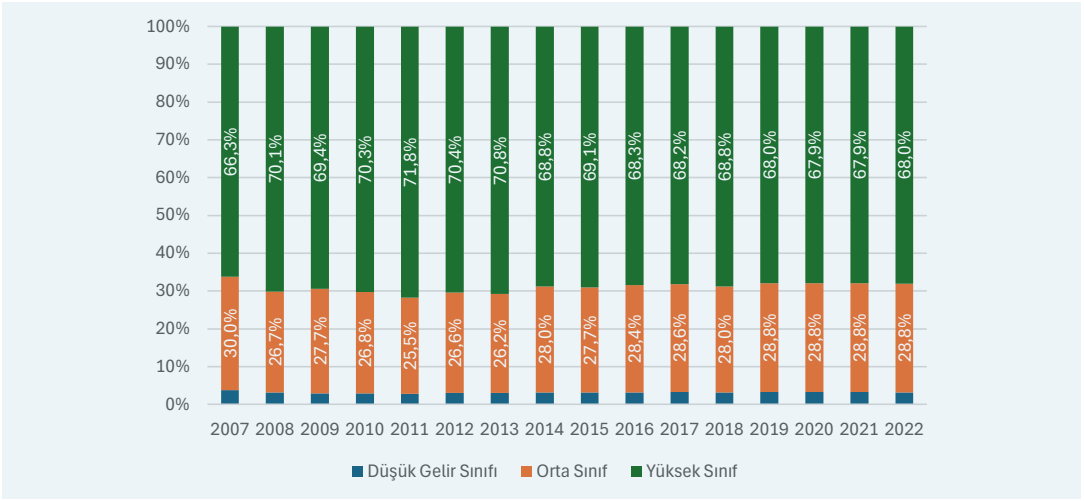
Türkiye'de Sınıfsal Servet Dağılımı

Servet geçmiş kuşaklardan gelen birikimi içermesi nedeniyle gelirdeki eşitsizlikten çok daha fazla eşitsizliği barındırmaktadır. Geçmiş kuşaklarında zengin olan bireylerin o servete dayalı olarak daha fazla servete sahip oldukları görülmektedir. Buna karşın geçmiş kuşaklarında servet birikimi olmayan bireylerin servet sahibi olma ve serveti çoğaltma olasılıkları düşüktür. Kuşaklar arası servet aktarımı birçok modern ekonomi için, eğitim, mesleki prestij, insan dışı fi ziksel sermaye ve diğer somut ve maddi zenginlik biçimlerinin kuşaklar arası aktarımı hem gelirdeki dağılımı hem de servetteki dağılımı etkilemektedir. Bu nedenle, orta sınıf ve diğer sınıfl arda servette ne gibi değişiklikler meydana geldiğini incelemek gerekmektedir. Şekil 45 Türkiye'de servet dağılımındaki değişimi ortaya koymaktadır.

Bu şekil incelendiğinde 2007 dışında servetin yaklaşık %68-70 aralığı üst gelir sınıfında olduğu görülmektedir. 2007'de üst sınıfın gelirden aldığı %66,3 iken bu oran zamanla artarak 2011'de %71,8'e kadar çıkmıştır. Daha sonraki süreçte gerileyerek 2021'de %67,9'a ulaşmıştır. Ancak 2022'de %68'e çıkmıştır. Düşük gelirli sınıfın servetten aldığı pay ise %2,8-%3,8 aralığında olup zaman içinde değişiklik göstermiştir. 2007'de %3,8'den 2011'e kadar gerileyerek %2,8 düzeyine gelmiş daha sonra yükselerek %3,3 düzeyine gelse de 2022'de %3,2'ye gerilemiştir. Orta sınıfın serveti ise 2007'de %30 iken bu oran zamanla azalarak 2011'de en düşük değeri olan %25,5 düzeyine gerilemiş; daha sonra artarak 2019'da %28,8 düzeyine çıkarak bu düzey 2022'ye kadar korunmuştur.

[75] TÜİK , Merkezi Dağıtım Sistemi, Erişim Adresi: https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=65&locale=tr, Erişim Tarihi: 27.12.2024.

Şekil 45 : Türkiye'de Servet dağılımının Sınıfsal Dağılımı (%)

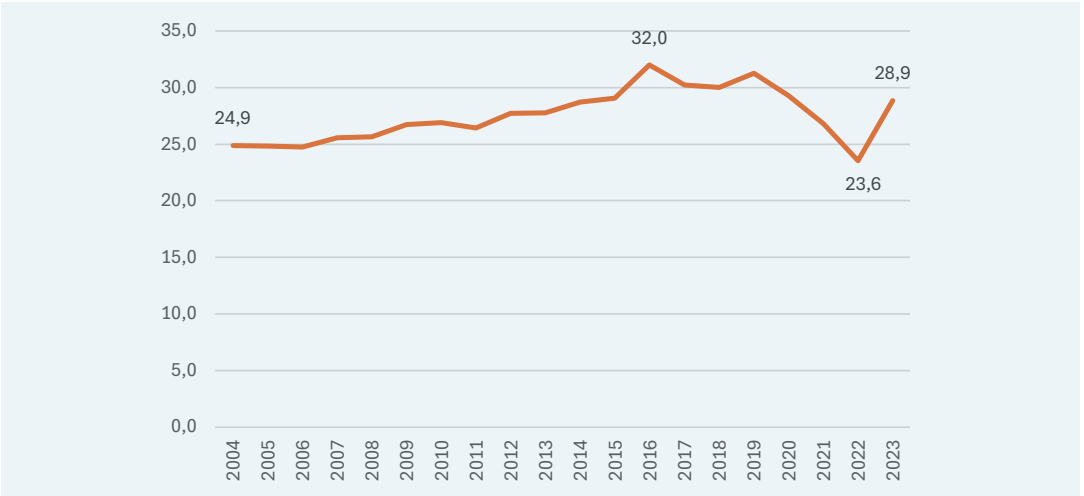
Kaynak: World Inequality Database.[76]

Tüm dünyada gelir ve servet yoğunlaşması üst sınıfta olmaktadır. Aynı zamanda üst sınıfta servet yoğunlaşması gelir yoğunlaşmasından çok daha fazladır. Bu durum Türkiye için de geçerlidir. Türkiye'deki servet yoğunlaşması BRICS ülkelerinden daha düşük ancak AB ülkelerinden daha yüksek olmakla birlikte ABD'ye oldukça yakındır.

TÜRKİYE'DE EMEK GELİRİNDEKİ DEĞİŞİM ODAKLI ORTA SINIF

Türkiye'de gelir ve servetin tepede yoğunlaşmasına koşut orta sınıfın zayıfl aması ve orta sınıf içindeki değişim, emek gelirlerinin sınıfsal dağılımı ve emek kesiminin gelirden aldığı pay ile ilişkilidir. Bu bağlamda, Türkiye'de işgücü ödemelerinin GSYİH'den ne kadar pay aldığı ve aldığı payın kendi içindeki dağılımı önemlidir.

Şekil 46: Türkiye'de İşgücü Ödemelerinin GSYH İçindeki Payı (%)

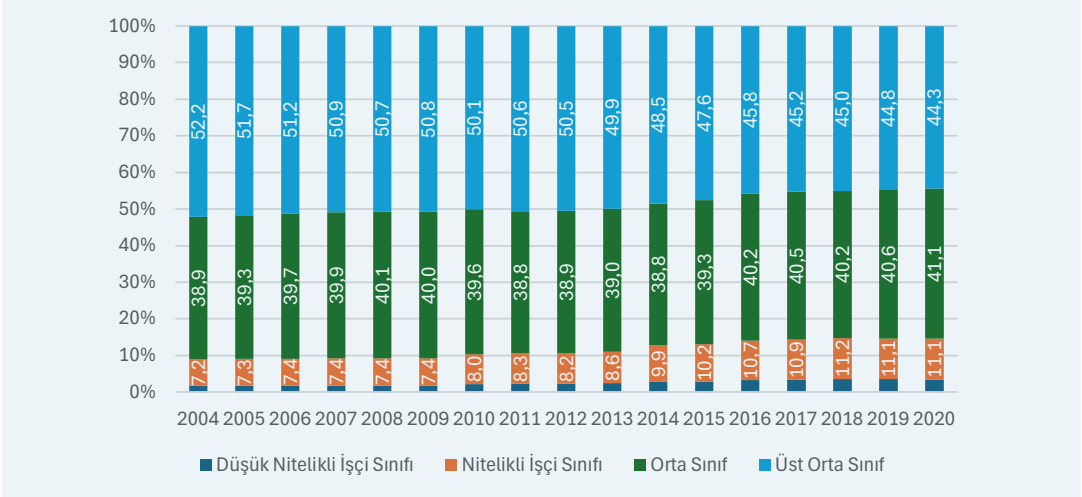
Kaynak: TÜİK, Yıllık Gayrisafi Yurt İçi Hasıla.[77]

[76] World Inequality Database , Erişim Adresi:https://wid.world/, Erişim Tarihi: 14.12.2024.
[77] Yıllık Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, 2023'teki GSYİH, gelir yöntemiyle cari fi yatlarla (değer, pay, değişim oranı), Erişim Adresi: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yillik-Gayrisafi -Yurt-Ici-Hasila-2023-53450.

Şekil 46 Türkiye'de işgücü ödemelerinin GSYİH içindeki payını göstermektedir. Şekil incelendiğinde 2004 yılında işgücü ödemelerinin GSYİH içindeki payı %24,9 iken bu pay zamanla artarak 2016'daki en yüksek değeri olan %32'e çıkmış; ancak 2019'dan sonra hızlıca değer kaybederek 2022'de en düşük değeri olan %23,6 düzeyine gerilemiş; 2023'te de %28,9'a yükselmiştir. İşgücü ödemelerinin GSYİH içindeki payındaki bu değişim gelir dağılımını alt ve orta sınıftan üst sınıfa kaymasına yol açan önemli bir faktördür. GSYİH artarken işgücü ödemelerinin payının azalması ülkedeki çok önemli kitlenin yoksullaşması ve daha eşitsiz hale gelmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sonucu daha da çarpıcı hale getiren işgücü ödemelerinin kendi içindeki dağılımının değişmesidir. Bu bağlamda Türkiye'de emek gelirlerinin sınıfsal dağılımı Jad Moawad ve Daniel Oesch (2024)* yönteminde sınıfl andırarak analiz edildiğinde, üst orta sınıfın zaman içinde pay kaybettiği, buna karşılık düşük nitelikli işçi sınıfı, nitelikli işçi sınıfı ve orta sınıfın emek gelirleri payının arttığı ortaya çıkmaktadır. [78]

Nitekim şekil incelendiğinde üst orta sınıfın payı 2004 yılında %52,2 iken bu pay zamanla azalarak 2020 yılında %44,3 düzeyine gerilemiştir. Buna karşılık düşük nitelikli işçi sınıfının payı %1,7'den %3,6 düzeyine kadar çıkmış ve 2020'de %3,5 olarak gerçekleşmiş; nitelikli işçi sınıfının payı %7,2 düzeyinden 2018'de %11,2 düzeyine kadar çıkmış ve 2020'de %11,1 olarak gerçekleşmiştir. Orta sınıfın payı da %38,9 düzeyinden zamanla artarak 2020'de %41,1 düzeyine yükselmiştir.

Şekil 47: Türkiye'de Emek Gelirlerinin Sınıfsal Dağılımı

Kaynak: ILOSTAT, Statistics on labour income and inequality dataset.[79]

Bu değişimde işgücünün eğitim düzeyine göre ücretlerdeki değişim çok önemli rol oynamıştır. Şekil 47'deki bulgulara benzer sonuç ortaya çıkmıştır. Buna göre eğitim düzeyi yükseldikçe reel saatlik kazanç endeksindeki artış düşmektedir.

* Bu yönteme göre, benzer beceri gereksinimlerine sahip meslekleri içeren dört sosyal sınıfın varlığı söz konusudur. Bu sınıflar; üst ve üst-orta sınıf (kısaca: üst-orta sınıf), orta sınıf, nitelikli işçi sınıfı ve düşük vasıfl ı işçi sınıfı olarak belirlenmektedir.

[78] Jad Moawad & Daniel Oesch, (2024) "The Myth of the Middle Class Squeeze: Employment and Income by Class in Six Western Countries, 1980-2020," LIS Working papers 887, LIS Cross-National Data Center in Luxembourg.

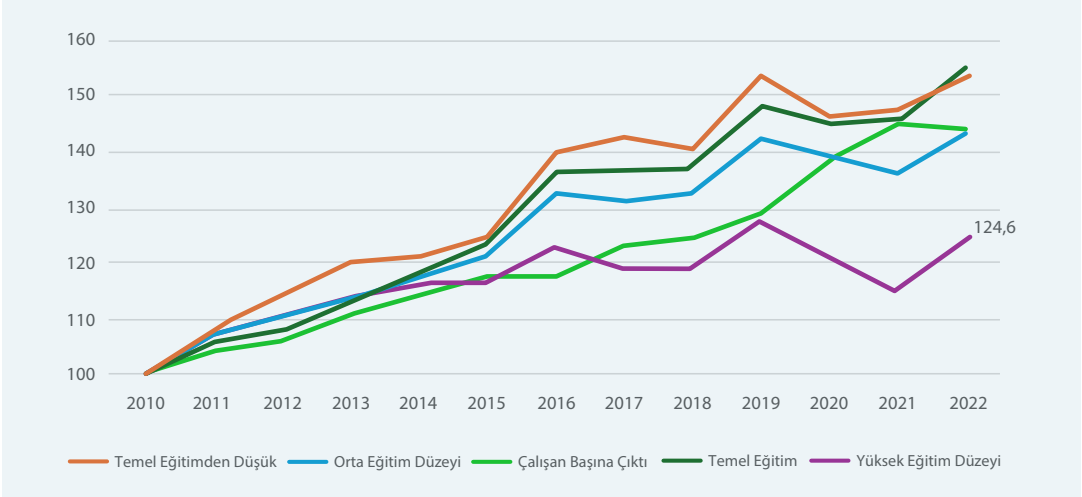
[79] ILOSTAT, Statistics on labour income and inequality dataset Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-income, Erişim Tarihi: 30.11.2024.

Şekil 48 Türkiye'de işgücünün niteliğine göre saatlik kazancı ile işçi başına çıktı endeksini göstermektedir. Bu şekil incelendiğinde Türkiye'de 2010-2019 döneminde en fazla saatlik kazanç temel eğitimden düşük işgücü elde etmiş; yüksek eğitim düzeyine sahip işgücünün saatlik ücreti de en az artmıştır. Nitekim temel eğitimden düşük işgücünün saatlik kazanç endeksi 2010'da 100 iken bu endeks 2019'da 153,6 olarak gerçekleşmiştir. Buna karşılık yüksek eğitim düzeyine sahip işgücünün çalışma endeksi de aynı dönemde 100'den 127,2 düzeyine çıkmıştır. Yani reel olarak temel eğitimden düşük işgücünün saatlik kazancı %53, 6 artarken, yüksek eğitimli işgücününki %27,2 artmıştır. Aynı dönemde temel eğitimli işgücünün saatlik kazancı %48,2 ve orta eğitiminki de %42,2 artmıştır.

Covid-19 Pandemisi saatlik kazançlarda kırılma yaratmıştır. Bu kırılma ile eğitim düzeyi arasında koşutluk olup eğitim düzeyi arttıkça olumsuz kırılma da artmaktadır. Nitekim Covid 19 Pandemisi döneminde en fazla kırılmayı yüksek eğitimlilerin kazançları üzerinde göstermiştir. Endeks 2020-2021 de keskin düşüş göstererek 115,1 düzeyine gerilemiş; 2022'de 124,6 düzeyine gelebilmiştir.

Ekonominin verimliliğini gösteren çalışan başına çıktı ile çalışanların kazançları arasında bir ilişki olmadığı ya da çok zayıf olduğu Şekil 48'de görülmektedir. Çalışan başına çıktı endeksi ile kazançlar arasındaki tek ilişki temel eğitim düzeyi ile 2021 yılında sağlanmıştır. Bu nedenle Türkiye'de ekonomik verimliliğin ücretleri belirlemesi söz konusu değildir.

Şekil 48: Türkiye'de İşgücünün Niteliğine Göre Saatlik Kazancı (2021 SAGP $) ve İşçi Başına Çıktı Endeksi (GSYİH sabiti 2015 ABD $, 2010=100)

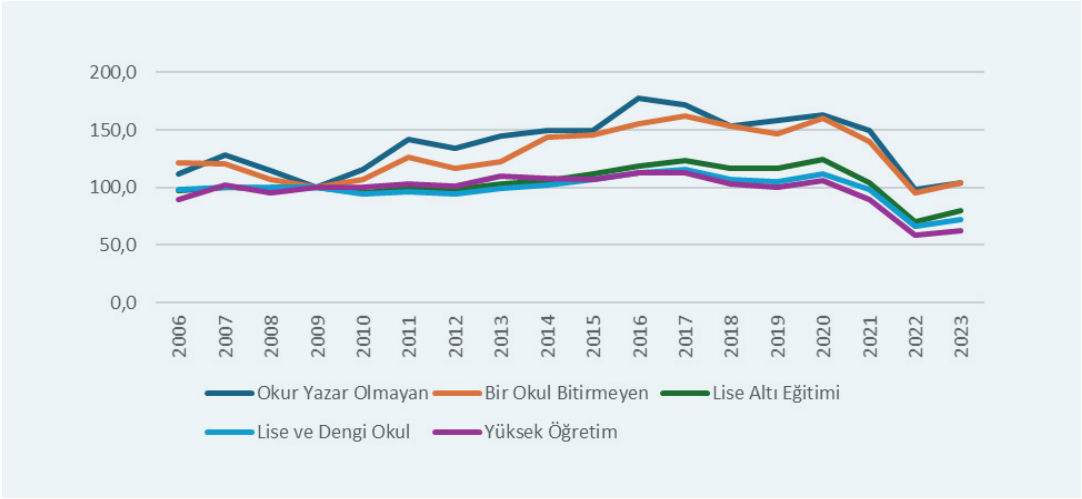

Kaynak: ILOSTAT, Statistics on wages, ; Statistics on labour productivity.[80]

Yukarıdaki tablonun daha net oluşmasını sağlayan Şekil 49'daki Türkiye'de eğitim durumuna göre bireylerin reel esas iş gelirleri endeksidir. Şekil 48'de elde edilen sonuçlara benzer sonuçlar Şekil 49'da da görülmektedir. Bu şekilde de en fazla geliri reel olarak artan okur yazar olmayan kesim iken, en düşük reel gelir artışı sağlayan kesim de yüksek öğretimli kesimdir. Bu şekilde de reel gelir artışı ile eğitim düzeyi arasında ters yönlü ilişki mevcut olup, eğitim düzeyi arttıkça esas işinden elde ettiği gelir artışı düşmektedir.

[80] ILOSTAT, Statistics on wages, Average hourly earnings of employees, Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/wages/; Statistics on labour productivity, Erişim Adresi: https://ilostat.ilo.org/topics/labour-productivity/, Erişim Tarihi: 20.12.20224.

Şekil 49: Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Bireylerin Reel Esas İş Gelirleri Endeksi (2009=100)

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2023 ; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Defl ator for Turkey (2010=100) [81]

Bu durum Şekil 49'da gösterilmiştir. Şekil incelendiğinde endeks değerleri en fazla artan kesimin okur yazar olmayan kesim olduğu görülürken, en az artan kesimin ise yüksek öğretim kesimi olduğu görülmektedir. 2018 sonrası dönemde okur yazar olmayan ile bir okul bitirmeyen kesimin reel esas iş gelirlerindeki artış neredeyse aynı konuma gelmiş; buna karşılık lise altı eğitimli, lise ve yüksek öğretim kesimin gelir artışı da yaklaşık birbirine koşut oluşmuştur.

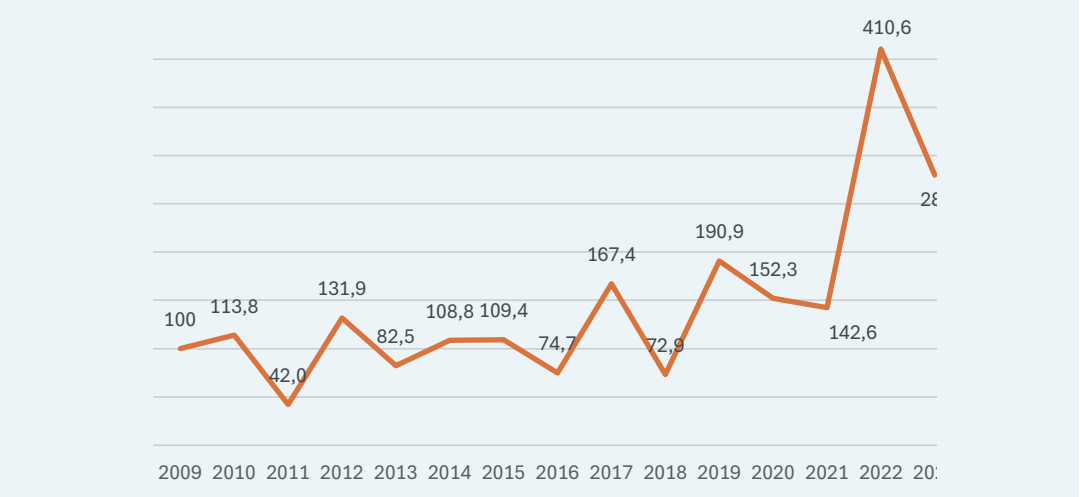
Reel esas iş gelirlerindeki değişim, Covid-19 Pandemisi ve sonrasındaki Epistemolojik Kopuş ile birlik dramatik bir biçimde azalarak 2009 yılına göre reel olarak değer yitirmiştir. 2020'de okuryazar olmayan kesimin endeksi 163,6 bu değer 2022'de 97,9'a ve bir okul bitirmeyen kesimin endeks değeri de 95,9'a gerilemiştir. Yüksek öğretim kesiminin endeks değeri de 106,5'ten 58,4'e, lise kesiminin 112,22'den 66,6'a ve lise altı 124,8'den 72,1'e gerilemiştir. Bu durum özellikle lise ve yüksek öğretim kesimin esas iş gelirlerinin 2 yılda yarıya yakın gelirini kaybettiğini ortaya koymakta olup, aşırı refah kaybını ortaya koymaktadır.

Türkiye'de 2007 sonrası dönemde verimliliğin işgücü gelirleriyle ilişkisinin çok zayıf olduğu ve eğitim düzeyi yükseldikçe gelir ve kazancın düştüğü verilerden açıkça görülmektedir. Böylesi bir ortamda firmaların net kârlarında nasıl bir değişim olduğunun değerlendirilmesi önemlidir. Bu bağlamda firma reel net kâr endeksi incelendiğinde ekonomide oluşan artığın kime ya da hangi sınıfa gittiğini de görmek mümkündür.

Türkiye'de oluşan artık firmalarda kalmakta ve firma sahiplerinin cebine girmekte; emek payını alamamaktadır. Bu hem emeğin GSYİH içindeki payının azalması hem de üretim yapısına da bağlı olarak nitelikli emek yerine niteliksiz emeğin önem kazanması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Böylesi bir ortamda, firmaların reel net kâr endeksi 2022 döneminde ciddi derecede artmıştır. Şekil 50, Türkiye'de firmaların reel net kâr endeksini göstermektedir. Bu endeks incelendiğinde 2009-2021 aralığında normal seyrinde giden endeks 2021 yılında 142,6 olan değeri 410,6'a çıkmış olup bir yılda endeks değeri 268 artmıştır. Bu artış olağanüstü bir artıştır.

[81] TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2023 ; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100), Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA.

Şekil 50: Türkiye'de Firmaların Reel Net Kar Endeksi

Kaynak: TÜİK, Sektör Bilançoları 2023; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100) [82]

Tüm bunlar, Türkiye'de orta sınıfı oluşturan nitelikli emeğin refah kaybının çok önemli oranda arttığını; dolayısıyla aşırı güçsüzleşen ve refah kaybı yaşayan bir orta sınıfl a karşı karşıyayız. Veri destekli bu tespite rağmen, TÜİK'in yöntemsel veri işlemesindeki sorunlar nedeniyle gelir dağılımı olduğundan çok daha iyi görünmektedir. Bu nedenle, Türkiye'deki gelir dağılımı verileri yeni yöntemler kullanılarak hesaplandığında daha yüksek Gini katsayısı ve çok daha yüksek eşitsizlik göstergeleriyle karşılaşmamız olasıdır. Nitekim WID göstergeleri açıkça bu durumu ortaya koymaktadır.

İSTANBUL'DA ORTA SINIF

TÜİK 2023 ADNKS verilerine göre, Türkiye nüfusunun %18,3'ü ve hanehalkının %18,4'ü İstanbul'dadır. Buna karşılık SGK verilerine göre 2024 Temmuz ayında Türkiye'deki toplam sigortalı sayısının %23,5'i, özel sektörde çalışan ücretlilerin (4/a) %26,1, kendi hesabına iş yapanların (4/b) %21,5'i ve kamu çalışanlarının (4/c) %12'si İstanbul'da bulunmaktadır. Türkiye İş Kurumu (2023)[83] verilerine göre İstanbul'da aylık kazanç asgari ücretin 2,5 katıdır. Lise altı eğitimlilerin oranı düşen, yüksek öğretimlilerin oranı artan çalışma çağındaki nüfusu varlığı söz konusudur. Bu veriler bağlamında İstanbul, çalışan orta sınıfın merkezi konumundadır.

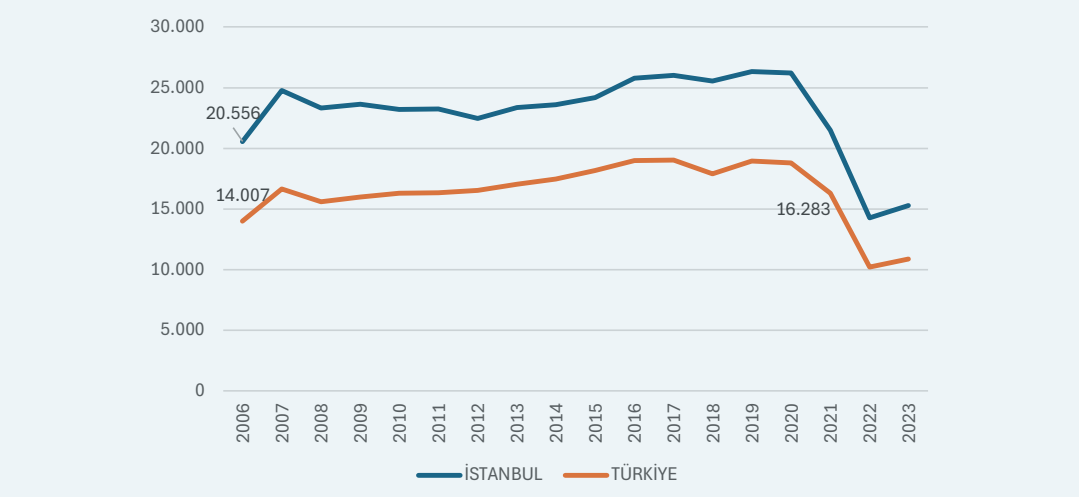
İstanbul'da Medyan Gelir Odaklı Orta Sınıf

İstanbul'da medyan gelir 2006 yılında Türkiye medyan gelirinin %47 üzerinde iken bu oran zamanla düşerek 2021 yılında %32'e kadar gerilemiş; daha sonra artarak %41 düzeyine gelmiştir. Dolayısıyla Türkiye medyan gelirine yaklaşan İstanbul medyan geliriyle karşı karşıya kalınmaktadır. Bu da İstanbul'daki medyan hanenin görece refah kaybını göstermektedir.

[82] TÜİK, Sektör Bilançoları, 2023, Ekonomik Faaliyetlere ve Yıllara Göre Firmaların Bilanço Hesapları, 2009-2023, Erişim Adresi: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sektor-Bilancolari-2023-53526, ErişimTarihi 14.12.2024. ; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100) Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, Erişim Tarihi: 20.12.2024.

[83] Türkiye İş Kurumu (2023), İŞGÜCÜ PİYASASI ARAŞTIRMASI İSTANBUL İLİ 2023 YILI SONUÇ RAPORU, Erişim Adresi:https://media.iskur.gov.tr/88117/istanbul.pdf.

Şekil 51: Türkiye ve İstanbul'daki Reel Medyan Gelir Değeri (TL)

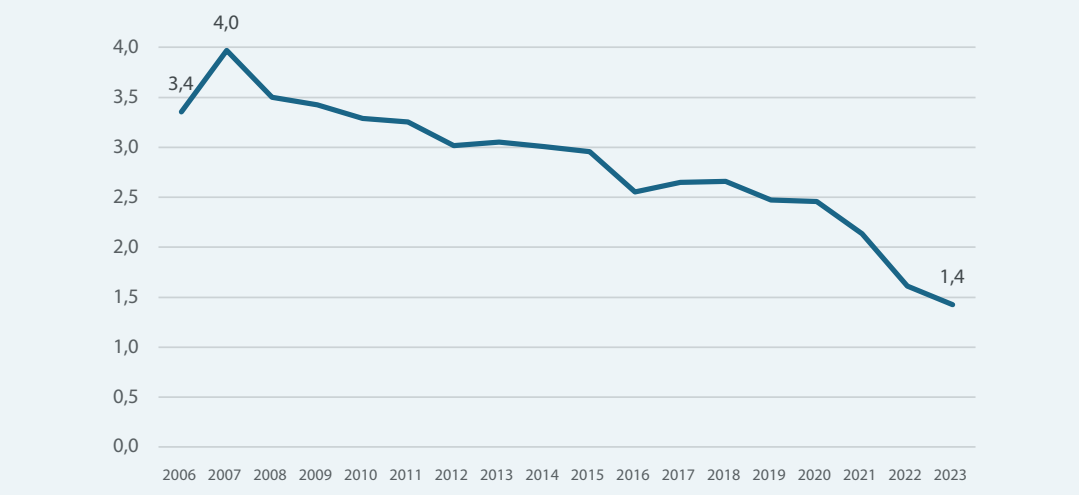

Kaynak:TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100) [84]

Türkiye medyan gelirinin görece İstanbul medyan gelirine yaklaştığı Şekil 51'de de görülmektedir. Nitekim Türkiye'de reel medyan gelir 2006'da 14.007 TL iken İstanbul'da 20.556 TL'dir. 2021 yılında ise İstanbul'un reel medyan geliri 21.496 TL iken Türkiye'nin 16.283 TL'dir. Bu rakamlar 2023 yılında sırasıyla 15.298 TL ve 10.863 TL'dir. Bu veriler bir başka gerçeği daha ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'de ve İstanbul'da reel medyan gelir 2006 yılına göre düşmüştür. Düşüş İstanbul'da %25,6 iken, Türkiye genelinde 22,4'tür. Dolayısıyla Türkiye ortanca hanehalkı %22,4 refah kaybına uğrarken, İstanbul ortanca hanehalkı %25,6 refah kaybına uğramıştır.

Ortaya çıkan bu refah kaybı bir başka hesapla çok daha net görülmektedir. Şekil 52'de İstanbul'un nominal medyan gelirinin asgari ücrete oranı gösterilmektedir. Şekil 52 incelendiğinde 2006'da Medyan Gelir /Asgari Ücret Oranı 3,4 iken 2007'de 4'e çıkmış daha sonra dramatik biçimde düşerek 2023 yılında 1,4 düzeyine gerilemiştir.

Şekil 52: İstanbul'da Nominal Medyan Gelir / Asgari ücret Oranı

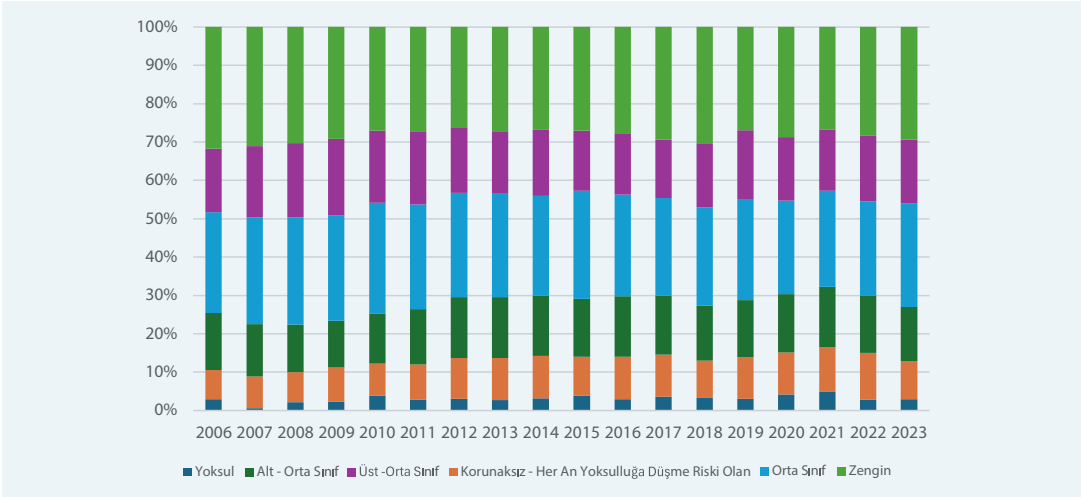
Kaynak: TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023. [85]

[84] TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflator for Turkey (2010=100) Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, Erişim Tarihi: 20.12.2024.
[85] TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.

Ortaya çıkan bu gerileme, İstanbul'daki medyan gelir alım gücünün %65 kaybı anlamına gelmektedir. Yani 2007'de 100 TL'lik alım gücünün 35 TL'lik alım gücüne inmesini ifade etmektedir. Böylesi bir refah kaybı, İstanbul'daki ortanca hanehalkı refahında çok önemli düşüş yaşandığını göstermektedir. Diğer yandan İstanbul'daki hanehalkı gelirinin Türkiye'deki medyan gelire göre OECD (2019) sınıfl aması yapıldığında İstanbul'daki hanehalkının yaklaşık %60'a yakınının orta sınıf olarak nitelendirildiği ortaya çıkmaktadır. Bu durum Şekil 53'te görülmektedir. Şekil incelendiğinde, bu oran zaman içinde değişiklik göstererek en düşük değeri 2020'de %56,1 iken en yüksek değeri de %60,7 olup, 2023 değeri %57,7'dir.

Orta sınıfın kendi içinde bölünmesini irdelediğimizde orta sınıfın ortasının en yüksek paya sahip olduğu; üst orta sınıfın alt orta sınıfa göre daha fazla hanehalkı barındırdığı görülmektedir. Nitekim orta sınıfın ortasında yer alan en düşük hanehalkı oranı %24,4 iken en yüksek oranı da %28,9'dur. Üst orta sınıftaki en düşük hanehalkı oranı %15,2 iken en yüksek oranı% 19,9'dur. Buna karşılık alt orta sınıftaki en düşük hanelerin oranı %12,2 iken en yüksek oranı %15,9'dur.

Şekil 53: İstanbul'da Kullanılabilir hanehalkı Gelirinin Türkiye Net Medyan Gelirine Göre Sınıfsal Dağılımı (%)

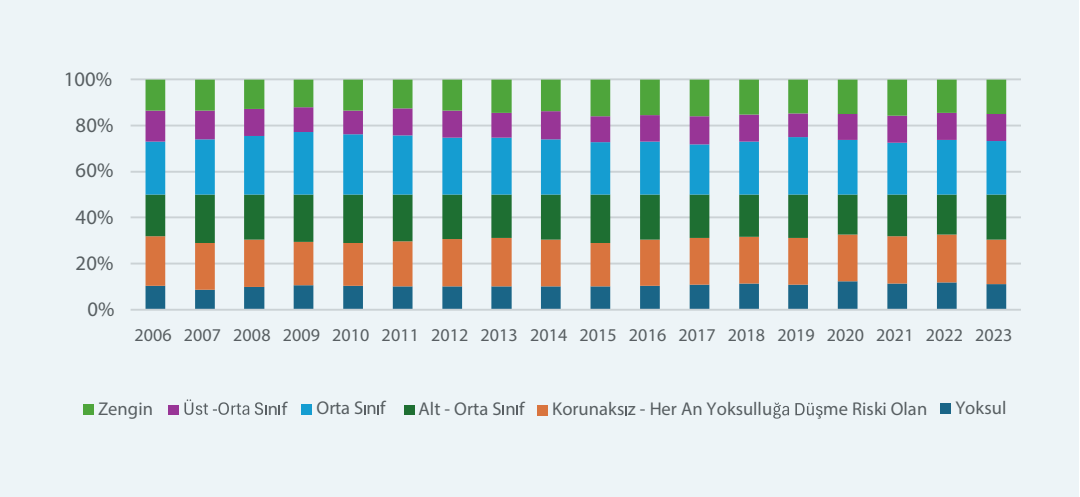
Kaynak: TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023. [86]

İstanbul'da üst sınıfta yaşayan hanehalkı oranı en yüksek düzeyi 2006'da %31,7 oranıdır. Bu oran 2012'de %26,2 düzeyine kadar gerilese de 2023'te %29,4 olarak gerçekleşmiştir. Her an yoksulluğa düşebilecek kırılgan hanehalkı oranı 2006'da %7,7 iken bu oran 2022'de %12,2 düzeyine kadar çıkmış ve 2023 yılında %10 olarak gerçekleşmiştir. İstanbul'da yoksul oranı ise en düşük 2007'de %0,6 olarak gerçekleşirken en yüksek oranı 2021 yılında %4,8 olarak gerçekleşmiş olup, 2023 yılındaki oranı %2,9'dur.

İstanbul'daki hanehalkı gelirini Türkiye medyan gelirine göre değil de, kendi medyan gelirine göre sınıfsal dağıtığımızda görece üst ve orta sınıfta yaşayan hanehalkı oranı düşerken, yoksul ve yoksulluğa düşme riski olan kırılgan hanehalkı oranı yükselmektedir.

[86] TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023 Ham verilerinden hesaplanarak elde edilmiştir.; St. LOUIS FED Gross Domestic Product Deflatorfor Turkey (2010=100), Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/NGDPDIXTRA, Erişim Tarihi: 20.12.2024.

Şekil 54: İstanbul'da Kullanılabilir hanehalkı Gelirinin İstanbul Net Medyan Gelirine Göre Sınıfsal Dağılımı (%)

Kaynak:TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.[87]

Şekil 54, İstanbul'da kullanılabilir hanehalkı gelirinin İstanbul net medyan gelirine göre sınıfsal dağılımını göstermektedir. Şekil incelendiğinde en düşük orta sınıf oranı 2020'de %52,4 iken en yüksek oranı 2009'da %58, olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu oranlar Şekil 53'te paylaşılan verilerle karşılaştırıldığında daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Orta sınıfın kendi içinde bölünmesinde de aynı durum geçerlidir. Üst orta sınıf oranın en düşük değeri 2019'da %10,4 iken en yüksek değeri de 2006'da %13,5'tur. Orta sınıfın ortasında yer alan kümenin en düşük oranı 2017'de %21,7 iken en yüksek oranı 2009'da %27,2'dir. Alt orta sınıfın oranları üst orta sınıfın oranlarından yüksek olup en düşük değeri 2020 ve 2022'de %17,4 iken en yüksek değeri 2010'da %21,2'dir. Bu oranlar Şekil 53 ile karşılaştırıldığında üst orta ve orta sınıfın daha düşük oranlara sahipken alt orta sınıfın oranının daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu yöntemde İstanbul'da daha zayıf bir orta sınıf yanında daha da kırılgan bir orta sınıf tanımlanmaktadır. Bunun nedeni İstanbul medyan gelirinin Türkiye Medyan gelirinden yüksek olmasıdır.

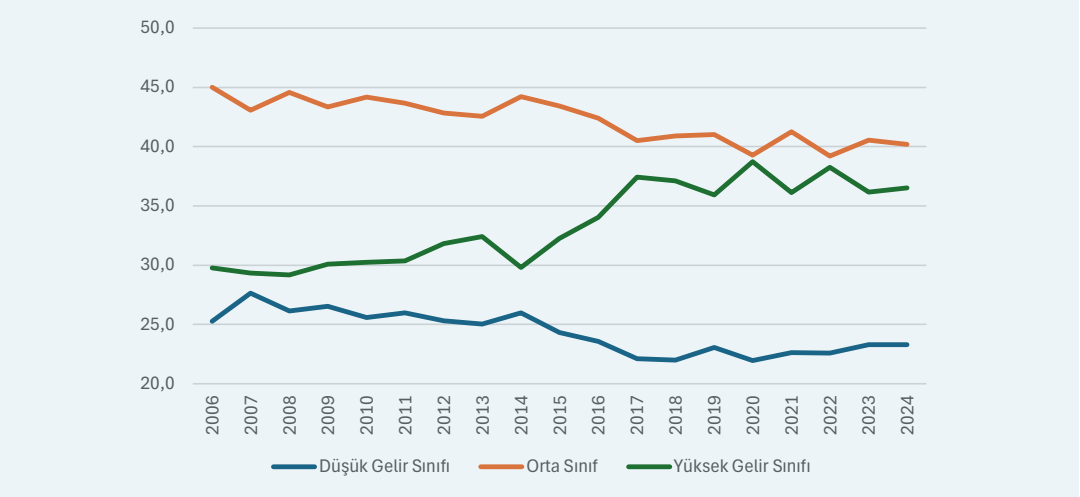
Diğer yandan İstanbul hanehalkı geliri ve Türkiye medyan gelirine yönelik sınıfl andırma yapıldığında 0,6-4,8 aralığındaki yoksul hane oranının İstanbul medyan geliriyle sınıfl andığından daha yüksek oranlara sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim yoksul hane oranı yalnızca 2007 ve 2008'de %10'un altında kalmış, diğer yıllar %10-12 aralığında gerçekleşmiştir.

İstanbul'da Yüzdelik Dilimler Odaklı Orta Sınıf

TÜİK'in en son yayınlanan Gelir Dağılım İstatistikleri 2024 verileri dikkate alındığında yüzdelik dilimler çerçevesince orta sınıf olarak görülen orta %40'lık dilim en yüksek payı almakla birlikte pay kaybeden bir sınıftır. Diğer yandan, üst sınıf olarak nitelendirilen tepe %10'luk kesimin gelirden aldığı pay yükselmektedir. Öyle ki 2020 yılında bu iki sınıfın payı neredeyse aynı düzeye gelmiştir. Aynı zamanda üst sınıf ile alt sınıf arasındaki oran farkı da 2014 sonrası dönemde açılmıştır. Farkın artmasında alt sınıfın aldığı payın azalmasına karşın, üst sınıfın aldığı payın artması etkilidir.

[87] TÜİK, B Grubu Mikro Veri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2006-2023.

Şekil 55: Türkiye'de hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Gelirin Sınıfsal Dağılımı

Kaynak: TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2024. [88]

Şekil 55 yüzdelik dilimler kullanılarak hanehalkı gelirinin sınıfsal dağılımını göstermektedir. Orta sınıfın gelirden aldığı pay 2006'da %45 iken bu oran sürekli azalarak 2020'de %39,3 düzeyine inmiş; 2021'de %41,2 ye çıkarken 2022'de en düşük değeri %39,2'e gerilemiş; 2024'te %40,2 olarak gerçekleşmiştir.

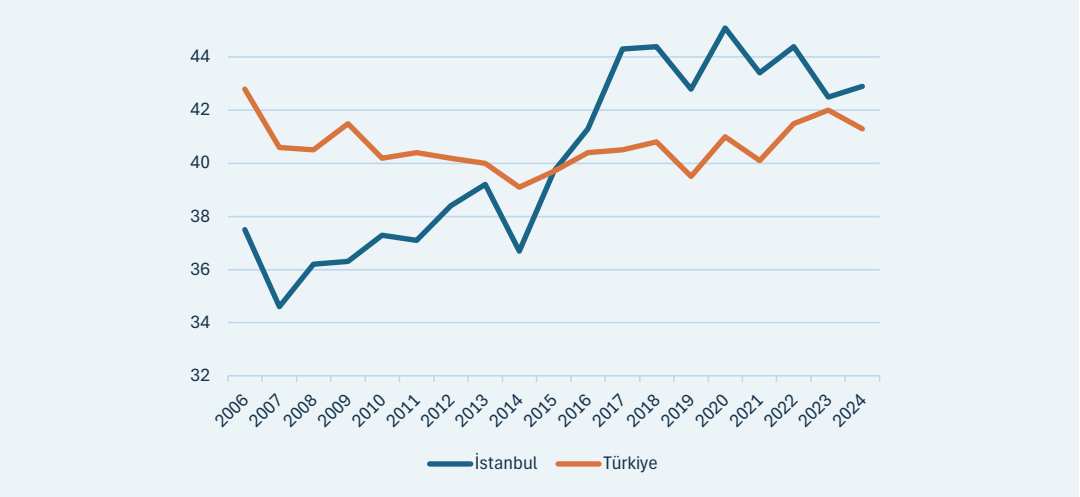
Alt sınıfın payı 2006'da %25,3 iken bu pay 2007'de en yüksek düzeyine çıkarak %27,6 olmuş, sonraki yıllarda sürekli azalarak 2018'de en düşük düzeyi olan %22'e ulaşmıştır. Sonraki yıllarda dalgalı seyir izleyerek 2024'te %23,3 düzeyine gelmiştir.

Üst sınıfın payı 2006'da %29,8 iken bu pay 2008'de %29,2'e gerilemiş, sonraki yıllarda artarak 2013'te %32,4 düzeyine çıkmış; 2014'te 2006 düzeyine gerilerken, sonraki yıllarda artarak 2017'de %37,4 düzeyine çıkmış; 2018-19'da azalmış olmakla birlikte 2020'de en yüksek düzeyi olan %38,7'e çıkmış; 2024'te %36,5 olarak gerçekleşmiştir.

Tüm bunların sonucunu yansıtan Gini eşitsizlik katsayısı Türkiye ile İstanbul karşılaştırıldığında 2015 yılına kadar İstanbul'da Gini eşitsizlik katsayısı artarken, Türkiye Gini eşitsizlik katsayısı azalmış ve 2015 yılında aynı eşitsizlik katsayısı oluşmuştur. 2015 sonrasında ise 2020'e kadar İstanbul ile Türkiye Gini eşitsizlik katsayısı arasındaki fark açılmış olmasına karşın 2023'te keskin düşüşü ile yeniden katsayılar birbirine çok yakın hale gelmiştir.

[88] TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, Erişim Adresi: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2024-53712, ErişimTarihi: 29.12.2024.

Şekil 56: Türkiye ve İstanbul'da Gini Eşitsizlik Katsayısı

Kaynak: TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2024. [89]

İstanbul ve Türkiye Gini eşitsizlik katsayılarındaki bu değişim, İstanbul'un kendi içindeki eşitsizliğinin, 2015 ve 2023 dışında, Türkiye'dekinden daha fazla olduğunu göstermektedir. İstanbul'un eşitsizliği hesaplanırken Türkiye ortalaması kullanılması durumunda, tıpkı Türkiye eşitsizliği artacağı gibi, İstanbul'da eşitsizliğin çok daha fazla artacağı görülmektedir.

SONUÇ

Küreselden Yerele Orta Sınıf ve Gelir Dağılımı başlıklı bu çalışmada öncelikli olarak orta sınıfın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulduktan sonra AB-27 ile G-7 ülkeleri odaklı genel analiz yapılıp ABD özeliyle Yükselen Piyasa Ekonomiler (BRICS)'inde orta sınıfın varlığının oluşumu ve gelişmesi "çalışan orta sınıf" odaklı ele alınmıştır. Ayrı ve daha ayrıntılı bir başlık altında Türkiye'deki orta sınıfın varlığının oluşumu ve gelişmesi incelenmiştir. Sonraki bölümde İstanbul özelinde orta sınıf olgusu ele alınmıştır.

Bu çalışmada orta sınıfı ölçmede OECD (2019) çalışmasındaki yöntem ile gelirin sıralı %10 luk nüfusa dağılımı odaklı analiz yapılmıştır. İşgücü gelir dağılımında ise Jad Moawad ve Daniel Oesch (2024) yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın tüm veri analizleri incelendiğinde;

AB-27 Ülkeleri Odaklı Analiz

1. Dünya'nın çok önemli bölgelerinde orta sınıfın hem kapsadığı nüfus hem de gelirden aldığı pay düşmüştür. Bu anlamda AB, Kuzey Afrika, Kuzey Amerika, Güney Afrika, Güney Asya'da orta sınıf zayıfl amıştır.
2. AB-27 ülkeleri odaklı analiz yaptığımızda Avrupa Birliği'ne sonradan katılan Doğu Avrupa ülkeleri ve Baltık Devletlerinde ortanca gelir görece artmış ve refah yükselmiştir. **Bulgaristan dışında orta sınıf görece daha güçlü hale gelmiştir**; ancak Baltık devletleri hala AB-27 ortalamasının oldukça altında orta sınıfa sahiptir. Dolayısıyla bu ülkelerin AB üyeliği, bu ülkelerde refah artışına yol açarak Bulgaristan dışında orta sınıfın güçlenmesinde önemli etkendir. Bu nedenle Türkiye'nin AB üyelik hedefi önemlidir.

[89] TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, Erişim Adresi: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2024-53712, ErişimTarihi: 29.12.2024.

3. AB-27 ülkelerinde servet dağılımı çerçevesince orta sınıf incelendiğinde çok daha cılız bir orta sınıf olgusu ortaya çıkmakta ve Yunanistan, Macaristan, Slovenya ve Malta gibi ülkelerde zaman içinde alt ve orta sınıftan üst sınıfa servet aktarımı söz konusudur.
4. AB-27 ülkeleri genelinde orta sınıfın zayıfl amasının temel nedeni çalışan kesimin GSYİH içinde aldığı paydaki azalmadır.
5. AB-27 ülkelerindeki işgücünün gelir dağılımında, üst orta sınıf en yüksek payı almakta olup, toplam gelirin yaklaşık %45'ini almaktadır. Orta sınıf gelirin yaklaşık %40'nı almaktadır. Nitelikli işçi sınıfı yaklaşık %10'nu almaktadır. Düşük nitelikli işçi sınıfı ise %5'ini almaktadır.

   AB-27 ülkeleri odaklı analizde Türkiye'nin orta sınıf göstergeleri oldukça düşüktür:

   - Medyan (Ortanca) net gelir endeksi en fazla değer kaybeden ülkedir.
   - Bulgaristan'dan sonra en az orta sınıf nüfusuna sahip ülkedir.
   - Orta sınıfın en az gelirden pay aldığı ülkedir.
   - İncelenen 2007-2023 döneminde Bulgaristan'dan sonra orta ve alt gelir grubundan, üst gelir grubuna pay aktaran ikinci ülke konumundadır.
   - AB-27 ülke grubu + Türkiye analizinde en eşitsiz ülke, açık ara Türkiye'dir.

G-7 ülkeleri Odaklı Analiz

1. G-7 ülkelerinde orta sınıfın aldığı gelir zaman içerisinde azalmıştır. Diğer yandan G-7 ülkeleri içinde orta sınıfın gelirden aldığı payın en düşük olduğu ülke ABD olup, aynı zamanda orta sınıfın en fazla gelir kaybına uğradığı ülke de ABD'dir. Orta sınıfın G-7 ülkelerinde en yüksek pay aldığı ülke Japonya iken kıta Avrupa'da Fransa'dır.
2. Bu ülkelerde orta sınıfın zayıfl amasının temel nedeni, iş gücünün GSYH içinde aldığı payın düşmesidir.
3. Bu ülkelerdeki iş gücünün gelir dağılımında AB-27 ülkelerine göre üst orta sınıf gelirden daha yüksek pay almakta iken orta sınıf daha düşük paya sahiptir. Nitelikli işçi sınıfının payı yaklaşık aynı iken, niteliksiz işçi sınıfının payı daha düşüktür.
4. G-7 ülkelerinde en fazla emek geliri kaybı olan ülke ABD olup, orta sınıfı da en fazla zayıfl ayan ülke ABD'dir. Bu nedenle ABD'ni daha ayrıntılı incelemek gerekmektedir.

ABD Odaklı Analiz

1. ABD'de orta sınıfın kapsadığı nüfus zaman içinde azalmıştır. Düşük gelirli ve yüksek gelirli sınıfta yaşayan nüfus artmıştır. Artış, yüksek gelirli nüfusta çok daha fazladır.
2. ABD'de kendini yüksek orta + orta sınıfta görme oranı %54'tür. Bu oran 2002'de %60 olup zamanla azalmıştır. Düşük gelirli sınıfta görme oranı yükselmiş; üst sınıfta ve işçi sınıfında görme oranı ise aynı kalmıştır.
3. ABD'de orta ve alt sınıfın gelirden aldığı pay azalırken üst sınıfın aldığı pay artmıştır. ABD'de gelir dağılımındaki bu değişimin temel nedeni, GSYH'den emek kesiminin aldığı payın azalmasıdır.
4. Bu azalmanın nedeni, ücretlerden çok daha fazla fi rma kârların artmasıdır. Böylece emek gelirlerinin payı azalmış; dolayısıyla ABD'deki verimliliğin çok büyük kısmı ücretlere değil firma kârlarına yansımıştır.
5. Bu ülkede işgücünün gelir dağılımı G-7 ülkelerine koşuttur. Ancak pandemi sonrası dönemde diğer işçilere göre yüksek nitelikli işgücünün kazancında düşme gerçekleşmiştir.
6. ABD'de servet de giderek üst sınıfta toplanmış; gelirdeki yoğunlaşmadan daha fazla üst sınıfta servet birikmiş; orta sınıf servet kaybına uğramıştır.
7. Tüm bunların sonucunda ABD, zamanla giderek daha eşitsiz bir ülke haline gelmiştir. ABD, AB-27 ve G-7 ülkeleri içinde en fazla orta sınıfı hem kapsadığı nüfus hem de gelir ve servet yönünden erozyona uğrayan ülkedir.

BRICS Ülkeleri Odaklı Analiz

1. BRICS ülkelerinin orta sınıfı medyan gelir bağlamında tartışıldığında, AB-27'den oldukça zayıftır.
2. Bu ülkelerde orta sınıfın gelirden aldığı pay Çin dışında %40'ın altında olup, AB-27'in çok altındadır.
3. 2004-2023 yılları karşılaştırıldığında üst sınıf tüm BRICS ülkelerinde orta sınıftan pay almış ve Rusya dışında alt gelir grubundan da pay alarak büyümüştür.Bu azalmanın nedeni, ücretlerden çok daha fazla fi rma kârların artmasıdır. Böylece emek gelirlerinin payı azalmış; dolayısıyla ABD'deki verimliliğin çok büyük kısmı ücretlere değil firma kârlarına yansımıştır.
4. BRICS ülkelerindeki sınıfsal gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsizlikler, eşitsizlik katsayısı olan Gini değerlerine de yansımıştır. Bu ülkelerdeki en düşük Gini katsayısı birçok AB-27 ülkesinin üzerindedir. Hindistan 32,8 ile en düşük, Brezilya 52 ile en yüksek Gini Katsayısına sahiptir.
5. BRICS ülkelerinde emeğin GSYH'den aldığı pay Avrupa ve G-7 ülkelerine yakın bir seyir izlemektedir.
6. Bu ülkelerde üst orta sınıf emek geliri payı azalırken diğer sınıfl ar gelir paylarını artırmışlardır. Ancak üst orta sınıfın aldığı pay Avrupa ve G-7 ülkelerinin oldukça üstünde iken orta sınıf ve diğer sınıfl ar oldukça altındadır. Bu durum emek sınıfı içinde gelir eşitsizliğinin çok önemli göstergesidir.
7. BRICS ülkelerinde çalışan başına çıktı yani verimlilikte belirleyici ülke Çin'dir. Diğer yandan BRICS ülkelerinde nominal ücret artışı verimlilikle değil enfl asyonla ilintilidir. Dolayısıyla, verimlilik artışları ücretlere değil; tamamen karlara yansımaktadır. Bu nedenle, BRICS ülkelerindeki emek paylarında önemli bir artış olmamakta; yalnızca emek içinde değişim gerçekleşmektedir.
8. BRICS ülkelerinde orta sınıf servet bakımından gelire göre oldukça düşük değerlere sahip olup, AB-27 ve G-7 ülkelerinden de çok düşük servete sahiptir.
9. BRICS ülkeleri odaklı analizde;
   - Türkiye medyan gelire göre Rusya'dan sonra orta sınıfı en güçlü olan ülkedir.
   - Türkiye'de gelir dağılımı bu ülkelere koşut biçimde alt ve orta sınıf aleyhine, üst sınıf lehine oluşmuş ve eşitsizlik artmıştır.
   - Türkiye, Brezilya'dan sonra en eşitsiz ülke durumundadır.
   - BRICS ülkelerinde emek gelirlerinin GSYİH içindeki payı yaklaşık korunurken, Türkiye'de düşmüştür.
   - Türkiye'de orta sınıfın servetten aldığı pay Rusya ve Hindistan'a yakınken, üst sınıfın aldığı pay Çin'e yakındır. Alt sınıfın aldığı pay da Rusya'ya yakındır.

Türkiye'de Orta Sınıf

1. Türkiye'de halkın yaklaşık dörtte üçü kendini orta sınıf görmektedir. Halkın çok yüksek oranda kendini orta sınıf görmesi, orta sınıfın toplumda genel kabul gören bir kesimi oluşturmasındandır. Orta sınıfın altında olan kesim, orta sınıf gelir ve değerlerine önem vermektedir.
2. Türkiye'de reel medyan gelir "Epistemolojik Kopuş" un yaşandığı 2021 sonrası dönemde dramatik biçimde düşmüştür. Bu bağlamda Türkiye'de 2021 sonrası dönemde reel medyan gelirdeki düşüş, Türkiye'de gelir dağılımının uçlara savrulduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü medyan gelir, gelir dağılımının orta nokta değerini gösterir. 2021 ve sonrası dönemdeki yüksek enfl asyon, ortanca hanehalkının net reel gelirini erozyona uğratmış ve önemli ölçüde tepedeki bir avuç insana gelir aktarmıştır.
3. 2006-2023 Asgari Ücret -Nominal Medyan Gelir karşılaştırması yapıldığında 2007'deki 2,7 oranı 2023'te 1 düzeyine gelmiştir. Yani 2007'de medyan gelir 2,7 kat asgari ücrete eşitken, 2023'te 1 asgari ücrete eşittir. Bu bağlamda, Türkiye'de ortanca yurttaş, asgari ücretle

geçinen yurttaş konumuna gelmiştir.

4. Türkiye'de Medyan Gelir Odaklı analizde TÜİK Mikro Veri Seti kullanılarak OECD tanımlamasına uygun orta sınıf ve diğer sınıf verileri ilk kez bu çalışmada 2006-2023 dönemi için oluşturulmuştur. Bu veriler bağlamında, Türkiye'de orta sınıf Covid-19 Pandemisi ve "Epistemolojik Kopuş" dönemi ve sonrasında AB-27, G-7 ve BRICS ülkelerindeki orta sınıftan çok daha fazla güç kaybetmiştir. Orta sınıfta yaşayan haneler, diğer iki uca (alt ve üst sınıf) kaymıştır.
5. AB-27, G-7 ve BRICS ülkelerinin aksine, Türkiye'de medyan(ortanca) gelire göre orta sınıf içinde en fazla haneyi barındıran gelir grubu, orta sınıfın ortasında yer yer alan orta sınıftır. Ancak bu gruba yakın düşük gelirli orta sınıf ve yoksul hanelerin varlığı dikkate alındığında, yoksul ve her an yoksulluğa düşecek hanelerin toplamı, toplam hanelerin 1/3'ünden fazladır. Orta sınıf içinde en düşük paya sahip olan üst-orta sınıftır.
6. Orta sınıfta, üst orta sınıfı oluşturan yüksek eğitimli hanelerin gelirinin zaman içinde azalmasına koşut orta sınıfın ortasına düştüğü görülmektedir. Buna karşın, daha düşük eğitimlilerin gelirlerinin artmasının bir sonucu olarak düşük orta sınıftan da orta sınıfın ortasına yöneldiğini görmekteyiz.
7. Türkiye medyan gelirine göre İBBS 1 bölgesel düzeyde OECD sınıfsal analizi yaptığımızda, ülkenin Dağ – Doğu'su olarak adlandırılabilecek Karadeniz, Doğu ve Orta Anadolu bölgelerindeki hanehalkının önemli kısmının yoksul, her an yoksulluğa düşebilecek kırılgan ve düşük orta sınıfta olduğu verilerce görülmektedir. Diğer yandan, ülkenin Kıyı -Batı'sı olarak adlandırılabilecek İstanbul, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Batı Marmara, Akdeniz ve Ege bölgelerindeki hanehalkının orta, üst orta ve üst sınıf olarak adlandırılan kümede olduğu görülmektedir. Dolayısıyla dünyada var olan Kuzey-Güney ya da Doğu-Batı çelişkisi Türkiye'de Kıyı-Batı / Dağ-Doğu Çelişkisi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum medyan gelir farklılıklarında da açıkça görülmektedir.
8. TÜİK'in gelir dağılım yönteminde kullandığı gibi, kullanılabilir hanehalkı gelirinin bölgesel net medyan gelire göre sınıfsal olarak dağıttığımızda gelir dağılımında görece bir düzelmenin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda daha güçlü bir orta sınıfın varlığı da ortaya çıkmaktadır. Ancak bu yöntem bölgesel gelir farklılıklarını göz ardı eden yöntemdir. Bölgesel medyan gelire göre geliri dağıtığımızda var olan bölgesel gelir uçurumlarını göz ardı edilmektedir. Örneğin Türkiye medyan gelirine göre Kuzeydoğu Anadolu'da yoksul olan hane, Kuzeydoğu Anadolu'nun medyan gelirine göre Üst orta sınıfta yer almaktadır. Bu nedenle çalışmada her iki yöntemle hesaplama yapılmıştır. Böylece çarpıklık çok daha açık görülmektedir.
9. Türkiye'de yüzdelik dilimler odaklı analizde iki farklı veri seti kullanılma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Çünkü TÜİK oluşturduğu veri seti ile World Inequality Database (WID)'in oluşturduğu veri setinin yöntem ve ulaştıkları sonuçlar oldukça farklıdır. Bu çalışmanın önceki bölümlerinde World Inequality Database (WID) verileri ile analiz yapıldığından Türkiye bölümünde de aynı veriler ile analiz yapılmalıdır. Bunun yanında TÜİK B Grubu Mikro Veri 2006-2023 Ham verilerinden yaptığımız hesaplamalar bağlamında TÜİK'in oluşturup yayınladığı veriler ile de analiz yapılması gerekmektedir.
10. World Inequality Database (WID)'e göre Türkiye'de orta sınıfın gelirden aldığı pay, AB-27, G-7 ve BRICS ülkelerinde Brezilya ile birlikte en düşük paya sahip olup, zaman içerisinde de payı giderek düşmüştür. Bu verilere göre üst sınıf gelirin %57'sini almakta ve payı artmaktadır. Alt sınıfın payı ise yaklaşık %12 düzeyinde sabittir.
11. World Inequality Database (WID)'e göre Gini katsayısı 2002'den 2007'e kadar azalmış ve en düşük düzeyi 57,9'a düşmüş daha sonraki süreçte 60 düzeyinde giderken 2021 sonrasında keskin bir biçimde yükselerek 64,4 düzeyine çıkmıştır. Bu katsayı TÜİK'in bulduğu katsayının %50'den fazlasıdır. Ayrıca Brezilya'dan sonraki en yüksek Gini eşitsizlik katsayısıdır.
12. TÜİK'in kullandığı yöntemle yaptığı hesaplama sonucu Türkiye'de 2006'dan bu yana alt ve orta sınıfl arın gelirden aldığı pay ile üst sınıfın gelirden aldığı payda dramatik bir değişiklik görülmemektedir. Ancak orta sınıfın 2014 sonrası azalan payı 2024'te artmış, buna karşılık üst sınıfın artan payı 2024'te düşmüş ve alt sınıfın payı da düşmeye devam etmiştir.

13. TÜİK'in hesapladığı Gini Katsayısı 2021 sonrası dönemde artmış; ancak 2024'te çok az da olsa azalmış olup, 41,9'dan 41,8'e gerilemiştir. TÜİK Gini Katsayısı 2023'te 41,9 iken; Eurostat Gini Katsayısı 44,2 ve WID 64,4 olup aralarında çok büyük farklılıklar vardır. TÜİK hesaplaması daha eşit bir gelir dağılımını ortaya koyarken, WID çok daha eşitsiz bir gelir dağılımını ortaya koymaktadır.
14. Türkiye'de İBBS 1'e göre eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelire göre sınıfsal dağılımına bakıldığında, ülkede bölgesel gelir dağılımının önemli derecede bozuk olmadığı gibi bir algı ortaya çıkmaktadır. Bu durum yöntemsel hesaplama odaklı ortaya çıkmaktadır. Medyan gelirde olduğu gibi yüzdelik dilimlerde de dağılım bölgesel bazdaki ortalamalar bağlamında gerçekleşmektedir. Türkiye ortalamaları ile bölgesel yüzdelik dilimler oluşturulduğunda tablonun farklılaşacağı açıktır. Bu tür bir hesaplamada bile, gelirin sınıfsal dağılımında bölgesel farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan, tüm bölgelerde gelirden en fazla payı nüfusun %40'lık kesimini oluşturan orta sınıf almaktadır. Ülkenin yarı nüfusunu oluşturan alt sınıf ise Doğu Karadeniz ve Ortadoğu Anadolu bölgeleri dışında en az geliri alan bölgelerdir.
15. Bölgesel Gini katsayıları incelendiğinde, gelirin görece en adaletli dağıtıldığı bölge Ortadoğu Anadolu iken en adaletsiz dağıtıldığı bölge İstanbul'dur. Nitekim Ortadoğu Anadolu bölgesinin Gini eşitsizlik katsayısı 32,5 iken İstanbul'unki 42,8'dir. Diğer yandan görece zengin ve medyan geliri yüksek bölgeler daha eşitsiz gelir dağılımına sahipken görece yoksul olan ve medyan geliri düşük olan bölgelerin daha adil gelir dağılımına sahip olduğu görülmektedir. Bu durum TÜİK'in her bölgenin medyan, ortalama gelirini dikkate alarak analiz yapmasından ileri gelmektedir. Türkiye medyan ya da ortalama değerler dikkate alınarak hesaplama yapılsa bu durum değişecektir.
16. Türkiye'de servetin sınıfsal dağılımı incelendiğinde servetin üst sınıfta toplandığı ve gelirde olduğu gibi, zaman içinde orta ve alt sınıftan üst sınıfa servet transferi yapıldığı görülmektedir.
17. Covid 19 Pandemisi ve Epistemolojik Kopuş alt ve orta sınıftan üst sınıfa gelir ve servet transferini hızlandırmıştır.
18. Türkiye'de emeğin GSYİH'den aldığı pay 2004-2016 aralığında artmıştır; ancak 2019 sonrası dönemde azalmış; 2023'te yükselmiştir. GSYİH artarken işgücü ödemelerinin payının azalması ülkedeki çok önemli kitlenin yoksullaşması ve daha eşitsiz hale gelmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır.
19. Emeğin kendi içinde dağılımına bakıldığında üst orta sınıfın zaman içinde pay kaybettiği, buna karşılık düşük nitelikli işçi sınıfı, nitelikli işçi sınıfı ve orta sınıfın emek gelirleri payının arttığını görülmektedir. Bu da zaman içinde üst orta sınıf ile orta sınıfın daha da yoksullaştığını göstermektedir.
20. Türkiye'de iş gücünün saatlik kazancının eğitim düzeyine göre ayrıştırılıp işçi başına çıktı ile karşılaştırıldığında, çalışmada incelenen ülke gruplarından oldukça farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Diğer ülkelerin aksine, Türkiye'de eğitim düzeyi yükseldikçe, iş gücünün saatlik kazanç artışı görece düşmektedir. Diğer yandan, Türkiye'de eğitim durumuna göre esas iş kazançları da benzer bir sonucu ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'de en fazla geliri reel olarak artan okur yazar olmayan kesim iken, en düşük reel gelir artışı sağlayan kesim de yüksek öğretimli kesimdir.
21. Türkiye'de, BRICS ülkelerine benzer biçimde, verimlilik artışı ile ücretler arasındaki ilişki oldukça zayıftır. Bu bağlamda, Türkiye'de oluşan artık(surplus) fi rmalarda kalmakta ve fi rma sahiplerinin cebine girmekte; emek payını alamamaktadır. Bu hem emeğin GSYİH içindeki payının azalması hem de üretim yapısına da bağlı olarak nitelikli emek yerine niteliksiz emeğin önem kazanması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Böylesi bir ortamda, fi rmaların reel net karı aşırı düzeyde artmıştır.
22. Türkiye'de orta sınıfı oluşturan nitelikli emeğin refah kaybının çok önemli oranda arttığı görülmektedir. Dolayısıyla bu durum önemli derecede güçsüzleşen ve refah kaybı yaşayan bir orta sınıfın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İstanbul'da Orta Sınıf

1. Türkiye'de sigortalı çalışan nüfusun yaklaşık dörtte biri İstanbul'da yaşamaktadır. İstanbul'da sigortalı çalışanların aylık kazancı asgari ücretin yaklaşık 2,5 katıdır. çalışma çağındaki nüfus değerlendirildiğinde ise lise altı eğitime sahip nüfusun oranının azaldığı, yüksek öğrenimlilerin oranının arttığı görülmektedir. Bu veriler bağlamında İstanbul'un, çalışan orta sınıfın merkezi olduğu ortaya çıkmıştır.
2. İstanbul'da medyan gelir, 2006'dan 2021'e kadar Türkiye medyan gelirine yaklaşmıştır. Epistemolojik Kopuş ve sonrasında ise ıraksamıştır. 2006-2024 dönemi olarak baktığımızda ise yaklaşmıştır.
3. İstanbul'daki medyan hanenin görece refah kaybının Türkiye'den çok daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan, Türkiye'de ve İstanbul'da reel medyan gelir 2006 yılına göre düşmüştür; ancak düşüş İstanbul'da daha fazla olmuştur. Dolayısıyla İstanbul'daki ortanca hanehalkı Türkiye'dekinden daha fazla refah kaybına uğramıştır.
4. 2007'de İstanbul'daki ortanca hane halkının geliri asgari ücretin 4 katı iken, bu oran 2023'te 1,4 düzeyine inmiş olup neredeyse Türkiye ortalaması olan 1 asgari ücret düzeyine gelmiştir. İstanbul'daki hane halkının 2007'deki 100 TL'lik alım gücü 2023'te 35 TL'ye gerilemiştir.
5. İstanbul'daki hane halkı gelirinin, Türkiye'deki medyan gelire göre OECD sınıfl aması yapıldığında İstanbul'daki hane halkının yaklaşık %58'inin orta sınıf olduğu görülmektedir.
6. İstanbul'daki hane halkı geliri Türkiye medyan gelirine göre değil de kendi medyan gelirine göre sınıfsal dağıtıldığında orta sınıfın payının %54,5 olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, görece üst ve orta sınıfta yaşayan hanehalkı oranı düşerken, yoksul ve yoksulluğa düşme riski olan kırılgan hanehalkı oranı yükselmektedir. Orta sınıfın kendi içinde bölünmesinde de aynı durum geçerlidir. Nitekim, üst orta ve orta sınıf daha düşük oranlara sahipken alt orta sınıfın oranı daha yüksektir. Dolayısıyla bu yöntemde İstanbul'da daha zayıf bir orta sınıf yanında daha da kırılgan bir orta sınıfı tanımlanmaktadır. Bunun nedeni İstanbul medyan gelirinin Türkiye Medyan gelirinden yüksek olmasıdır.
7. TÜİK'in en son yayınlanan Gelir Dağılım İstatistikleri 2024 verileri dikkate alındığında yüzdelik dilimler çerçevesince orta sınıf olarak görülen orta %40'lık dilim en yüksek payı almakla birlikte, pay kaybeden bir sınıftır. Diğer yandan, üst sınıf olarak nitelendirilen tepe %10'luk kesimin gelirden aldığı pay yükselmektedir. Öyle ki 2020 yılında bu iki sınıfın pay neredeyse aynı düzeye gelmiştir. Aynı zamanda üst sınıf ile alt sınıf arasındaki oran farkı da 2014 sonrası dönemde açılmıştır. Farkın artmasında alt sınıfın aldığı payın azalmasına karşın, üst sınıfın aldığı payın artması etkilidir.
8. Gini eşitsizlik katsayısı Türkiye ile İstanbul karşılaştırıldığında 2015 yılına kadar İstanbul'da Gini eşitsizlik katsayısı artarken, Türkiye Gini eşitsizlik katsayısı azalmış ve 2015 yılında aynı eşitsizlik katsayısı oluşmuştur. 2015 sonrasında ise 2020'e kadar İstanbul ile Türkiye Gini eşitsizlik katsayısı arasındaki fark açılmış olmasına karşın 2023'teki keskin düşüş ile yeniden katsayılar birbirine çok yakın hale gelmiştir.
9. İstanbul ve Türkiye Gini eşitsizlik katsayılarındaki bu değişim, İstanbul'un kendi içindeki eşitsizliğinin, 2015 ve 2023 yılları dışında, Türkiye'dekinden daha fazla olduğunu göstermektedir.
10. İstanbul'un eşitsizliği hesaplanırken Türkiye ortalaması kullanılması durumunda, tıpkı Türkiye'nin eşitsizliği artacağı gibi, İstanbul'da eşitsizliğin çok daha artacağı görülmektedir.

Bu bağlamda bu raporda İstanbul'da daha dramatik olmak üzere Türkiye'de orta sınıfın ağır bir erozyona uğradığı son 5 yıl uygulanan ve bilimsel akılla çelişen ekonomik politikalarla neredeyse çöktüğü tespit edilmiştir. Orta sınıftan alınan ekonomik gücün üst gelir grubuna aktarıldığı görülmektedir. Bu dramatik gidişata son vermek ancak akıl ve bilim esaslı politikalarla ortaya çıkartılacak yeni bir ekonomi prensibinin uygulanması ile mümkün olacaktır.

Eğitimle kalkınmayı hedefl eyen özgürlükçü ve halkçı bir model oluşturulması oldukça önemlidir. Bu modelin, kamuyu etkin ve verimli kullanan bireylerin özgürlüğünü önceleyen, haklarını koruyan ve düşünme ve ifade etme özgürlüğünü temel alan bir model olarak kurgulanması gerekmektedir.

Bireyle kamu arasında eşit ilişkilere ve saygıya dayalı yeni bir toplumsal sözleşmeyi içeren; bilimsel ve laik eğitimi önceleyen; Mevcut üretim ve istihdam yapısını değiştiren, bilimi ve yeniliği içselleştiren sanayi ve tarımı önceleyen bir modelin hayata geçirilmesi Türkiye için önemli bir adım olacaktır. Üretimde fabrikalaşmanın yanı sıra patent, teknolojik buluş ve markalaşmayla yüksek katma değer üreten üretici yapının kurulması da bu kapsamda oldukça önemlidir. Kentsel adaletin ve fırsat eşitliğinin sağlandığı adil paylaşan ve orta sınıfın güçlendiği, yoksulluk seviyesinin bu denli düşük olmadığı, bölgesel eşitsizliklerin ortadan kaldırıldığı bir toplumsal yapının kurulması kalkınma için önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Yaratılacak model önerisi, düşük gelir grubunu sosyal yardımlarla sisteme ve devleti yönetenlere bağımlı kılmaktan ziyade, düşük gelir grubunu sistemin ana unsuru yapacak ve onları orta sınıfa yükseltecek strateji ve politikalar içermelidir. Şartlı sosyal yardımlar yerine, asgari yaşam maliyetini karşılayacak bütçeden gelir transferi önerilmektedir.

İnsan onuruna yaraşır iş anlayışına geçmek; insan onuruna ve mesleğine uygun ücret politikası uygulamak, eğitim düzeyinin yükselmesi ile artan gelir politikasına geçen bir modelin orta sınıfı güçlendireceği aşikardır. İş anlayışını hem ekonomik hem de mekansal değerlendirmek oldukça önemlidir. Bu kapsamda çalışanların yaşam kalitesini artıracak mekânsal yapılanmalara yönelmek gerekmektedir.

Günümüz ekonomipolitiğine ve toplumunun zorluklarına yönelik yeni politika arayışı ve yeni bir toplumsal sözleşmenin yapılması önemli görülmektedir. Bu yeni sözleşme, bireylerle kamunun paydaşlaştığı bir sözleşme niteliğinde olmalıdır. Aynı zamanda orta sınıfa özgü geliştirilebilecek politika önerileri, orta sınıfın kaygı ve sorunlarını giderici yönde olması hayati bir öneme sahiptir. Mevcut ekonomik koşullar da dikkate alındığında çalışanların vergi ve sgk yükünü azaltmak, daha düşük gıda ve market maliyetleri sağlamak, çocukların ve gençlerin eğitim ve öğretiminde temel ihtiyaçlarının kamu tarafından karşılanması, daha düşük sağlık hizmeti maliyetleri, koruyucu ve 1. basamak sağlık hizmetlerinin tamamen kamu tarafından karşılanması, alt gelir grubuna kiralık konut yapımı, büyüme, yenilik ve iş sağlayan küçük işletmelere yatırım yapmak, bireylerin onurlu bir şekilde emekli olma ve emekli yaşama yeteneğini korumak gibi farklı önerilerin yoksul ve orta gelir grubunu güçlendirici etkiye sahip olacağı bilinmektedir. Bu kapsamda atılanadımların günümüz ekonomi politiğinde yoksul ve orta gelir grubunu güçlendirmesi oldukça önemlidir.

İstanbul
Planlama
Ajansı